

Statens
offentliga
utredningar

1985:51

Justitie-
departementet

Ref

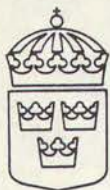
Upphovsrätt och datorteknik

Delbetänkande 3

SOU

Betänkande av
upphovsrättsutredningen
Stockholm 1985

Statens offentliga utredningar
1985:51
Justitiedepartementet

Upphovsrätt och datorteknik

Delbetänkande 3 av
upphovsrättsutredningen

Betänkande av upphovsrättsutredningen

Stockholm 1985

ISBN 91-38-09014-7

ISSN 0375-250X

gotab Stockholm 1985

Till
Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Datortekniken och dess användning påverkar på många olika sätt vårt samhälle. Denna teknik har också aktualiserat en rad ekonomiskt betydelsefulla upphovsrättsliga spörsmål. Upphovsrättsutredningen har mot denna bakgrund i samråd med motsvarande utredningar i övriga nordiska länder beslutat att ta upp dessa spörsmål till behandling med förtur. En annan anledning till att detta ämnesområde har ansetts böra tas upp så snart som möjligt är det samband som finns med den nya amerikanska lagstiftningen på halvledarområdet och med de ansträngningar som i detta sammanhang görs för att ge svenska halvledarprodukter ett skydd utomlands.

Vi får med denna skrivelse överlämna delbetänkande 3 "Upphovsrätt och datorteknik". Där behandlas tre var för sig betydelsefulla delområden, nämligen frågor om lagring, bearbetning och skapande av verk med hjälp av dator, skyddet för datorprogram och skyddet för integrerade kretsar.

I betänkandet finns också en sammanfattning på engelska. Att denna är så pass omfattande beror på ämnets internationella aspekter. De nu framlagda förslagen kommer att studeras bl.a. i Förenta Staternas handelsdepartement för avgörande av frågan om en eventuell förlängning av det provisoriska skydd som svenska halvledarprodukter nu har enligt 1984 års amerikanska lagstiftning på detta område.

Betänkandet är enhälligt.

Under utredningsarbetets gång har löpande kontakt hållits med motsvarande utredningar i övriga nordiska länder. Förslagen återspeglar i allt väsentligt en gemensam nordisk syn.

Stockholm den 15 oktober 1985

Per-Erik Nilsson

Torsten Bengtson

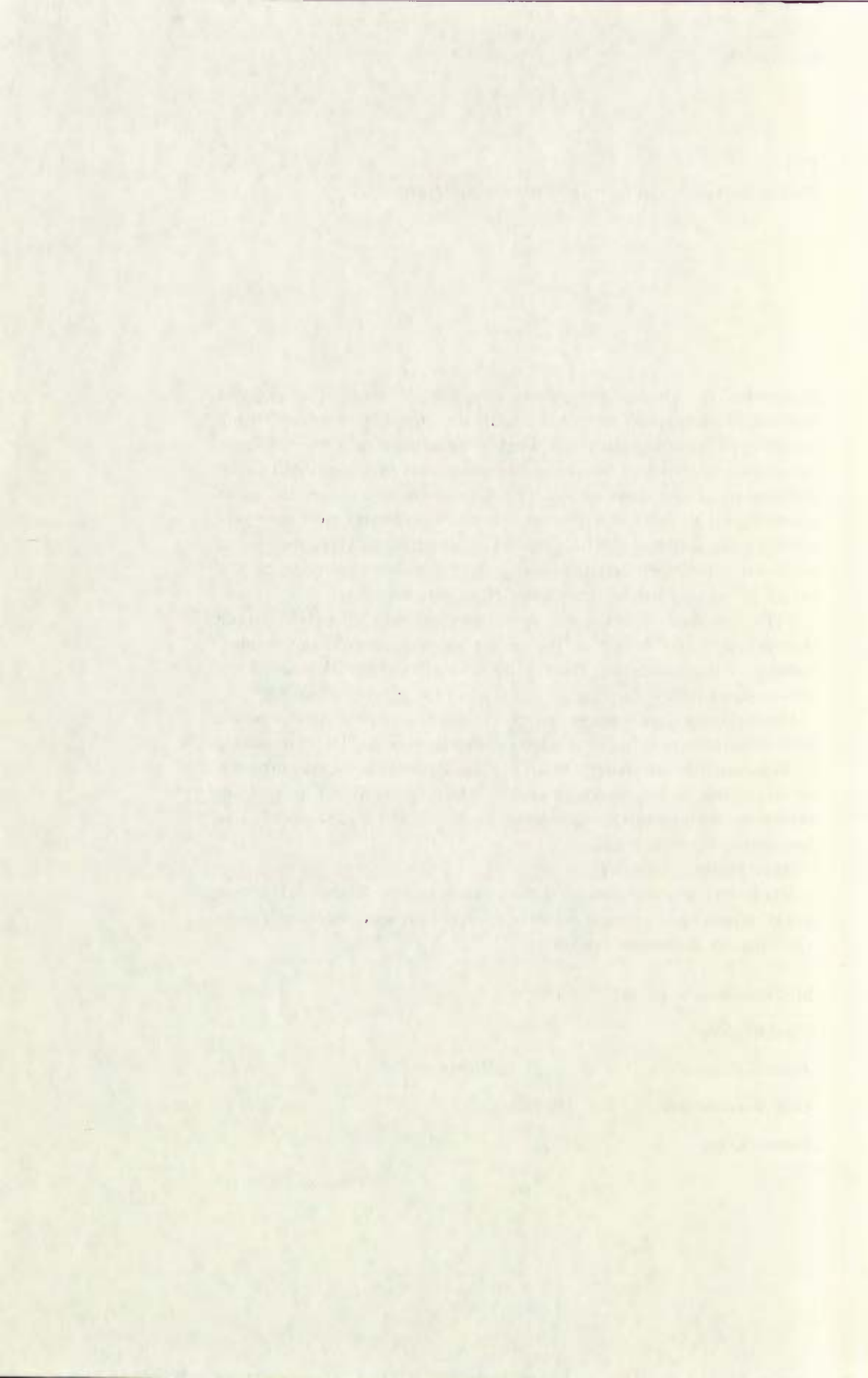
Otto Nordenskiöld

Joakim Ollén

Ing-Marie Hansson

Ola Nyquist

/Roland Halvorsen

Förteckning över ledamöter, experter och sekreterare i
upphovsrättsutredningen (september 1985)

Ledamöter

Justitieombudsmannen *Per-Erik Nilsson*
ordförande
Redaktören *Torsten Bengtson*
Riksdagsledamoten *Ing-Marie Hansson*
f. Radiochefen *Otto Nordenskiöld*
Docenten *Ola Nyquist*
Kommunalrådet *Joakim Ollén*

Experter

Advokaten *Stefan Bernhard*
Direktören *Rune Bäcklander*
Direktören *Karl-Henrik Ekberg*
Förbundsjuristen *Hans Ekman*
Rådsmannen *Erik Essén*
Ombudsmannen *Gunnar Furumo*
Hovrättsrådet *Jan Gehlin*
Direktören *Håkan Gezelius*
Chefsjuristen *Lennart Grabe*
Jur.kand. *Lars Gustafsson*
Förste ombudsmannen *C.H. Hernlund*
Direktören *Klas Holming*
Professor *Gunnar Karnell*
Förbundsjuristen *Gun Magnusson*
Direktören *Hans Nordmark*
Kanslirådet *Agne Henry Olsson*
Chefsjuristen *Ulf Peyron*
Direktören *Urban Skeppstedt*
Direktören *Olof Storm*
Direktören *Bertil Anders Ströhm*
Direktören jur.dr. *Sten Tengelin*

Ombudsmannen *Per Anders Thunqvist*
Chefsjuristen *Göran Westlund*
Direktören *Yngve Åkerberg*

Sekretariat

Hovrättsassessor *Roland Halvorsen*

Innehållsförteckning

	Sid
Sammanfattning	11
Summary in English (with annex)	13
Lagförslag	23
1 Inledning	27
2 Teknisk bakgrund	29
2.1 En dators huvudfunktioner	29
2.2 Ett datorsystems huvudelement	29
2.3 Maskinvara och programvara	31
2.4 Programvaruteknik	32
2.5 Programvaruframställning	35
2.6 Programvaruindustrin	35
3 Det internationella arbetet	37
3.1 Bakgrund	37
3.2 Upphovsrättsfrågorna kring lagring, bearbetning och skapande av verk med hjälp av datorteknik	37
3.2.1 Bakgrund	37
3.2.2 Arbetet på frågorna inom de internationella mellanstatliga organisationerna på upphovsrättsområdet	38
3.2.2.1 Allmänt	38
3.2.2.2 Det huvudsakliga innehållet i 1982 års WIPO/UNESCO-rekommendation	38
3.2.3 Arbete inom OECD	42
3.2.4 Rättsskyddet för programvara	43
4 Utnyttjande av skyddat material i datorer	51
4.1 Lagring och bearbetning av verk med hjälp av dator	51
4.1.1 Bakgrund	51
4.1.2 Tillämpning av den upphovsrättsliga förfoganderätten på införing och utnyttjande i datorsystem	51
4.1.2.1 Olika typer av material som används för inmatningen	51
4.1.2.2 Vad innebär inmatning av ett skyddat verk i en dator från upphovsrättslig synpunkt?	54
4.1.2.3 Tillämpning av reglerna för inmatning på olika slags material	58

4.1.2.4	Behandlingen av inmatat material i ett datorsystem	61
4.1.2.5	Vad innebär utmatning från en dator från upphovsrättslig synpunkt?	62
4.1.2.5.1	Utgångspunkter	62
4.1.2.5.2	Exemplarframställning	62
4.1.2.5.3	Bildskärmsvisning	62
4.1.2.5.4	Eventuell presumtionsregel om utmatning	65
4.1.2.5.5	Förhållandet till internationella konventioner m.m.	66
4.1.2.6	Tillämpningen av bestämmelserna om inskränkningar i upphovsrätten	68
4.1.2.6.1	Begreppen "offentliggörande" och "utgivning"	68
4.1.2.6.2	Exemplarframställning för enskilt bruk	71
4.1.2.6.3	Citaträtten	74
4.1.2.6.4	Pressens lånerätt	74
4.1.2.6.5	Antologier m.m.	75
4.1.2.6.6	Ljudupptagningar för undervisningsändamål	76
4.1.2.6.7	Blindböcker m.m.	76
4.1.2.6.8	Offentliga framföranden och offentlig vinning	76
4.1.2.6.9	Förhållandet till rundradiosändningar	78
4.1.2.6.10	Frihet att sprida exemplar till allmänheten	78
4.1.2.6.11	Förhållandet till handlingar som har upprättats hos myndighet m.m.	80
4.1.3	Det ideella skyddet	81
4.2	Skapande av verk med hjälp av dator	82
5	Skyddet för datorprogram	85
5.1	Bakgrund	85
5.2	Begreppet datorprogram	86
5.3	Skyddsobjektet	88
5.3.1	Datorprogram som upphovsrättsligt skyddade verk	88
5.3.2	Skydd för datorprogram enligt den s.k. katalogregeln	91
5.4	Innebörden av skyddet	93
5.4.1	Allmänt om tillämpningen av upphovsrättsskyddet på datorprogram	93
5.4.2	Skydd mot utnyttjande av program i en dator för vilken det inte är avsett m.m.	96
5.4.3	Frågan om ett kompletterande skydd mot obehörigt utnyttjande av datorprogram	97

5.4.4	Övriga frågor rörande tillämpningen av det upphovs-	
	rättsliga skyddet på datorprogram	100
5.4.4.1	Allmänt	100
5.4.4.2	Exemplarframställning för enskilt bruk	100
5.4.4.3	Annan exemplarframställning	104
5.4.4.4	Spridningsrätten	105
5.4.4.5	Skyddet för datorprogram framställda hos	
	myndigheter	106
5.4.4.6	Rättigheternas övergång i anställningsförhål-	
	landen	109
6	Rättsskyddet för integrerade kretsar ("chips")	113
6.1	Inledning	113
6.2	Teknisk bakgrund	113
6.3	Allmänt om rättsskyddet mot piratkopiering av integrerade	
	kretsar	116
6.4	Den amerikanska "Semiconductor Chip Protection Act of	
	1984"	118
6.5	Rättsläget i Sverige	121
6.5.1	Allmänt om skyddsmöjligheterna	121
6.5.2	Frågan om upphovsrättslagstiftningens tillämpning på	
	integrerade kretsar	122
6.5.2.1	Verksbegreppet	122
6.5.2.2	Tillämpning av upphovsrättslagen på mönst-	
	ren för kretsarna i en halvlederprodukt ("mask	
	works")	126
6.5.2.2.1	Allmänt	126
6.5.2.2.2	Mångfaldiganderätten	126
6.5.2.2.3	Spridningsrätten	131
6.5.2.3	Skyddstiden	133
6.5.2.4	Intrång i rättigheterna	133
6.5.2.5	Frågor kring det internationella skyddet	134
Specialmotivering		137
1 §		137
11 §		138
23 §		138
24 §		139
27 §		139
40 a §		139
49 a §		140
61 §		143
Ikraftträdande och övergångsbestämelser		144
Bilagor		145

	189
	190
	191
	192
	193
	194
	195
	196
	197
	198
	199
	200
	201
	202
	203
	204
	205
	206
	207
	208
	209
	210
	211
	212
	213
	214
	215
	216
	217
	218
	219
	220
	221
	222
	223
	224
	225
	226
	227
	228
	229
	230
	231
	232
	233
	234
	235
	236
	237
	238
	239
	240
	241
	242
	243
	244
	245
	246
	247
	248
	249
	250
	251
	252
	253
	254
	255
	256
	257
	258
	259
	260
	261
	262
	263
	264
	265
	266
	267
	268
	269
	270
	271
	272
	273
	274
	275
	276
	277
	278
	279
	280
	281
	282
	283
	284
	285
	286
	287
	288
	289
	290
	291
	292
	293
	294
	295
	296
	297
	298
	299
	300

Sammanfattning

I detta betänkande tas upp olika upphovsrättsliga och andra immaterialrättsliga frågor i anknytning till bruk av datorer. Betänkandet inleds med en beskrivning av den tekniska bakgrunden och av det internationella arbete som har utförts i de mellanstatliga organisationer som berörs av frågorna om upphovsrätt och datorteknik. I betänkandet tas sedan upp de tre viktigaste problemområdena i sammanhanget. Det första rör upphovsrättsliga frågor i samband med lagring och bearbetning av verk med hjälp av dator och skapande av verk med hjälp av datorteknik. Nästa problemområde gäller rättsskyddet för datorprogram. Det tredje området slutligen rör rättsskyddet för integrerade kretsar ("chips").

När det gäller frågorna rörande *lagring och bearbetning samt skapande av verk med hjälp av dator* görs en genomgång av de olika frågor som kan uppkomma. En viktig slutsats som dras är att inmatning av ett verk i en dator innebär ett mångfaldigande av verket i upphovsrättslagstiftningens mening och i princip kräver tillstånd av upphovsmannen. När det gäller utmatning från en dator konstateras att denna kan vara antingen en exemplarframställning (utskrift eller upptagning i maskinläsbar form) eller ett utförande av verket på en skärm. I det senare fallet anses ett offentligt framförande eller offentlig visning föreligga om förutsättningarna i fråga om offentlighet är uppfyllda. Båda dessa utnyttjanden förutsätter i princip upphovsmannens tillstånd.

Också olika andra frågor som uppkommer i detta sammanhang och i samband med skapande av verk med hjälp av dator diskuteras utförligt, särskilt tillämpningen av olika inskränkningar i upphovsrätten. Några lagändringar föreslås emellertid inte.

När det gäller *datorprogram* konstateras att dessa redan enligt gällande lag kan anses som en typ av verk, närmast ett slags litterära verk, och som sådana åtnjuta skydd enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. För att undanröja varje tveksamhet i detta hänseende föreslås att datorprogram uttryckligen omnämnas i exemplifikationen på litterära verk i 1 § andra stycket URL.

En annan fråga som diskuteras är om datorprogram behöver något skydd utöver vad upphovsrättslagen i sin nuvarande utformning ger, exempelvis ett skydd för de idéer som kan ingå i ett program eller ett skydd mot obehörig användning av ett program i en dator eller skydd mot obehörigt utnyttjande av ett program exempelvis för att göra ett annat program. Något speciellt skydd i dessa hänseenden föreslås emellertid för närvarande inte.

I betänkandet analyseras konsekvenserna av att datorprogram har upphovsrättsligt skydd. Vissa lagändringar föreslås. Den viktigaste gäller frågan om kopiering för enskilt bruk av datorprogram. Här föreslås ett förbud för sådan kopiering. Som skäl anføres främst de stora ekonomiska värden som programvara representerar, lättheten att kopiera den, den höga kvaliteten på kopiorna och den skada som sådan privatkopiering kan vålla rättighetshavarna. Det sägs dock att frågan bör övervägas på nytt om det visar sig att andra länder väljer andra lösningar eller om tillämpningen av förbudet innebär sådana svårigheter att det ger anledning till en omprövning.

Av hänsyn bl. a. till behovet av att skydda de stora ekonomiska värden som ett datorprogram kan representera föreslås i fråga om upphovsmannens s.k. spridningsrätt att uthyrning och utlåning till allmänheten av utgivna exemplar av datorprogram skall förutsätta upphovsmannens samtycke.

Även vissa andra regler föreslås, bl.a. en som gör det möjligt för den som har förvärvat rätt att utnyttja ett datorprogram att framställa de kopior och i programmet göra de anpassningar som behövs för den medgivna användningen.

Vidare föreslås att datorprogram skapade hos myndigheter skall åtnjuta fullständigt upphovsrättsligt skydd i likhet med vad som redan gäller för vissa andra typer av verk.

När det slutligen angår det tredje problemområdet, nämligen *skyddet för integrerade kretsar*, dras slutsatsen att de mönster som bildar underlag för kretsarna i en halvledarprodukt i och för sig kan vara att anse som en typ av beskrivande litterära verk enligt 1 § andra stycket URL. Vidare uttalas att överförandet av ett sådant mönster till t. ex. en kiselskiva för att där bilda det elektriskt ledande mönstret i ett chip kan vara att anse som ett mångfaldigande av mönstret. Det kan emellertid inte anses acceptabelt att denna fråga avgörs från fall till fall, bl.a. med hänsyn till den industri som sysslar med chipstillverkning, och förslag läggs därför fram om ett speciellt skydd i en ny 49 a § till komplettering av det skydd som kan finnas enligt upphovsrätten. I den föreslagna regeln ges den som har skapat utformningen av mönstret för kretsarna i en halvledarprodukt ett tioårigt skydd mot dels exemplarframställning eller utförande av mönstret i ett materiellt underlag, t.ex. en kiselskiva, dels spridning av exemplar av mönstret till allmänheten. Vissa inskränkningar föreslås i dessa ensamrättigheter, bl. a. när det gäller utnyttjande av mönstret för undervisning och analys. Om den integrerade krets i vilken mönstret ingår i sin tur med rättighetshavarens samtycke infogats i en produkt, exempelvis ett digitalur eller en fickräknare, får den sedan fritt spridas vidare. Skyddet enligt den nya bestämmelsen gäller endast svenska produkter. Möjlighet finns att under förutsättning av ömsesidighet utsträcka skyddet till andra länder på bilateral basis och ge produkter från dessa länder skydd i Sverige. I gengäld skulle då svenska produkter få motsvarande skydd i det andra landet.

Summary in English

1 Introduction

In this report, "Copyright and Computer Technology", the Committee on the Revision of the Copyright Law submits proposals for certain amendments to the Copyright Act which are considered desirable in view of the impact of computer technology.

The introductory part of the report contains a fairly detailed description of computer technology and of how it relates to input and output of material into or out of computer systems, as well as a technical description of how computer programs are created. This part also contains a summary of the work which has been conducted in recent years by the intergovernmental organizations in this field.

The considerations deal substantially with three major issues, viz. a) copyright problems relating to storage, retrieval and creation of works etc. by means of computers, as well as the protection for data bases, b) the protection of computer programs and, c) the protection of integrated circuits (semiconductor chips).

2 Storage and retrieval etc. of works by means of computers

As regards storage and retrieval of works by means of computer technology the considerations are to a large extent based on the 1982 WIPO/UNESCO Recommendation on these issues. This part of the report discusses how the exclusive rights under copyright law would apply in these cases, viz. when works as such, or abstracts or single information items are stored in a computer system. The report subscribes to the internationally accepted view that input of protected material into a computer amounts to reproduction under copyright law. As regards data bases as such they could be either compilations (in case they contain a selection of protected works) or a collection of information or other items structured in such a way as to make the base itself a protected work. If the base is not elaborated in such a way that it can itself be considered as the result of intellectual creativity, it could enjoy protection under a specific provision in the Copyright Act which grants ten-year protection against reproduction to "catalogues, tables or other such products containing a large number of information items."

As regards output of protected material from a computer, including such

use of a data base itself, the report states that such output is an act of reproduction of the work in case physical copies are produced, and as a type of public performance or public display in cases where the output is shown on a screen which is made available to the public under the criteria of the Copyright Act in this respect. In view of the fact that frequently copies are made when a work is made available on a screen, the report also considers the introduction of a rule of presumption to the effect that the output of a work on a screen should, in the absence of proof to the contrary, be considered as an act of reproduction. Such a rule is, however, considered as going too far and no proposal is submitted in this respect.

The report contains an analysis of how various specific provisions in the Copyright Act would apply to the use of computers. The first issue to be discussed is the concept "publication" in relation to works used in a computer system. As regards such works it is frequently difficult to determine *when* the copies of the work have been made available to the public so as to meet the criteria for publication and also *which copies* could be considered as published. The report discusses whether the definition of "publication" should be amended so as to take care of this situation, but no such amendment is proposed.

As regards other specific provisions in the Copyright Act, particularly the various provisions governing limitations to exclusive rights, the report discusses these problems in detail but no specific amendments are proposed.

3 Protection of computer programs

The second part of the report dealing with substantive copyright law contains considerations and proposals concerning computer programs.

No proposal is made for including a definition of "computer programs" in the Copyright Act itself but the report contains a detailed discussion on this issue, on the basis, *inter alia*, of the definitions in foreign laws and of definitions proposed by a Working Group which met in Canberra in April 1984.

In its report the Committee unequivocally takes the view that computer programs are to be considered as a type of literary works under the Copyright Act and enjoy protection under that Act provided that they are the result of an act of intellectual creativity. This should be clarified by inserting in the Act a mention of such programs as a category of protected works. The protection applies to the program regardless of the material support in which it is embodied and regardless of its character of source code or object code. Obviously the protection applies, in conformity with established copyright law principles, only to the form in which the creator has put his ideas but not to, e.g., ideas or algorithms as such contained in the program.

The question is also raised whether programs which do not reach the level of originality required for copyright protection could nevertheless enjoy protection under the previously mentioned special provision governing protection of collections of large number of information items. The

Committee considers, however, that in principle this provision is not applicable to computer programs.

Basically the protection which computer programs would thus enjoy under copyright law covers most of the practical need for such protection. The right-owner would enjoy an exclusive right in respect of all kinds of reproduction and also in respect of, e.g., adaptation of the program. Situations may, however, occur when the copyright protection would not be entirely satisfactory, e.g. in cases when a protected program is used in a way which would not amount to a reproduction or when the ideas contained in a program are used for the creation of a new program in a way which would be considered as contrary to honest practice but which would not be a violation of copyright law. The Committee concludes, however, that the time is not ripe for the introduction of provisions governing such specific protection.

The Committee then discusses certain particular aspects of the application of copyright law to computer programs, and certain amendments to the Act are proposed in this respect.

The Copyright Act contains a provision which admits the making of single copies of protected works for private purposes. For a number of reasons, in particular the vulnerability of computer programs in this respect, the Committee considers that the availability of such private copying of programs should be prohibited.

Another issue dealt with in the report concerns the need for a program user to make certain copies or adaptations of the program in the course of lawful use. A provision to take care of this need is proposed and is framed on the lines of certain corresponding provisions in other countries. The provision has the nature of a rule of presumption applying, unless otherwise agreed, to such cases where a license is granted for the right to use a computer program, including the case when a lawful copy is bought by someone in the open market on the obvious assumption that he is allowed to use it in a computer. In such cases this lawful user has a right to make such copies and in the copies make such adaptations as are necessary for the utilization admitted, and also copies which are deemed necessary for the purpose of back-up and safeguarding in case of accidents. Such copies may not be used for other purposes and shall be destroyed at the latest when the right to utilize the program expires.

The Copyright Act contains a basic provision granting the author an exclusive right to control the distribution to the public of copies of his work. There are, however, far-reaching limitations to this right implying, inter alia, that published copies of literary and to a certain extent also musical works and works of art may be further distributed to the public. Computer programs are, as mentioned above, considered as a type of literary works and would, in the absence of other provisions, be governed by these provisions concerning exhaustion of the distribution right. The Committee considers, however, that such a solution would not be satisfactory. It is proposed that authorization by the right-owner should be required for rental or lending to the public of copies of computer programs in a machine-readable form.

Works created within the framework of the activities of public authorities

are under Swedish copyright law basically outside the scope of copyright protection. It is now proposed that computer programs should enjoy such protection also in cases when they are created by such public authorities.

In addition to the foregoing points the report considers a number of issues related to computer programs. Among them may be mentioned the transfer of rights in such programs when created in employment situations. These considerations do not, however, result in concrete proposals for amendments to the Copyright Act.

4 Protection of integrated circuits (chips)

An important part of the report deals with the intellectual property law protection of integrated circuits.

Following an explanation of the technical procedures used for the production of semiconductor chips and of the contents of the United States Semiconductor Chip Protection Act of 1984 the Committee considers whether the present Swedish Copyright Act grants any protection to the design of the electronic circuitry in such chips. The conclusion is that such designs can in principle be a kind of works enjoying protection under the Act. The main basis for this conclusion is that the concept "work" in the Act is described in a general and comprehensive way and is expressly intended to cover expressions of creativity which were not even considered at the time when the law was enacted. Furthermore the underlying purpose of a work is entirely irrelevant for the question of protection. Whether and to what extent the copyright protection would apply to the various physical expressions of the particular circuitry design is a different matter, where some hesitation might exist as to the applicability of copyright protection.

This conclusion about the copyright nature of the designs for integrated circuits has a bearing only on the principle. There exist no court cases, however, and consequently the applicability of the Copyright Act is not secured for all practical cases. As just mentioned the same uncertainty applies to how far the exclusive rights under copyright law would cover the practical need for protection. The Committee considers that such an uncertainty is not acceptable in this economically very important area where moreover the Swedish high technology industry has important interests at stake. The Committee consequently proposes a specific provision governing protection of designs for integrated circuits. This provision is to a very large extent based on the provisions in the U.S Act of 1984 and is designed to meet the special aspects of the protection of such circuitries. This special protection is intended to exist in addition to the copyright protection which may exist. This would probably mean in practice that protection is sought under these special provisions rather than under the more uncertain protection under copyright law.

The proposed special protection is included as an article, 49 a, in the Copyright Act but has the nature of a *sui generis*, formality-free ten-year protection for a circuitry design against copying and against the transfer of it into material support in any form whatsoever and also against making the

circuitry design available to the public without the consent of the right-owner. A tentative translation of the proposed provision is included in an *Annex* to this English Summary.

The explanatory notes to the various paragraphs in the proposed Article 49 underline certain important points.

Under *paragraph 1* the subject matter for protection is the "design for the patterns of the circuitry in a semiconductor chip product" (in short "circuitry design"). This concept is intended to correspond basically to the concept "mask works" in the United States Semiconductor Chip Protection Act. The protection applies to the design, i.e. the form, and not to ideas, concepts, algorithms etc.

A certain degree of originality or creative effort is required for protection. This is indicated by the use of the word "created" in the text. Such creation could be either the production of an entirely new and original design or a kind of compilation of elements from "libraries" of pre-existing standardized design parts. No novelty criterion applies. Consequently it could theoretically happen that identical or similar circuitry designs are created. This possibility is, however, considered as merely hypothetical because of the complexity of such designs.

The paragraph also describes the exclusive rights which the creator of the circuitry design enjoys. One such right applies to the making of copies of the design directly or indirectly regardless of the way in which such copies are made or the technique used. The right consequently covers also such situations where the circuitry design is transferred into a silicon chip, whether this transfer is made by means of a mask or in another way, e. g. when the design is stored in a data base or in a computer program and is then transferred into the chip, e. g. by means of electronic ray technique.

Another basic right granted to the creator of the circuitry design is the right to control the distribution to the public of copies of the design by means of sale, leasing, lending or in any other way. This right applies not only to the "first sale" but to all subsequent such acts. The right applies not only to copies of the original design but also to this design in a modified or adapted form.

The protection is automatic and requires no registration and no "mask work notice". To require formalities would cause problems in relation to the obligations under the Berne Convention for such circuitry designs as may enjoy copyright protection. The absence of formalities is not considered to weaken the protection in any way. For all practical purposes the designs are easily recognizable by experts and the fact that infringements occur could consequently be proved by expert evidence. The explanatory notes indicate, however, that it might nevertheless be feasible to attach some sort of a notice to the circuitry designs to serve as a reminder about the protection and to secure protection abroad. It is recommended that any notice should have the same features as the U.S. "mask work notice" in order to secure international uniformity in this respect.

The period of protection is ten years to be computed from the end of the year in which the circuitry design was created. In case of, e. g., adaptations of

an original circuitry a new period commences for the adapted version to be computed in the same way.

Paragraph 2 contains a limitation on the exclusive right of reproduction and implies basically that copies may be made for the purpose of teaching on and analysis of the protected circuitry design. This corresponds to the provisions governing "reverse engineering" in the U.S. Act. Copies made for such purposes must not be used for other purposes.

The specific protection under Article 49 a does not contain any moral rights, nor does it allow copying for private purposes. However, if an integrated circuit contains a computer program the proposed specific limitation of the availability of private copying of such programs comes into play.

Paragraph 3 contains a limitation on the right to authorize or to prohibit distribution to the public of copies of the circuitry designs. The provision implies that products, e. g. pocket calculators and watches, which contain circuitry designs and which have been distributed to the public with the consent of the creator of the design may be further distributed without authorization by the right-owner. This is a kind of "first sale" exhaustion of the distribution right.

Paragraph 4 is basically only a reference to certain provisions in the copyright law part of the Copyright Act which deal with the transfer of rights. The references are explained in the translation.

Paragraph 5 states a very important principle, viz. that copyright law may be invoked if the circuitry design or part of it is protected under copyright law. Inter alia because a reference in this respect is made only to paragraph 1 of this Article the provision governing reverse engineering would apply also to such circuitry designs as enjoy copyright protection. It has not been considered feasible to make a distinction in this respect between various categories of circuitries.

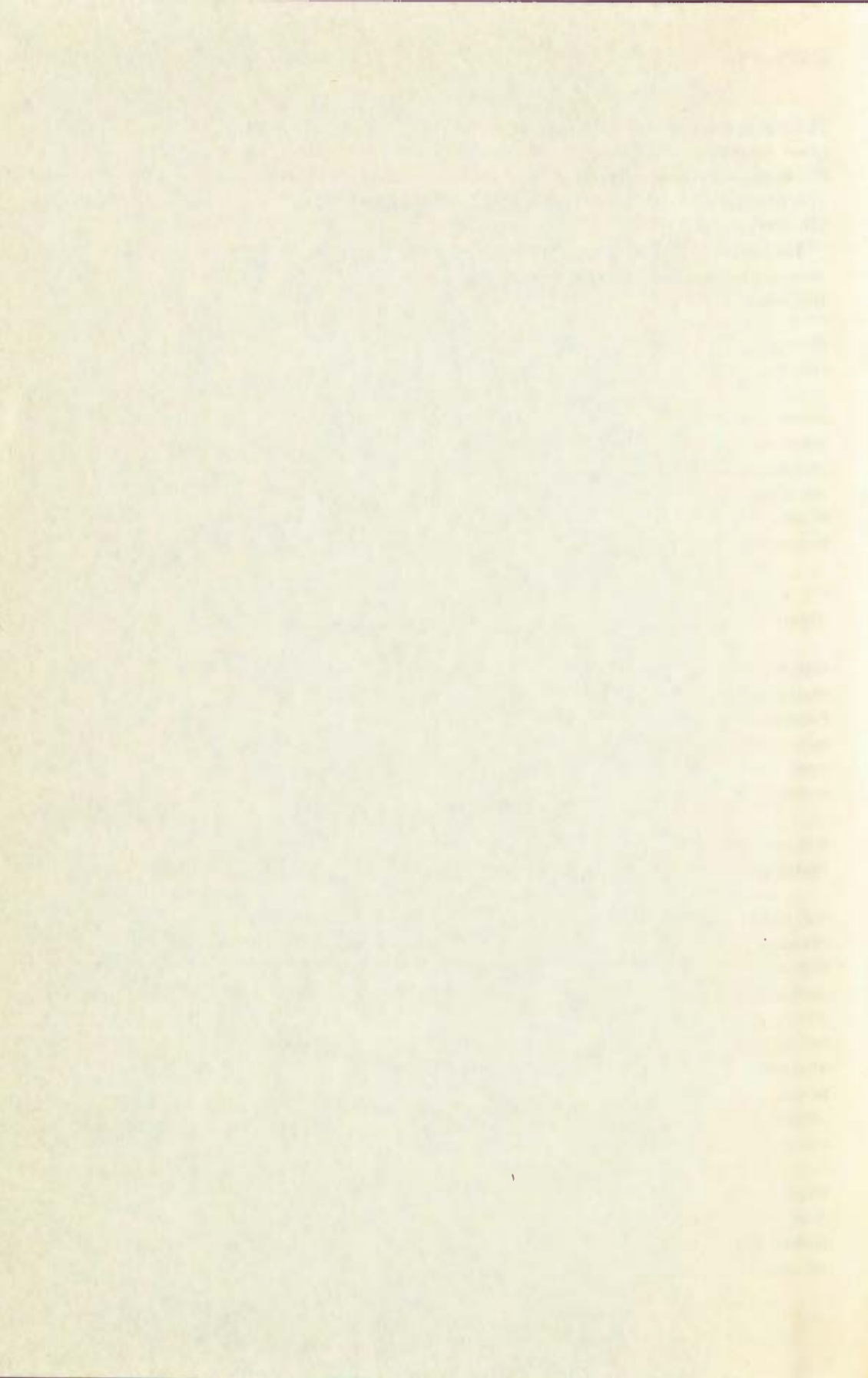
Invoking copyright law also implies, inter alia, that moral rights apply, that the period of protection is longer and also that the international copyright obligations would apply.

In addition it should be mentioned that the inclusion in the Copyright Act of the specific provisions governing the protection of circuitry designs means that, e. g., the sanctions provided for in relation to copyright infringements apply also to infringements of the rights under these specific provisions. Consequently wilful or grossly negligent infringements may be punishable by fines or imprisonment up to two years. Furthermore compensation for damages shall be paid and this also in case of lesser negligence. The court may order, e. g., the destruction of infringing copies. The sanctions apply also in case of import into the country, for the purpose of distribution to the public, of copies of protected material produced abroad under such circumstances that such production in Sweden would have been unlawful.

Article 61 as amended according to the proposal contains the basic principle that the specific protection of circuitry designs applies only to such designs of Swedish origin and to such designs which have been first published in this country. Article 62, as presently worded, however, authorizes the

Government to provide for the application of the Copyright Act in relation to other countries on the basis of retroactivity. It is envisaged that such a Government decision will make the new provisions in Article 49 applicable also to other countries which grant basically similar protection to Swedish circuitry designs.

The provision governing the entry into force of the new provisions makes them applicable also to works and circuitry designs created before their entry into force.

Annex

Tentative translation of the proposed articles in the Copyright Act dealing with the Specific Protection of Integrated Circuits

Article 49 a

The person who has created the design for the patterns of the circuitry in a semiconductor chip product has an exclusive right to

1. authorize or prohibit acts implying the making of copies of that design
2. the transfer of the design on to or into a material support
3. the making available of that design to the public, in the original form or in an amended form, by means of sale, lending, leasing or any other kind of distribution of copies to the public. This right subsists to the end of the tenth year from that during which the design was created.

Copies of the circuitry design may, irrespective of the provisions in paragraph 1 or elsewhere in this Act, be made solely for teaching or analysis of the design. Copies thus made must not be used for other purposes.

Copies of items which contain a circuitry design and which have been distributed to the public with the consent of the creator of the design may be further distributed to the public.

The provisions contained in Articles 27 (concerning the general admissibility of transfer of rights under the Copyright Act) and 28 (stating that the person who acquires a right in a work may not, unless otherwise provided, make changes in the work or further transfer the right) apply also to the transfer of rights under this Article.

Protection under copyright law may, regardless of the provisions in paragraph 1, be invoked if the circuitry design or part of it is protected under copyright.

Article 61 is to be amended as follows

The provisions of Article 49 a apply to circuitry designs created by Swedish citizens or by persons who have their habitual residence in Sweden, as well as to such designs as have first been published in Sweden.

The proposed provisions governing the entry into force of, inter alia, Article 49 a make this Article applicable also to circuitry designs which have been created before the entry into force of the new provisions.

Lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom förskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

- dels* att rubriken till lagen skall ha nedan angivna lydelse,
dels att 1, 11, 23, 24, 27 och 61 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 40 a och 49 a §§, av nedan angivna lydelse
dels att i lagen närmast före 40 a § skall införas en rubrik av nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Upphovsrättslag

1 §¹

Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket, vare sig det utgör skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst, byggnadskonst eller brukskonst eller kommit till uttryck på annat sätt.

Till litterärt verk *hänföres* karta, så ock annat i teckning eller grafik eller i plastisk form utfört verk av beskrivande art.

Till litterärt verk *hänförs* karta och annat i teckning eller grafik eller i plastisk form utfört verk av beskrivande art, *ävensom datorprogram*.

11 §

Av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Vad sålunda framställt må ej användas för annat ändamål.

Vad i första stycket sägs medför ej rätt att för eget bruk låta annan framställa bruksföremål eller skulptur eller genom konstnärligt förfarande efterbilda annat konst-

Vad i första stycket sägs medför ej rätt att för eget bruk låta annan framställa bruksföremål eller skulptur eller genom konstnärligt förfarande efterbilda annat konst-

¹ Senaste lydelse 1973:363

verk, ej heller rätt att utföra byggnadsverk.

verk, ej heller rätt att utföra byggnadsverk *eller framställa exemplar av verk utgörande datorprogram.*

23 §²

Sedan litterärt eller musikaliskt verk utgivits, *må* exemplar, som omfattas av utgivningen, spridas vidare ävensom visas offentligt; dock *må* exemplar av musikaliskt verk ej utan upphovsmannens samtycke göras tillgängligt för allmänheten genom uthyrning eller annan därmed jämförlig rätts-handling.

Sedan litterärt eller musikaliskt verk utgivits, *får* exemplar, som omfattas av utgivningen, spridas vidare ävensom visas offentligt; dock *får* exemplar av musikaliskt verk *eller av verk utgörande datorprogram i maskinläsbar form* ej utan upphovsmannens samtycke göras tillgängligt för allmänheten genom uthyrning eller annan därmed jämförlig rätts-handling. *I fråga om datorprogram som nu har nämnts gäller detsamma även i fråga om utlåning.*

24 §³

Annan hos svensk myndighet upprättad handling än som avses i 9 § första stycket *må återgivas* utan upphovsmannens samtycke. Vad nu sagts gäller dock *icke* officiell karta, teknisk förebild, verk som framställt för undervisning eller utgör resultat av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliskt verk, diktverk eller verk, varav exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålles allmänheten.

Annan hos svensk myndighet upprättad handling än som avses i 9 § första stycket *får återges* utan upphovsmannens samtycke. Vad nu sagts gäller dock *inte* officiell karta, teknisk förebild, *verk utgörande datorprogram*, verk som framställt för undervisning eller utgör resultat av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliskt verk, diktverk eller verk, varav exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålles allmänheten.

Vad som muntligen eller skriftligen anföres inför myndighet eller i statlig eller kommunal representation eller vid offentlig överläggning om allmänna angelägenheter *må* likaledes återgivas utan upphovsmannens samtycke; dock att utlåtanden, såsom bevis åberopade skrifter och dylikt *må* återgivas allenast i samband med redogörelse för mål eller ärende var i de förekommer och i den omfattning som betingas av ändamålet med redogörelsen. Upphovsman äger ensam utgiva samling av sina anföranden.

27 §

Upphovsrätt *må*, med den begränsning som följer av vad i 3 § sägs, helt eller delvis överlätas.

Överlåtelse av exemplar innefattar *icke* överlåtelse av upphovsrätt. I fråga om beställd porträttbild äger upphovsmannen dock *icke* utöva sin rätt utan

² Senaste lydelse 1973:363

³ Senaste lydelse 1973:363

tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make eller arvingar.

Beträffande överlåtelse av upphovsrätt i vissa särskilda avseenden stadgas i 30–40 §§; dock skola nämnda bestämmelser tillämpas allenast i den mån ej annat avtalats.

Beträffande överlåtelse av upphovsrätt i vissa särskilda avseenden föreskrivs i 30–40 a §§; dock skall nämnda bestämmelser tillämpas endast i den mån ej annat avtalats.

Avtal om rätt att utnyttja datorprogram

40 a §

Överlåtelse av rätt att utnyttja ett datorprogram omfattar rätt att framställa sådana exemplar av programmet och i exemplaren göra sådana anpassningar som behövs för den medgivna användningen samt framställa reservexemplar och exemplar som behövs från skyddssynpunkt. Sådana exemplar får inte utnyttjas för annat ändamål och de skall utplånas senast när rätten att utnyttja programmet upphör.

49 a §

Den som har skapat utformningen av mönstret för kretsarna i en halvledarprodukt har en uteslutande rätt att

1. framställa exemplar av mönstret,
2. utföra mönstret på ett materiellt underlag,
3. göra mönstret tillgängligt för allmänheten – i ursprungligt eller ändrat skick – genom att exemplar av mönstret utbjuds till försäljning, uthyrning eller utlåning eller sprids till allmänheten på annat sätt. Rätten varar till utgången av det tionde året efter det år då mönstret skapades.

Utan hinder av vad som sägs i första stycket eller eljest i denna lag får exemplar framställas av krets-mönstret uteslutande för under-visning om eller analys av mönstret. Sålunda framställda exemplar får inte utnyttjas för annat ändamål.

Ingår kretsmönstret i exemplar av

en produkt som med mönsterskaparens samtycke har spritts till allmänheten, får exemplaren spridas vidare.

Vad som sägs i 27 och 28 §§ skall äga motsvarande tillämpning på överlåtelse av rättigheter som avses i denna paragraf.

Är kretsmönstret eller del därav föremål för upphovsrätt får denna göras gällande utan hinder av vad som sägs i första stycket.

61 §⁴

Föreskrifterna i 45–48 §§ äro tillämpliga på framförande, ljudupptagning samt ljudradio- och televisionsutsändning, som äger rum i Sverige.

Vad i 49 § stadgas är tillämpligt på arbete, framställt av svensk medborgare eller svensk juridisk person eller av den som här har sin vanliga vistelseort, så ock eljest på arbete som först utgivits i Sverige.

Vad som föreskrivs i 49 a § är tillämpligt på kretsmönster skapade av svensk medborgare eller av den som här har sin vanliga vistelseort samt på kretsmönster som först har utgivits i Sverige.

Denna lag träder i kraft den

Bestämmelserna i 1, 11, 23, 24, 27, 40 a och 49 a §§ tillämpas även på verk och kretsmönster som har tillkommit dessförinnan. Bestämmelsen i 40 a § tillämpas även på överlåtelse som ägt rum dessförinnan.

⁴ Senaste lydelse 1973:363

1 Inledning

Tillkomsten och utvecklingen av datortekniken har fått en stor betydelse i flera olika hänseenden inom det intellektuella rättsskyddets område. Patentlagstiftningen spelar självfallet en mycket viktig roll främst när det gäller tillverkningen och utvecklingen av datorer som sådana. Varumärkeskyddet har också en viss betydelse på datorområdet liksom vissa delar av lagstiftningen om illojal konkurrens och om skyddet för företagshemligheter. Även på det upphovsrättsliga området har emellertid datortekniken aktualiserat en rad mycket viktiga frågeställningar.

Det upphovsrättsliga regelsystemet har tillkommit för att ge skydd åt alster av andligt skapande. Principen i systemet är att upphovsmännen till litterära och konstnärliga verk har vissa tidsbegränsade rättigheter, nämligen dels en ensamrätt att förfoga över sina verk i olika hänseenden, dels vissa ideellt färgade rättigheter. Bakgrunden till detta system kan beskrivas något olika beroende på om man tar sin utgångspunkt i den anglosachsiska mera kommersiellt präglade upphovsrättsfilosofin eller i den kontinentaleuropeiska, i vart fall tidigare, humanistiskt färgade inställningen. Oavsett vilken av dessa utgångspunkter som väljs är det emellertid klart att det upphovsrättsliga skyddssystemet i ett flertal olika hänseenden har inflytande på och påverkas av datortekniken.

Förhållandet mellan upphovsrätten och datortekniken aktualiseras främst i tre olika hänseenden.

- Det första gäller rättighetsfrågorna när upphovsrättsligt skyddade verk matas in i och/eller bearbetas i datorbaserade system eller när sådana system används för skapande av verk.
- Det andra gäller det upphovsrättsliga skyddet för programvara, dvs det material som används för att styra processerna i en dator.
- Det tredje, som delvis hänger samman med det andra, rör rättighetsfrågorna i samband med framställningen av s.k. integrerade kretsar ("chips").

I alla tre hänseendena finns det vissa viktiga såväl praktiska som principiella beröringspunkter.

Det bör understrykas att upphovsrättsfrågorna i samband med användningen av datorteknik är utomordentligt viktiga från ekonomisk synpunkt. Datorbaserade system används för lagring, bearbetning, överföring och skapande av mycket stora mängder information vilken på ett eller annat sätt

omfattas av det upphovsrättsliga skyddet. Det ekonomiska värdet av detta informationsmaterial uppgår till oerhörda belopp. Det är därför viktigt att man kan skapa klarhet i de upphovsrättsliga frågorna när det gäller denna användning av datortekniken. När det sedan gäller skyddet för programvara kan nämnas att värdet av datorindustrins produktion i världen i dag har angetts till ungefär 200 miljarder amerikanska dollar per år. Ungefär 30 % av detta anges falla på datorerna själva och resten alltså på programvara av olika slag.

Datortekniken är i mycket hög grad internationell till sin karaktär. Den datorbaserade informationsförsörjningen sker oftast över gränserna och programvara har en internationell spridning och användning. Mer än kanske på något annat område är man därför här beroende av rättsutvecklingen på det internationella området. Det är praktiskt taget omöjligt för små länder som de nordiska att på detta område anta lösningar som i någon mera avgörande grad skiljer sig från vad som är de internationellt accepterade lösningarna.

De förslag som vi lägger fram i det följande har självfallet sin utgångspunkt i den nuvarande situationen när det gäller teknik och utnyttjande på datorområdet jämte vad man någorlunda säkert kan förutse om den närmaste utvecklingen. Det är emellertid angeläget att man fortlöpande håller detta område under noggrann uppsikt och från tid till annan överväger om nya eller ändrade regler behövs. Skälen härtill är främst tre.

Det första skälet utgörs av det faktum att på detta område sker en mycket snabb teknisk utveckling. Detta gäller både i fråga om datorbaserad informationsspridning, och i fråga om utveckling av programvara och integrerad kretsteknik. Det kan därför tämligen snart bli aktuellt att se över de upphovsrättsliga reglerna i ljuset av ny teknisk utveckling.

Ett annat skäl är att det på vissa områden, kanske främst när det gäller datorbaserad informationsförmedling, är något osäkert vilka former utvecklingen kommer att ta. Det kan därför något senare behöva övervägas om exempelvis reglerna om förlagsavtal behöver anpassas (t.ex. i fråga om s.k. electronic publishing).

Det tredje skälet hör samman med att det sker en mycket snabb och omfattande lagstiftningsverksamhet och annan normgivningsaktivitet på datorsidan både i andra länder och på det mellanstatliga området. Som nyss nämnts kan de nordiska länderna knappast anta lösningar som på något mera avgörande sätt skiljer sig från vad som är internationellt accepterat. Det kan därför bli aktuellt att vid en senare tidpunkt anpassa olika regler till den internationella rättsutvecklingen. Som ett exempel kan nämnas att det hösten 1985 hålls ett första mellanstatligt möte om en eventuell internationell överenskommelse om rättsskyddet för integrerade kretsar. Resultatet av detta arbete kan i hög grad påverka den svenska lagstiftningen.

2 Teknisk bakgrund

2.1 En dators huvudfunktioner

En dator kan sägas ha tre huvudfunktioner, nämligen bearbetning (inbegripet beräkningar), lagring och kommunikation.

En dator styrs av ett eller flera *program* (datorprogram) bestående av instruktioner som datorn tolkar och utför.

Ursprungligen var *beräkning*, dvs. bearbetning av numeriska data (siffror och tal) huvudfunktionen. När datorernas minneskapacitet ökade, bl.a. genom att yttre minnen ("sekundärminnen") tillkom i slutet av 1950-talet, kom *datalagring*, dvs. förvaring av data för eventuell senare efterfrågan och för sammanställningar etc. att bli en lika betydelsefull funktion som beräkning. Bearbetningen och lagringen kom också i högre grad att gälla icke numeriska data.

Under 1970- och 1980-talen har kommunikationstekniken utvecklats snabbt. *Kommunikation* dvs. förmedling av data från dator till dator, från dator till människa eller från människa till människa, är en av de viktigaste användningarna av datorteknik idag.

De flesta nutida tillämpningarna av datortekniken innefattar en kombination av beräkning, bearbetning, datalagring och kommunikation.

2.2 Ett datorsystems huvudelement

Vissa huvuddrag är gemensamma för alla datorer. Sålunda innehåller varje datorsystem följande huvudelement, nämligen

- en eller flera inmatningsenheter ("inorgan", "Input Unit"),
- en eller flera utmatningsenheter ("utorgan", "Output Unit"),
- en centralenhet ("Central Processing Unit", "CPU"), i speciella fall flera, var och en med tillgång till ett s.k. primärminne (se nedan)
- en eller flera yttre minnesenheter/sekundärminnen.

Inmatningsenheter kan vara av olika slag, t.ex. tangentbord, hålkortsläsare och remsläsare. Också *utmatningsenheter* kan vara av olika slag, t.ex. bildskärmar, skrivare, hålkortsstansar och remsstansar. En bildskärmsterminal med tangentbord är således ett kombinerat in- och utmatningsorgan. En persondator kan ses som en kombination av en dator och en bildskärmsterminal.

Vid styrning av industriella processer, telefonväxlar och liknande kan s.k. sensorer och givare av mätvärden utgöra inorgan till en dator. Ställdon, som

t.ex. öppnar och stänger ventiler, kan fungera som utorgan.

Även kommunikationsledningar kan betraktas som in- och utorgan genom att data kan överföras mellan datorer. Den ena datorn matar ut data på ledningen, den andra läser in dem från ledningen. Det kan emellertid också nämnas att moderna kommunikationsnät kan vara så komplexa att specialister betraktar nätet som huvudsaken och datorer som en typ av utrustning bland alla andra, som kan anslutas.

En *centralenhet* är den bearbetningsenhet som tolkar och utför de instruktioner, dvs. program, som styr datorns arbete. Varje instruktion som styr en dator är relativt enkel, dvs. resulterar i att ett relativt fåtal funktioner utförs av bearbetningsenheten. Anledningen till att en dator ändå kan utföra så komplicerade och omfattande beräkningar och andra bearbetningar är att varje instruktion kan utföras med så stor hastighet (normalt flera miljoner instruktioner per sekund) och att instruktionerna kan göras villkorliga av varandra och av data lagrade i datorns minne.

Primärminnet är det inre minne där instruktioner och data tillfälligt lagras så att centralenheten kan tolka programinstruktioner och utföra bearbetning av data. Programinstruktionerna kan också lagras mer permanent i primärminnet, t.ex. då en mindre dator saknar yttre minnen.

Instruktioner och data i en dator uttrycks i allmänhet som tal i det s.k. binära talsystemet, där de enda siffrorna är 0 och 1.

Att man inte använder vårt vanliga, decimala talsystem beror på att man där måste kunna skilja på tio olika symboler, nämligen siffrorna 0-9. Det är relativt komplicerat att konstruera elektroniska kretsar och komponenter, som naturligen kan ha tio olika tillstånd, representerande de tio siffrorna. Det är mycket lättare att finna komponenter med två naturliga tillstånd. En hög elektrisk spänning, närvaron av en elektrisk laddning eller en magnetisk fläck, magnetisering i en viss riktning etc. kan representera 1, motsatsen kan representera 0.

För övrigt är binära tal uppbyggda på samma sätt som decimala. I båda fallen är siffrorna "värda" mer ju längre åt vänster de står i talet. I ett decimalt tal är varje siffra värd tio gånger så mycket som en likadan siffra ett steg längre åt höger. I ett binärt tal är den bara värd två gånger så mycket. Binära tal blir ungefär tre gånger så långa som motsvarande decimala tal.

Den binära representationen är således anpassad till egenskaperna hos en dators elektroniska komponenter och bearbetningen kan därför ske snabbt. Den binära representationen används inte bara för instruktioner och siffror utan även för bokstäver och andra symboler (jämför Morsealfabetets binära uppbyggnad). Varje siffra och bokstav som vi t.ex. ser på en dataterminal är således i själva datorsystemet representerad av kombinationer av binära nollor och ettor. I ett datorsystem används ofta olika representationsformer för olika enheter för att bearbetningen och lagringen alternativt in-/utmatningen skall bli så effektiv som möjligt. En inte oväsentlig del av bearbetningen i en dator går därför åt till att översätta mellan olika representationsformer.

I ett datorsystem ingår vanligen en eller flera s.k. *yttre minnesenheter* ("sekundärminnen"), t.ex. magnetbandstationer eller skivminnen dvs.

grammofonskiveliknande anordningar, där data i allmänhet lagras magnetiskt som på magnetband. I de yttre minnena kan man till lägre kostnad lagra väsentligt större mängder data än i primärminnet men det tar å andra sidan längre tid för centralenheten att komma åt dessa data och de måste läsas in i primärminnet innan de kan bearbetas/tolkas som instruktioner. Den tekniska utvecklingen gör emellertid att den ekonomiska övre gränsen för primärminnets storlek snabbt förskjuts uppåt, varför det som i dag lagras i yttre minnen i morgon kanske får rum i primärminnet.

Gränsen mellan yttre minnen och in- och utmatningsenheter är i viss mån flytande. Att stansa data i hålkort och att skriva dem på magnetband kan ha samma syfte, nämligen att senare kunna läsa dessa data tillbaka till primärminnet. Ändå betraktas hålkortsstansen vanligen som en utmatningsenhet medan bandstationen ofta anses som ett yttre minne.

Den minsta enheten i en dators minne är således en binär etta eller nolla. Varje sådan minnesposition brukar benämnas en *bit*. En dators primärminne består normalt av ett antal hundratusen eller miljoner bits, men för att beskriva storlek på program eller på lagrade datamängder används ofta begreppet *bytes*. En byte motsvarar 8 bits. Ettusen bytes (närmare bestämt 1 024) benämns ofta kilobytes (Kbytes) och en miljon bytes (närmare bestämt 1 048 576) betecknas ofta megabytes (Mbytes). En kvalificerad persondators primärminne är normalt på några hundra kilobytes medan sekundärminnena rymmer upp till några tiotal megabytes. För databaser på större datorer kan man komma upp till storlekar på flera gigabytes (1 000 000 000 bytes).

2.3 Maskinvara och programvara

De apparater m. m., som beskrivits ovan, dvs. de delar av ett datorsystem som består av elektroniska komponenter, ledningar, plåt m. m., kallas gemensamt för *maskinvara* ("hardware", ibland "hårdvara").

Maskinvaran i en dator är generell och mångsidigt användbar. Den kan fås att utföra bearbetning, datalagring och kommunikation av vitt skilda slag. Vad den kommer att göra bestäms av instruktioner, som liksom data lagras i datorns inre och yttre minnen. En samling av sådana instruktioner kallas som tidigare nämnts för ett datorprogram.

Begreppet *programvara* ("software", ibland "mjukvara") kan sägas omfatta såväl själva programmet (programinstruktionerna) som tillhörande dokumentation för användare och för personal som skall handha och sköta driften av programmet. Ibland innefattas i begreppet "software" också t. ex. service och utbildning.

Dator teknikens framgångar beror i hög grad på samspelet mellan maskinvara och programvara. Maskinvaran är generell men samtidigt besvärlig att ändra eller anpassa till nya tillämpningar. Anpassning och specialisering görs i stället i programvaran, som är lättare att ändra eller byta ut. Maskinvara och programvara är båda lika nödvändiga för att ett datorsystem skall kunna fungera.

Åtskillnaden mellan maskinvara och programvara var från början både

begreppsmässig och fysisk. Fysiskt kan gränsen numera te sig otydlig. Man kan nämligen ta ett färdigt program och lagra det i ett minne, s. k. ROM ("read-only memory"), redan då minneskomponenterna tillverkas, och sedan koppla in dessa i en dator på samma sätt som andra elektroniska komponenter. Programmen i denna form kan inte längre ändras, och ett utbyte är liktydigt med ett komponentbyte. Dessutom förekommer minneskomponenter som är programmerbara med särskilda hjälpmedel, s. k. PROM (Programmable Read Only Memory). Man brukar här tala om "firmware", som ett mellanting mellan "hardware" och "software". Begreppsmässigt är dock programmen fortfarande program, nämligen de instruktioner, som bearbetningsenheten hämtar i minnet och utför.

En ytterligare anledning till datorteknikens framgångar är att instruktioner kan lagras i datorns minne på precis samma sätt som data. Datorn kan ibland bearbeta instruktioner som om de vore data eller tolka data som om de vore instruktioner. Ett program kan också vara så utformat att datorn förändrar programmets egna instruktioner eller instruktionerna i andra program eller läser in nya instruktioner. Allt detta ger datortekniken utomordentligt stor flexibilitet.

Datorprogram har i väsentliga avseenden karaktär av produkter, trots att de är immateriella, och de är som framgått ovan lika nödvändiga som maskinvaran för att datorsystem skall bli funktionsdugliga. På grund av denna kombination av egenskaper ställer de speciella krav på rättssystemet. Som närmare utvecklas i det följande har man på 1970- och 1980-talen också i allt större utsträckning, både på det nationella planet och inom de internationella mellanstatliga organisationerna inom FN-systemet, börjat uppmärksamma frågorna om det immaterialrättsliga skyddet i sammanhanget.

2.4 Programvaruteknik

Konkurrerande maskinvara i konventionella datorer skiljer sig funktionellt tämligen litet åt. De mest unika egenskaperna i ett datorsystem bestäms därför i hög grad av den programvara som datortillverkaren utvecklat eller som kunden kan köpa från fristående programtillverkare eller som kunden själv utvecklar.

Det finns två huvudkategorier av program, nämligen *systemprogram* och *tillämpningsprogram* (även kallade "applikationsprogram"). Repertoaren av instruktioner för en dator är egentligen mycket begränsad och omfattar normalt bara något hundratal instruktioner, vilket kan jämföras med en treårings ordförråd men på en mycket lägre abstraktionsnivå. En dators mångsidighet och kapacitet beror därför på dess förmåga att snabbt utföra de primitiva funktioner som återfinns i de program som styr bearbetningen. För att t. ex. flytta en viss del av innehållet i primärminnet till viss plats i ett sekundärminne fordras ofta att flera tusen instruktioner utförs. Om man för att kunna utnyttja ett program önskar överföra det från ett sekundärminne till primärminnet kan det ibland fordras att flera hundratusen instruktioner utförs. Det finns en lång rad liknande funktioner som utförs på bråkdelen av

en sekund och som i stort sett varje program behöver utnyttja. För att varje program inte skall behöva innehålla alla de instruktioner som fordras finns det till varje datasystem generella systemprogram vars funktioner utnyttjas i de mer specifika programmen. I själva verket återfinns huvuddelen av det antal instruktioner som genomlöps i en dator i de systemprogram som utnyttjas.

I datorernas barndom var dessa systemprogram mycket enkla och primitiva, varför den enskilde programmeraren måste skriva många programinstruktioner för till synes mycket enkla funktioner. I takt med att alltmer avancerad systemprogramvara tillhandahålls av datortillverkaren eller av fristående programföretag förenklas den enskilde programmerarens skrivande av program. Idag utgörs större delen av alla instruktioner som en vanlig programmerare skriver av referenser till de systemprogram som datorn använder sig av.

En viktig kategori av systemprogram är *operativsystem* som bl. a. generaliserar ett antal ofta förekommande funktioner (som t. ex. flyttningar mellan olika enheter i datorsystemet eller igångsättande av program och kontroll av att dessa program kan arbeta till synes parallellt trots att datorn endast kan utföra en instruktion samtidigt). En annan kategori av systemprogram är de som sköter mer avancerad lagring och återsökning av information i en databas, *databashanterare*, och den programvara som hanterar kommunikationen med terminaler och andra datorer, *kommunikationsprogram*. Systemprogram är således oberoende av den tillämpning som datorsystemet skall utnyttjas för. Oberoende om det gäller system för att hantera ett grossistföretags orderadministration eller en banks inlåningskonton så kan samma systemprogram användas. För att utföra just de funktioner som grossistföretaget eller banken fordrar behövs däremot ett tillämpningsprogram.

På initiativ av datorns driftspersonal eller därför att en användare via sin terminal efterfrågar en viss funktion startar operativsystemet ett tillämpningsprogram. Detta nyttjar i sin tur en rad funktioner i operativsystem, databashanterare, kommunikationsprogram och andra systemprogram.

Bearbetningen i en dator utförs i praktiken av en rad hierarkiska funktioner där dator-/terminalanvändarens önskade funktioner tolkas av ett eller flera tillämpningsprogram vars instruktioner översätts till funktioner i de systemprogram som finns tillgängliga i den dator där tillämpningsprogrammet skall användas. Funktionerna i ett systemprogram översätts i sin tur till datorns primitiva instruktioner eller till funktioner i andra systemprogram (en databashanterare utnyttjar t. ex. en rad funktioner i operativsystemet). I sin tur innebär detta att ju fler funktioner som systemprogrammen innehåller desto enklare blir det att utveckla tillämpningsprogram.

Ett program kan bestå av alltifrån några tiotal till flera hundra tusen programrader. Programrader kan t. ex. beskriva hur bearbetningen av de data som lästs in till primärminnet skall bearbetas med matematiska operationer eller hur data skall omvandlas för att passa datorrepresentationen för den utmatningsenhet eller lagringsenhet till vilken data skall flyttas. En programrad kan också definiera formatet på de in- och utdata

programmet skall använda sig av eller specificera de parametrar/ styrande variabler som omgivande program (t. ex. operativsystem eller datasystem) behöver.

För att göra större program överblickbara och möjliga att utveckla för flera programmerare samtidigt delas normalt ett program/programsystem upp i flera program eller programmoduler som utnyttjar varandra genom instruktioner till operativsystemet och som överför data mellan sig via primärminnet. Ett större program är således i praktiken ett programsystem uppbyggt av flera mindre samverkande program.

De primitiva instruktioner som en dator kan tolka är anpassade till maskinvaruteknologin. Detta innebär som nämnts bl. a. att instruktionerna är representerade i binär form för att tolkningen och utförandet av instruktionerna skall gå tillräckligt snabbt. Varje instruktion består således av ett antal nollor och ettor. Det är självklart svårt för en programskapare att skriva sitt program i ett sådant språk.

Datorprogram måste oftast även utnyttja funktioner i systemprogram från datortillverkaren och från andra programtillverkare. Detta har den konsekvensen att möjligheterna att utnyttja ett program för datorfabrikat med sinsemellan olika systemprogram försvåras och skapar dessutom ett starkt beroende mellan olika programtillverkares produkter. En enskild programprodukt på några tusen programrader kan förutsätta tillgång till andra program omfattande miljontals programrader. Konsekvensen av detta blir att den programvara som utvecklats för massförsäljning blir mer och mer inriktad mot datormodeller som redan har en stor marknad. Mindre datortillverkare får allt svårare att hävda en egen utvecklingslinje och går mer och mer in för att utveckla datorer som är kompatibla med de stora leverantörernas produkter, dvs. utvecklade så att samma systemprogram kan användas på de båda fabrikaten. De marknadsledande datortillverkarna skapar i realiteten en standard inom programvaruområdet genom de systemprogram som de själva utvecklar eller tillhandahåller från andra programtillverkare. En konsekvens av den nu nämnda utvecklingen är ett ökat intresse för att standardisera inte bara programspråk utan även de systemprogram som programmeraren skall arbeta under och tillsammans med.

Kostnaderna för programvara stiger alltmera. För att till en rimlig kostnad säkra tillgången till programvara kräver datorköparna numera fler färdiga programprodukter och allt kraftfullare utvecklingshjälpmedel i form av systemprogramvara. Till dessa utvecklingshjälpmedel hör *programgeneratorer* där programinstruktionerna skrivs i ett mer tillämpningsorienterat språk och där det är lättare att utnyttja de avancerade systemprogramfunktionerna.

Med programgeneratorer införs ytterligare en nivå i programhierarkin. Programgeneratorer översätter instruktionerna från programmeraren till programrader i ett av de standardiserade programspråken. Dessa programframställda programrader översätts i sin tur i ett eller flera steg till ett datorläsbart format. Med avancerade programgeneratorer kan programutvecklingen göras effektivare och vidare kan vissa skillnader i olika

datormodellens maskinvara, programspråk och systemprogramvara överbryggas. Ett och samma ursprungsprogram kan således översättas till olika instruktioner beroende på vilken dator och vilken systemprogramvara det är avsett att användas för.

I programgeneratorer och de andra typerna av översättningsprogram för programspråk används således programrader som indata. Även ur andra aspekter behandlas program ofta som vilka andra data som helst som en dator bearbetar och lagrar. De flesta programmerare utför en stor del av sitt arbete framför en bildskärmsterminal där de skriver in sina programrader, beordrar översättning till maskinläsbar form, testar programmet, rättar till fel i detta och lagrar det. Till skillnad från andra terminalanvändare kan således programmeraren ändra sina egna program och tillföra nya sådana i den dator han arbetar emot. De sålunda utvecklade programmen lagras i datorns sekundärminne och där kan de behandlas som övriga data i en databas. Sålunda kan exempelvis en persondator utnyttja en databas via telenätet både för att hämta in de data som skall utnyttjas och hämta in data i form av ett program som skall utnyttjas i persondatorn. De rader som ett program innehåller kan i sin ursprungsform således lagras, återsökas, ändras och transporterats på samma sätt som annan textinformation i ett datasystem.

2.5 Programvaruframställning

En programskapares uppgift går ut på att skapa det program som skall utföra en viss specificerad uppgift. Som underlag för sitt arbete har han en mer eller mindre detaljerad specifikation av vad programmet förväntas utföra och vilka in- och utdata som programmet skall använda respektive lämna i från sig.

Kravet på kreativitet och på kunskaper om teknik och om problemområdet varierar mycket för olika typer av program liksom tidsåtgången för programutvecklingen. Också inom ett enskilt programsystem är variationerna stora. Det kan exempelvis hända att det helt unika med en viss programprodukt representeras av en bråkdel av programraderna.

En stor del av en programskapares arbete består av att testa de situationer som kan inträffa när programmet skall användas. Trots mycket testarbete med åtföljande justeringar av programmet är det få om ens några större program som är helt felfria, och detta trots att programmet har använts under flera år och av tusentals användare. Kombinationerna av indata är ofta så många att det är omöjligt att från början täcka in alla situationer som ett program kan hamna i. Många programköpare kräver därför att leverantören skall tillhandahålla en underhållsservice som bl. a. innebär att köparen löpande förses med nya, mer felfria versioner av programmet.

2.6 Programvaruindustrin

Programvaruindustrin består dels av programutvecklingsavdelningar hos tillverkare av elektroniska apparater av olika slag, dels av fristående tillverkare av programvara. Datortillverkarna säljer normalt sina program-

produkter genom egna organisationer, medan en stor del av de fristående programtillverkarnas produkter går till datortillverkarna och andra återförsäljare, som i sin tur sköter kontakten med den slutliga utnyttjaren av produkten.

De program som skapas inom programvaruindustrin är antingen specialutvecklade program för användarens (oftast ett företag) specifika behov eller för en speciell produkt eller också programprodukter som finns i kopior hos andra företag och används även av dessa. Det är dock inte ovanligt att programprodukter från början är utvecklade för ett visst företag eller för ett visst ändamål men sedan får en mera generell användning.

De företagsspecifika programmen utvecklas normalt av företagets dataavdelning eller av anlitade konsulter. Det är emellertid numera allt vanligare att personer som inte har databehandling som huvuduppgift utvecklar egna program i takt med att programutvecklingshjälpmidlen blir allt bättre och lättare att använda.

En annan kategori, t. ex. program som utvecklas för mera allmän användning, skapas endera av tillverkarna av elektroniska apparater eller av fristående programtillverkare som utvecklar programprodukter för försäljning och utnyttjande för ett eller flera datorfabrikat. Datortillverkarna själva dominerar försäljningen av programprodukter och har främst koncentrerat sig på systemprogram. Utvecklingen går mot att maskinvaran får allt mindre betydelse för datortillverkarnas konkurrensförmåga samtidigt som datorköparna vill ha tillgång till alltmer färdiga programprodukter. Till följd härav växer programvaruindustrin i såväl omfattning som betydelse.

Ett utmärkande drag för programvaruindustrin är att man har mycket höga utvecklingskostnader, vilka normalt skall fördelas på ett stort antal kunder/programkopior, medan tillverkningskostnaderna bara utgör någon procent av produktens pris. Den låga tillverkningskostnaden beror på att det är lätt att kopiera ett program där samma teknik för lagring och överföring tillämpas som för data i en dators sekundärminne. Lättheten att kopiera gäller även de programkopior som utnyttjas och lagras hos kunderna. De tekniska kopieringsskydd som kan byggas in i en programprodukt ger ett mycket begränsat skydd som kan kringgås med hjälp av andra programprodukter. Ett visst skydd för källprogrammet finns dock genom att kunden i allmänhet enbart får programmet i objektkod. Att utifrån detta återskapa källprogrammet, som ju visar programmets uppbyggnad m. m. är mycket arbetskrävande för åtminstone ett större program.

3 Det internationella arbetet

3.1 Bakgrund

Det internationella arbetet på det intellektuella rättsskyddets område har hittills främst berört de första två huvudområden som nämns i avsnitt 1. De har alltså handlat om

- upphovsrechtsfrågorna i samband med lagring, bearbetning och skapande av verk med hjälp av dator, samt
- rättsskyddet för datorprogram.

På senare tid har man emellertid också börjat syssla med rättsskyddet för integrerade kretsar. Något mellanstatligt möte om dessa frågor har emellertid ännu inte hållits varför något resultat inte föreligger av detta arbete.

3.2 Upphovsrechtsfrågorna kring lagring, bearbetning och skapande av verk med hjälp av datorteknik

3.2.1 Bakgrund

Det upphovsrechtliga regelsystemet i modern mening var vid sin tillkomst i Frankrike och Storbritannien på 1700-talet avsett att skydda uphovsmännen mot olovligt eftertryck av deras böcker. Sedermera har en hel rad olika tekniska medel tillkommit för produktion och spridning av uphovsrechtligt skyddade alster. Försök har gjorts att anpassa både nationell uphovsrechtstagstiftning och de internationella uphovsrechtliga konventionerna till den tekniska utvecklingen. Man har hela tiden försökt att skapa system som skulle ta vederbörlig hänsyn till uphovsmännens och andra rättighetshavares behov av skydd för sina intressen men å andra sidan inte hindra utvecklingen av ny teknik.

Den senaste i raden av teknologier av betydelse på media- och informationsområdena är datorerna. Dessa har redan haft en betydande inverkan på det uphovsrechtliga regelsystemet och dess tillämpning och torde komma att få detta ännu mera i framtiden. Skälen härtill är flera.

Ett sådant skäl ligger i att datorteknologin ger stora tekniska möjligheter till lagring och bearbetning av material i en omfattning och med en hastighet som ingen annan teknik kan åstadkomma. Informationen kan i datorbaserad form med stor hastighet överföras över långa distanser. Datorerna kan också användas för skapande av verk av olika slag, t. ex. konstruktionsritningar

och konstnärliga prestationer samt stora väl strukturerade sammanställningar av information i databaser.

Det mesta av det material som bearbetas eller skapas inom datorbaserade system omfattas på ett eller annat sätt av det upphovsrättsliga skyddssystemet. Upphovsrätten var emellertid från början skapad med utgångspunkt i andra teknologier och även om försök har gjorts att anpassa rättsområdet till den tekniska utvecklingen så har dess tillämpning på datorteknologin och de möjligheter som den ger bjudit på vissa problem. Det är emellertid från olika synpunkter mycket viktigt att man kan lösa de problem som uppkommer i detta hänseende. Som förut har antytts står stora ekonomiska värden på spel och det gäller här liksom i många andra sammanhang att finna en lösning som tillgodoser både teknologins och rättighetshavarnas intressen.

3.2.2 Arbetet på frågorna inom de internationella mellanstatliga organisationerna på upphovsrättsområdet

3.2.2.1 Allmänt

Frågan om förhållandet mellan datorteknologin och upphovsrätten togs i mitten av 1970-talet upp inom UNESCO och WIPO såsom ansvariga för administrationen av Världskonventionen om upphovsrätt resp. Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Efter visst förberedelsearbete sammankallade man år 1980 en första kommitté av regeringsexperten för diskussion av ämnet. Dessa kom då i stora drag överens om innehållet i en internationell rekommendation och uppdrog åt organisationerna att i samarbete med kommitténs presidium göra ett utkast till en sådan rekommendation. Så skedde också och utkastet diskuterades av en andra kommitté av regeringsexperten som samlades den 7–11 juni 1982 i Paris. Denna kommitté antog ett dokument innehållande "Recommendations for Settlement of Copyright Problems Arising from the Use of Computer Systems for Access to or the Creation of Works."

Rekommendationerna från 1982 års regeringsexpertkommitté underställdes sedan de internationella upphovsrättsliga konventionernas exekutiva kommittéer vid deras möte i Genève i december 1983. Exekutivkommittéerna uttryckte allmänt sett sitt stöd för innehållet i rekommendationerna. Man kom emellertid också med en rad synpunkter, särskilt på frågan om skyddet för programvara, vilket då diskuterades i andra former och där man med ett visst eftertryck uttalade sig för en samordning av arbetet.

Rekommendationerna i sin engelska originalversion bifogas som *bilaga 1*.

3.2.2.2 Det huvudsakliga innehållet i 1982 års WIPO/UNESCO-rekommendation

På sedvanligt sätt innehåller rekommendationerna dels ett förord ("preamble"), dels en rad operativa paragrafer.

I förordet noterar man bl. a. att både stater och internationella organisationer för närvarande ger hög prioritet åt informationspolitiska frågor och att

tillskapandet av system för handhavande och samordning av information och dokumentation har blivit ett huvudelement för fullgörandet av olika uppgifter i samhället, särskilt på de vetenskapliga, ekonomiska, tekniska, politiska, kulturella och sociala områdena samt undervisningsområdet. Man nämner också tillskapandet av olika internationella datorbaserade informationssystem och den betydelse som produktion och tillhandahållande av information har fått i den internationella handeln. Allt flera verk lagras och bearbetas i datorsystem och datortekniken har också tillhandahållit nya metoder för skapande av verk. Upphovsrättens roll som stimulus för det andliga skapandet understryks liksom vikten av att underlätta bruket av nya teknologier för tillgång till och skapande av verk. Detta bruk har gett upphov till vissa problem i förhållande till upphovsrätten. Man understryker slutligen att utvecklingen mot internationella datorbaserade informationssystem och den ökade datatrafiken över gränserna gör det synnerligen önskvärt att man harmoniserar den internationella synen på dessa problem och uppnår samarbete mellan staterna för att finna gemensamma praktiska lösningar i detta sammanhang.

I rekommendationerna slår man sedan fast tre utgångspunkter. Den första är att bruket av datorsystem för tillgång till och skapande av verk skall styras av de allmänna upphovsrättsliga principerna, främst i de internationella konventionerna, och att detta bruk inte för närvarande föranleder några tillägg till eller ändringar i dessa principer. Den andra är att de upphovsrättsliga frågorna i sammanhanget är komplicerade och att de nationella lagstiftarna vid lösningen av dem bör ta i beaktande såväl upphovsrättshavarnas som brukarnas berättigade intressen för att stimulera det andliga skapandet och undvika att spridningen av verk med hjälp av datorteknologin hindras. Den tredje utgångspunkten är att staterna både när de söker rättsliga lösningar på grundval av redan existerande principer och när de tillskapar speciella bestämmelser i ämnet bör tillämpa principerna i rekommendationerna.

Själva den operativa delen av rekommendationerna behandlar två huvudområden. Det ena är bruket av datorteknik för lagring och bearbetning av skyddade verk. Det andra är bruket av sådan teknik för skapande av verk.

Den första delen, dvs. den som handlar om lagring och bearbetning av verk, har sex huvudrubriker, nämligen material på vilket rekommendationerna tillämpas, berörda rättigheter, berört utnyttjande, den ideella rätten, tillämpning av inskränkningarna i upphovsrätten samt administration och utövning av rättigheterna och eventuella lagtiftningsåtgärder.

Rekommendationerna har som huvudprincip tillämpning på sådant *material* som antingen utgör alster av andligt skapande eller eljest har skydd enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. Detta material kallas i rekommendationerna för "skyddade verk." Bibliografiska data som sådana rörande ett skyddat verk (t. ex. författarens namn, utgivare och utgivningsår) inbegrips inte häri.

Mot bakgrund härav kan begreppet "skyddade verk" i sammanhanget omfatta särskilt

- fulltexter eller avsnitt därav eller andra fullständiga framställningar av skyddade verk
- förkortade framställningar av skyddade verk i form av bearbetningar eller i form av självständiga verk
- samlingar och sammanställningar av information vare sig de är framställda genom datateknik eller på annat sätt och oberoende av informationsinnehållet och av det materiella underlag på vilket de är lagrade (inbegripet samlingar av bibliografiska data rörande ett flertal verk)
- register ("thesauri") och liknande verk för att underlätta utnyttjande av databaser.

När det sedan gäller *berörda rättigheter* sägs att utnyttjande av skyddade verk i datorbaserade system kan beröra följande rättigheter som är tillförsäkrade upphovsmännen i internationella konventioner och nationell lagstiftning, nämligen

- rätten att framställa eller låta framställa översättningar eller bearbetningar av verket
- rätten att framställa exemplar av verket
- rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten, och
- de ideella rättigheterna.

Det utnyttjande som kan ske av skyddade verk i datorbaserade system faller in under två i sammanhanget välkända begrepp, nämligen "input" och "output", dvs inmatning i och utmatning från ett sådant system. Rekommendationerna tar här ställning i en rad delvis kontroversiella frågor.

Inmatning av skyddade verk i ett datorsystem innebär att verket återges på ett maskinläsbart medium och lagras i ett minne. Dessa åtgärder utgör framställning av exemplar av verket. De bör därför anses som åtgärder vilka omfattas av mångfaldiganderätten enligt de internationella upphovsrättsliga konventionerna och nationell lagstiftning och förutsätter tillstånd av upphovsmannen. Ett verk skall anses mångfaldigt när det har blivit fixerat i en form som är så stabil att verket därifrån kan återges och uppfattas av en människa.

När det sedan gäller utmatning från ett datorbaserat system sägs att staterna bör ge upphovsrätligt skydd för sådana åtgärder vare sig dessa utgör

- ett mångfaldigande eller motsvarande (t. ex. utskrifter eller liknande nedtecknande av texter eller teckningar, framställning av maskinläsbart material eller ljud eller bilder eller överförande av innehållet i en databas till minnet i ett annat datorsystem med eller utan en mellanliggande fixering),
- en åtgärd varigenom skyddat material görs tillgängligt för allmänheten, t. ex. i form av bilder på en skärm.

På de åtgärder som nu har angetts skall tillämpas bestämmelserna i nationell upphovsrättslag rörande mångfaldigande av verk resp. tillgängliggörande av verk för allmänheten.

Detta avsnitt av rekommendationerna avslutas med att man pekar på vikten av att staterna harmoniserar sin syn på upphovsrätsfrågorna i

anslutning till inmatning och utmatning för att ge upphovsmännen en realistisk möjlighet att utöva kontroll över sina verk när dessa förs in i datorbaserade system. Staterna bör därför överväga önskvärdheten av att i sina nationella lagar uttryckligen erkänna en ensamrätt för upphovsmannen att göra sitt verk tillgängligt för allmänheten genom datorbaserade system från vilka en uppfattbar version av verket kan erhållas. En sådan rätt skulle kunna hänföras till såväl inmatningen som utmatningen men skulle också kunna anknytas enbart till inmatningen, vilken då kommer att vara utgångspunkten för den kontroll som upphovsmannen har över den vidare användningen av sitt verk.

En upphovsmans *ideella rättigheter* omfattar i huvudsak en rätt att begära att hans namn skall anges i samband med att verket görs tillgängligt för allmänheten och en rätt att motsätta sig att verket används på ett sätt eller i ett sammanhang som är kränkande för hans anseende såsom upphovsman. Givetvis finns risk för att dessa rättigheter kränks t. ex. i samband med att verket utnyttjas i en dator. I rekommendationen påpekas att allmänna regler i nationell och internationell lag gäller också när datorer används för lagring och bearbetning av verk. Staterna bör följaktligen tillse att de förpliktelser som följer av de nämnda reglerna verkligen efterlevs.

Staterna bör ägna en särskild uppmärksamhet åt tillämpningen av de *inskränkningar* i upphovsrättigheterna som är tillåtna enligt de internationella konventionerna och föreskrivna i nationell lag och på tillämpningen av dessa inskränkningar i samband med bruk av skyddat material i datorbaserade system. Man bör följa utvecklingen på området och den inverkan som denna sofistikerade teknik kan ha på tillämpningen av sådana inskränkningar.

I rekommendationerna görs också en hänsyftning på att staterna kan finna det önskvärt att i sina nationella lagar tillåta visst bruk av skyddat material i datorbaserade system såsom ett undantag från upphovsmannens ensamrätt. Sådana undantag måste emellertid hålla sig inom de ramar som de internationella konventionerna föreskriver och får inte på något sätt innebära ett underskridande av skyddsnivån i dessa konventioner.

I samband med tillämpningen av inskränkningarna i upphovsrätten på lagring och bearbetning av verk i datorsystem nämns också att utvecklingsländerna, såvitt gäller rätten till mångfaldigande och översättning, kan begagna sig av de särskilda bestämmelserna till deras förmån i Bernkonventionen och i Världskonventionen om upphovsrätt.

En viktig fråga rör *handhavandet och utövandet av de upphovsrättsliga rättigheterna* i samband med lagring och bearbetning av verk i datorbaserade system. Rekommendationerna förordar att sådant bruk av skyddat material skall ske på grundval av avtal som förhandlats fram antingen individuellt eller kollektivt. Man pekar på att det både för upphovsmännen och för samhället i stort är angeläget att möjliggöra spridning av skyddade verk på snabbaste och lättaste sätt. Staterna bör därför underlätta tillkomsten av effektivt fungerande system för administration av rättigheterna till verk vid användning i datorbaserade system och för utövningen av de ideella rättigheterna.

Tvångslicenser för användning av verk i datorbaserade system bör enligt

rekommendationerna vara tillåtna endast när fritt framförhandlade avtal inte är möjliga från praktisk synpunkt och endast i den mån sådana licenser är förenliga med de tillämpliga bestämmelserna i de internationella upphovsrättsliga konventionerna. Användningen av verk i datorbaserade system kan ha en internationell karaktär. Enligt rekommendationerna bör emellertid tvångslicenser ha tillämpning endast i den stat där bestämmelserna härom har meddelats.

När det sedan gäller *användningen av datorer för skapande av verk* konstaterar rekommendationerna först att de inte behandlar skyddet för programvara. Denna kan ha sitt eget skydd enligt nationell lag, t.ex. upphovsrätt, patentlagstiftning eller lagstiftning mot illojal konkurrens eller om skydd för företagshemligheter.

Utgångspunkten när det gäller det upphovsrättsliga skyddet för verk som har skapats med hjälp av en dator är enligt rekommendationerna att staterna bör betrakta datorn endast som ett tekniskt medel som används i skapandeprocessen för att uppnå det resultat som bestäms av en mänsklig varelse.

För att ett verk som har frambringats med hjälp av en dator skall kunna erhålla upphovsrättsligt skydd krävs att det uppfyller de vanliga förutsättningarna härför (verkshöjd m. m.) enligt de internationella konventionerna och nationell upphovsrättslagstiftning.

Innehavare av upphovsrätten till ett verk som har skapats med hjälp av en dator kan i princip bara vara den person som har bidragit med den skapande insats utan vilken verket inte skulle vara berättigat till upphovsrättsligt skydd. Den som har skapat det program med vars hjälp verket i fråga har tillkommit kan följaktligen anses som "medupphovsman" endast om han eller hon har bidragit med en sådan skapande insats. Frågan om vem upphovsrätten tillhör när det gäller verk som har skapats i ett anställningsförhållande eller på beställning avgörs av den nationella lagstiftningen.

Slutligen konstateras i rekommendationen att de frågor som nu har berörts i anslutning till skapande av verk delvis har samband med de frågor som berörts tidigare rörande sammanställningar, bearbetningar och översättningar som görs med hjälp av datorer.

3.2.3 *Arbete inom OECD*

De västliga industriländernas samarbetsorganisation OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) sysslar sedan någon tid med frågor om "transborder data flows." Dessa frågor behandlas inom OECD:s Directorate for Science, Technology and Industry som för ändamålet har upprättat en Committee for Information, Computer and Communications Policy.

I OECD:s behandling av "transborder data flows" spelar olika rättsliga frågor en stor roll, t. ex. rörande ansvarighet, databrott, telekommunikationsfrågor, sårbarhetsaspekter m. m. I detta sammanhang har man också vid olika tillfällen berört frågan om upphovsrätt till det material som transporteras över gränserna bl. a. med hjälp av datateknik. Man har då kommit in på den osäkerhet som råder om det upphovsrättsliga skyddets räckvidd, speciellt när det gäller databaser och överföring av information

mellan sådana baser eller från dem till allmänhet och nyttjare i olika länder. Osäkerheten på dessa punkter vållar problem i den internationella datatrafiken och har negativa ekonomiska verkningar. Man har emellertid inte velat närmare beröra frågorna inom OECD så länge de var föremål för behandling inom UNESCO/WIPO.

Sedan behandlingen inom dessa två FN-organ avslutats beslutade man att ta upp dessa problem inom OECD:s ram. Bakgrunden härtill är dels den ekonomiska betydelsen av dessa frågor – vilken bringar dem inom OECD:s kompetens – dels att det omfattande informationsflödet mellan OECD-länderna gör det angeläget att söka praktiska lösningar inom den relativt homogena grupp av länder som ryms inom denna organisation. På svenskt initiativ har frågan därför skrivits in på OECD:s arbetsprogram för 1985. Som bakgrund har man då, förutom de nämnda aspekterna, också haft innehållet i de inom UNESCO/WIPO:s ram antagna rekommendationerna. Som förut har nämnts uppmanas staterna där bl. a. att samarbeta för att finna praktiska lösningar på problemen och att överväga olika typer av harmonisering av synen på dessa frågor. Man bör bl. a. överväga möjligheten att i nationell lag ge upphovsmannen en ensamrätt att göra sitt verk tillgängligt för allmänheten med hjälp av datorbaserade system från vilka en uppfattbar version av verket kan erhållas.

Det arbete som nu påbörjats inom OECD:s ram torde komma att ske under medverkan av upphovsrättsexperter från de deltagande länderna. Avsikten är att bygga på de inom UNESCO/WIPO antagna rekommendationerna och föra dessa ett steg vidare genom att försöka få harmoniserade, praktiska lösningar för de i OECD deltagande länderna. Olika synsätt och bristen på klara regler har som nyss nämnts ansetts medföra sådana nackdelar att det har blivit önskvärt att driva frågorna på detta sätt.

Det första mötet i ämnet inom OECD hölls i februari 1985 och ägnades huvudsakligen åt kartläggning av frågeställningarna.

3.2.4 Rättsskyddet för programvara

De rättsliga frågorna kring rättsskyddet för programvara diskuteras i ett antal internationella fora, exempelvis den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen, Internationella Handelskammaren och OECD. I stort sett kan man säga att varje internationell sammanslutning som sysslar med industri, handel eller teknologi någon gång kommer in på rättsskyddsfrågorna när det gäller programvara. Vad som främst är av intresse i det sammanhang som det här gäller är emellertid det arbete som bedrivs inom de internationella mellanstatliga organisationer som är ansvariga för det intellektuella rättsskyddet, dvs WIPO och UNESCO.

Arbetet på dessa frågor inleddes inom WIPO, som med hjälp av en rådgivande grupp av personer främst från industrin, upprättade ett dokument innehållande modellbestämmelser för nationell lagstiftning om rättsskydd för programvara. Dokumentet har titeln "Model Provisions on the Protection of Computer Software" och publicerades år 1978. Dokumentet består av en inledning och ett antal paragrafer innehållande själva modellbestämmelserna.

Inledningen till modellbestämmelserna nämner behovet och önskvärdheten av att man på nationellt plan tillskapar ett tillräckligt effektivt skydd för programvara. Som skäl åberopar man framför allt fyra omständigheter. Den första är de ekonomiska investeringar och den tid som måste läggas ner på skapande av programvara. Som ett andra skäl anges den sannolika framtida utvecklingen innebärande att programvaran skulle komma att utgöra en allt större del i datorsystemen. Som ett tredje skäl anges att ett effektivt skydd skulle utgöra en uppmuntran för programskaparna att offentliggöra sina program. Som ett fjärde skäl slutligen anges sårbarheten hos vissa typer av programvara. Ett program som tagits fram för stora pengar och sedan getts ut på massmarknaden är mycket lätt att kopiera, varigenom stor skada vållas den ursprunglige producenten.

Den operativa delen av modellbestämmelserna betår av nio paragrafer med utförliga kommentarer. Paragraferna tar i tur och ordning upp 1) definitioner, 2) innehavare av rättigheterna, 3) kravet på "verkshöjd", 4) frånvaron av skydd för ideer på vilka ett program är byggt, 5) rättigheterna till ett program, 6) intrång, 7) skyddstiden, 8) sanktioner, och 9) tillämpligheten av annan lagstiftning.

Själva modellbestämmelserna bifogas som *bilaga 2*.

I definitionerna i första paragrafen tar man bl. a. upp ett antal i sammanhanget välkända begrepp, nämligen "computer programs", "program descriptions", (beskrivning av programmet) och "supporting material" (huvudsakligen material för förståelsen av programmet). Innehållet i dessa definitioner kommer att beröras närmare i samband med övervägandena (främst avsnitt 5.2)

Som innehavare av rättigheterna till ett program anges i paragraf 2 den person som har skapat programmet. Om detta har tillkommit inom ramen för ett anställningsförhållande och inom ramen för vad den anställde har varit skyldig att utföra skall de dock tillhöra arbetsgivaren om inte annat har avtalats. Rättigheterna kan överlätas, helt eller delvis, genom avtal. Efter innehavarens död skall rättigheterna övergå enligt vad som följer av arvs- och testamentsrätten.

Skyddsreglerna tillämpas enligt paragraf 3 bara på program som är "original", dvs. unika i den meningen att de är resultatet av upphovsmannens eget andliga skapande och inte någon efterbildning.

En likaledes mycket viktig grundsats uttrycks i paragraf 4 där det sägs att rättigheterna enligt lagen inte gäller för de ideer ("concepts") på vilka programmet är byggt.

De rättigheter som skaparen av ett program skall ha beskrivs i paragraf 5. De skall i huvudsak innefatta rätten att hindra att

- programmet görs tillgängligt för någon innan det med programskaparens samtycke har offentliggjorts,
- någon får tillträde till det underlag i vilket programmet är lagrat innan programmet med hans samtycke har offentliggjorts,
- programmet mångfaldigas,
- annan framställer samma eller i hög grad likartat program på grundval av programmet,

- annan använder programbeskrivningen till framställa samma eller i hög grad likartat program,
- annan använder programmet för styrning av processerna i en dator, och
- programmet görs tillgängligt för allmänheten.

Paragraf 6 beskriver vad som skall anses vara intrång i rätten till ett program. Som intrång skall anses vidtagandet av någon av de åtgärder som beskrivs i paragraf 5 utan tillstånd av rättsinnehavaren. Som intrång anses inte det fall att någon självständigt har skapat ett program som är likadant som eller likartat med det för vilket skyddet gäller. Slutligen sägs att som intrång inte skall anses det fallet att en programvara finns ombord på eller används på ett fartyg, flygplan eller annat fortskaffningsmedel som tillfälligtvis kommer in på eller över den stats område där skyddet gäller.

Skyddstiden börjar enligt paragraf 7 i och med att programmet skapas. Det varar i princip under 20 år antingen från det tillfälle då det först används i en dator eller från det att programmet görs tillgängligt för allmänheten. Som utgångspunkt skall gälla det tidigare av de två av de nämnda tillfällena. Skyddet skall dock aldrig vara mer än 25 år från det år då programmet skapats.

Om intrång har begåtts eller det finns skäl att anta att intrång kommer att begås har innehavaren enligt paragraf 8 rätt att föra en förbudstalan. Han skall också vara berättigad till skadestånd.

Det speciella skyddet på grundval av bestämmelserna i modellagen skall enligt paragraf 9 inte utesluta skydd för programvara på grundval av andra bestämmelser, såsom patent- eller upphovsrättslig lagstiftning eller lagstiftning mot illojal konkurrens.

Dessa modellbestämmelser var för sin tid en god illustration till rättsskyddsproblemen i samband med programvara. Sannolikt har de också haft ett inflytande på nationella överväganden i olika länder även om endast ett fåtal länder har infört någon form av specifik lagstiftning på området.

Modellbestämmelserna rör emellertid bara nationell lagstiftning och tar inte sikte på att tillskapa någon form av internationellt skydd. Diskussioner i detta ämne togs emellertid något senare upp inom WIPO och där inom Parisunionens ram, dvs. inom det industriella rättsskyddets område.

Efter ett visst förberedelsearbete sammankallade WIPO en första kommitté av regeringsexperter år 1979. Denna kommitté gick igenom det skydd som gällande internationella konventioner kunde ge, speciellt då Pariskonventionen om industriellt rättsskydd och Bernkonventionen. Man fann att skyddet i flera avseenden var bristfälligt eller oklart och man gick också igenom olika aspekter på det skydd för programvara som kunde vara önskvärt. Sekretariatet fick bl. a. i uppdrag att utarbeta och sända ut ett frågeformulär för att få upplysningar om hur medlemsstaterna såg på vissa problem. Formuläret rörde sådana frågor som staternas uppfattning om det befintliga internationella skyddet för programvara, vilka ytterligare bestämmelser som kunde behövas och den form som kunde användas för att

eventuellt förstärka skyddet (en ny konvention, revision av redan gällande konventioner etc.).

På grundval av svaren på frågeformuläret och vissa ytterligare studier utarbetade WIPO underlag för ett nytt möte med regeringsexperter, vilket ägde rum år 1983.

Underlagsdokumenten innehöll bl. a. förslag till en särskild konvention för skydd av programvara ("Draft Treaty for the Protection of Computer Software"). Ett antal stater hade i sina svar på frågeformuläret uttalat sig för att en sådan särskild konvention borde utarbetas. Man tog i bakgrundsdocumenten till mötet också upp ett antal andra frågor, t. ex. önskvärheten av en internationell registrering av programvara. I sitt inledningsanförande vid sammanträdet pekade WIPO:s generaldirektör på att bakgrunden för den föreslagna nya överenskommelsen var den ovisshet som rådde i frågan huruvida existerande internationella överenskommelser gav något skydd. I vad gäller upphovsrättskonventionerna var det bl. a. osäkert huruvida datorprogram var att anse som verk i konventionernas mening och det var följaktligen inte klart om konventionerna gav ett internationellt skydd. Enligt Pariskonventionen förelåg inte någon skyldighet att ge skydd åt programvara och existensen av något skydd enligt denna konvention berodde därför på om programvara enligt nationella lagar ansågs vara en patenterbar uppfinning. Enligt generaldirektören skulle en särskild överenskommelse undanröja denna ovisshet.

Diskussionerna under sammanträdet rörde i huvudsak fyra ämnen, nämligen 1) önskvärheten av en särskild internationell överenskommelse, 2) vilka huvudprinciper som borde tillämpas för det internationella skyddet för programvara, 3) önskvärheten av en internationell registrering av programvara, och 4) skyddet för integrerade kretsar.

Utfallet av diskussionen om det första ämnet blev negativt. De närvarande delegationerna gav en översikt över det skydd som kunde finnas enligt deras nationella lagstiftning och uttalade sin åsikt om den föreslagna internationella överenskommelsen. Ett stort antal delegationer sade att i deras länder programvara hade skydd enligt upphovsrättslagstiftningen och att alltså på detta sätt åtminstone ett visst internationellt skydd redan kunde finnas. Detta minskade behovet av en särskild internationell överenskommelse. Man var även av andra skäl tveksam till en sådan, t. ex. därför att den kunde bli omodern innan den hann träda i kraft, att den kunde skapa förvirring i förhållande till det gällande skyddet etc.

Kommittén hade därefter en omfattande diskussion om olika aspekter på det internationella skyddet, såsom definitioner, vilka minimirättigheter som borde finnas, skyddstiden m. m.

Bakgrunden till förslaget om en internationell registrering av programvara var att rättsinnehavaren som en motprestation för det skydd som han får borde låta verkställa en sådan registrering. Denna synpunkt var givetvis hämtad från det industriella rättsskyddets område, där ju registrering ofta är en förutsättning för skydd. Den föreslagna registreringen skulle emellertid vara frivillig. Genom en sådan registrering skulle man uppmuntra offentliggörandet av programvara vilket skulle främja utvecklingen på området och

gynna rättssäkerheten t. ex. vid överlåtelse. Kommittén ställde sig emellertid negativ till tanken, framför allt därför att man tvekade inför kostnaderna och besväret med ett sådant system samt ifrågasatte om de tekniska svårigheterna uppvägs av nyttan av det. Man fann också ett sådant system vara oförenligt med skyddet enligt det upphovsrättsliga betraktelsesättet eftersom de flesta länder ger ett sådant skydd utan registrering.

Integrerade kretsar får en allt större ekonomisk betydelse i många olika sammanhang. Kommittén konstaterade att det råder en avsevärd ovisshet om vilket rättsskydd som kan finnas för sådana kretsar i nationell lag och enligt de internationella konventionerna. I själva verket torde det här röra sig om en sofistikerad kombination av olika skyddsmöjligheter, exempelvis patent, upphovsrätt, skydd för affärshemligheter och lagstiftning mot illojal konkurrens. På grund av de stora ekonomiska värden som ligger i produktionen av sådana kretsar och den relativa lättheten att piratkopiera dem ansåg kommittén det viktigt att man inom WIPO med största möjliga förtur tar upp skyddsfrågorna på detta område.

Vid slutet av sina diskussioner enades kommittén om vissa slutsatser ("conclusions"). Bland de viktigaste delarna i dessa kan nämnas följande.

- Man var enig om att det borde finnas ett effektivt internationellt skydd för programvara, oavsett vilken form detta får.
- Man noterade de upplysningar som under sammanträdet getts om att skydd i flera länder förekommer enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen och konstaterade att detta – på grund av principen om nationell behandling i de internationella konventionerna – innebär att behovet av internationellt skydd delvis redan var tillgodosett. I detta sammanhang upplystes också om att WIPO och UNESCO planerade att sammankalla ett regeringsexpertmöte för att närmare klarlägga det upphovsrättsliga skydd som nationellt och internationellt kan finnas för datorprogram.
- Arbetet på en särskild internationell överenskommelse borde för närvarande inte fortsättas.
- WIPO borde med prioritet upprätta ett bakgrundsdokument om skyddet för integrerade kretsar för diskussion i ett lämpligt forum inom Parisunionen.
- Arbetet på en internationell registrering borde för närvarande inte fortsättas.

I slutsatserna finns dessutom en rad uttalanden om det fortsatta arbetet (senare sammankallande av kommittén, hur man skall avgöra vissa definitionsfrågor m. m.).

Den 25 februari – 1 mars 1985 hölls i Genève inom ramen för Bernunionens exekutivkommitté och Världskonventionens för upphovsrätt mellanstatliga kommitté ett expertmöte rörande upphovsrättsliga aspekter på rättsskyddet för datorprogramvara. Till sin karaktär var mötet formellt ett möte mellan nio av WIPO och UNESCO inbjudna experter men i mötet deltog också regeringsrepresentanter från ett stort antal stater som uttalade sig om

rättsläget i sina respektive länder. Det framgick under mötet att praktiskt taget alla industriländer med marknadsekonomi antingen redan ger upphovsrättsligt skydd för datorprogram eller anser att sådant bör ges. De rättsfall som dittills förekommit i en rad länder hade bekräftat uppfattningen att upphovsrättskyddet var tillämpligt. I princip borde enligt dessa länder datorprogram anses som litterära verk. Det anfördes vidare bl. a. att upphovsrättssystemet alltid visat sig vara flexibelt nog att omfatta också verk av en mera teknisk natur, såsom kartor, tekniska ritningar och planer, och att upphovsrätten ger ett effektivt skydd inte bara mot mångfaldigande utan också mot andra former av bruk såsom teleöverföring. Å andra sidan medger den en frihet att utnyttja de metoder och idéer/algoritmer som ingår i programvara. Helt allmänt uttalades från de länder där upphovsrättskydd ansågs föreligga att detta utgjorde en effektiv skyddsform.

De länder som hävdade en annan uppfattning, dvs. i huvudsak antingen att patentskydd bör ges eller att man bör till skapa en särskild fristående skyddsform ("sui generis skydd"), var huvudsakligen dels vissa socialistländer, dels Grekland, dels vissa länder i Sydamerika. Vid tiden för sammanträdet hade inte Japan ännu bestämt sig för vilken skyddsform som var bäst i överensstämmelse med landets intressen, men sedermera har man även där anslutit sig till tanken på upphovsrättskydd.

Vid sammanträdet diskuterades också en rad särskilda frågor i anslutning till upphovsrättskyddet, såsom verkshöjden, skydd mot olika typer av bruk av ett program, det ideella skyddet, skyddstidens längd och den situationen att program skapas av mer än en person eller inom ramen för anställningsförhållanden. Det rörde sig emellertid här bara om en diskussion utan att några slutsatser drogs. Diskussionen hade emellertid sitt värde bl. a. genom att den visade på de problem som anses uppkomma vid tillämpningen av upphovsrättskyddet på datorprogramvara. Till stor del berörs de anförda synpunkterna i avsnitt 5 nedan om skyddet för datorprogram.

När det sedan gäller nationella lagstiftningsåtgärder om rättsskydd för programvara har man kommit olika långt i olika länder.

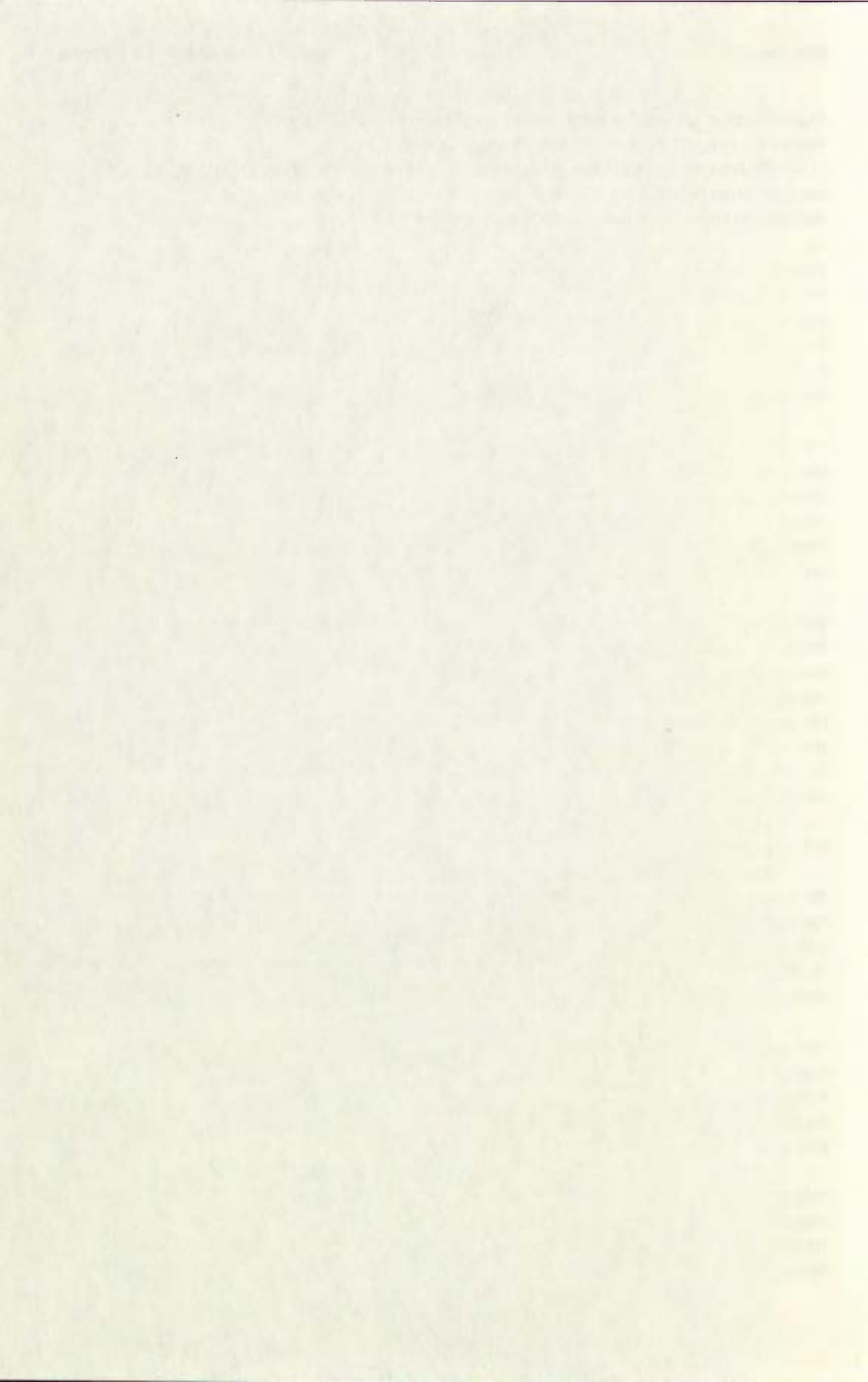
Avgörande betydelse för den internationella rättsutvecklingen fick en ändring som 1980 företogs i Förenta Staternas upphovsrättslag. Här fastslogs att datorprogram kunde vara att anse som skyddade verk enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen och det infördes speciella regler om bl. a. möjligheten att göra de exemplar som kunde behövas för den medgivna användningen (se vidare avsnitt 5.4.4.3 nedan).

Med anledning av ett domstolsutslag i Australien om att datorprogram inte omfattades av upphovsrättslagstiftningen infördes där 1984 en ändring i lagen som uttryckligen uttalade att sådana program var att anse som litterära verk. Regeringen har emellertid uttalat att lagstiftningen var att anse som en temporär åtgärd och att hela frågan skall övervägas bl. a. i ljuset av den internationella utvecklingen.

Bland andra länder som uttryckligen har innefattat datorprogram under den upphovsrättsliga lagstiftningen kan nämnas Indien, Ungern och Bulgarien. I Förbundsrepubliken Tyskland infördes med verkan från 1 juli 1985 en lagändring som ger upphovsrättskydd åt datorprogram. Motsvarande

lagändring har vid ungefär samma tid gjorts i Frankrike och i Storbritannien behandlas f. n. ett parlamentsförslag i samma riktning.

De länder som synes föredra en annan lösning än upphovsrättsskydd för datorprogram befinner sig utanför industrilandskretsen och utgörs som nyss har antytts främst av Brasilien och Sovjetunionen.

4 Utnyttjande av skyddat material i datorer

4.1 Lagring och bearbetning av verk med hjälp av dator

4.1.1 Bakgrund

När ett skyddat verk skall tas in i ett datorbaserat system aktualiseras flera betydelsefulla upphovsrättsliga frågor. Dator teknikens utveckling och dess användning på allt flera områden inom samhällslivet har gjort det viktigt att man har klart för sig vilka dessa frågor är och hur de principiellt och praktiskt skall lösas.

Som bekant uppkommer i samband med dator teknik en hel rad olika rättsfrågor, bl. a. rörande skyddet för den personliga integriteten, om ansvaret för olika typer av dataintrång etc. Vi har emellertid endast att ta upp de upphovsrättsliga aspekterna i sammanhanget men har då självfallet att ta hänsyn till den mera allmänna bakgrund som nu har nämnts.

I första hand gäller det att klarlägga vilken som är gällande rätts inställning till dessa frågor. Om svaret på en fråga är svävande så bör man – av hänsyn till ämnets stora betydelse – ta en klar ställning till hur den bör lösas. Om svaret av olika skäl inte blir sakligt tillfredsställande bör förslag läggas fram till en lämplig lösning.

De olika frågor som kan komma upp i samband med lagring och bearbetning av skyddade verk i datorsystem är berörda i den tidigare nämnda WIPO-UNESCO-rekommendationen. Denna kan därför användas som en katalog över problemen och de omständigheter och riktlinjer som har angetts där har tagits som en utgångspunkt också för våra överväganden i ämnet.

4.1.2 Tillämpning av den upphovsrättsliga förfoganderätten på införing och utnyttjande i datorbaserade system

4.1.2.1 Olika typer av material som används för inmatningen

Det material som förs in i datorsystem tillhör i huvudsak någon av följande kategorier:

- upphovsrättsligt skyddade verk i deras helhet (t. ex. fulltexter, musikaliska verk eller konstverk),
- sammanfattningar av innehållet i skyddade verk, eller
- enskilda sakuppgifter (t. ex. bibliografiska data eller olika slag av registeruppgifter).

I datorn kan sedan detta material t. ex. översättas eller bearbetas på olika sätt och man kan också med utgångspunkt i det inmatade materialet skapa helt nya verk av olika typer. Därvid uppkommer en del nya frågor. Dessa behandlas emellertid senare i det avsnitt som handlar om skapande av verk med hjälp av dator (avsnitt 4.2).

Att även själva den databas där materialet är infört kan ha ett eget självständigt skydd berörs i det följande.

Det finns ett stort antal datorbaserade informationssystem. En hel del av dessa är interna informationssystem för exempelvis offentlig förvaltning eller företag eller branscher inom näringslivet. Bland system som kan rikta sig till allmänheten kan nämnas nyhetsdatabaser, s. k. teledata och olika typer av rättsliga informationssystem. Helt allmänt sett kan sägas att datorbaserade informationssystem är en sektor i stark tillväxt och har i stor omfattning en internationell prägel.

Från praktisk synpunkt är det fortfarande så att huvuddelen av det material som matas in eller bearbetas i datorsystem är enskilda uppgifter. De flesta register är samlingar av detta slags information, t. ex. bilregistret och de datoriserade register som i stor omfattning förs av allmänna eller enskilda organ. I viss utsträckning innehåller de datorbaserade systemen också sammanfattningar ("abstracts") av verk. Särskilt vanligt är detta i system som innehåller bibliografier och tekniskt-vetenskaplig information. På senare tid har det emellertid också allt mera förekommit att de datorbaserade systemen innehåller fullständiga verk. Sådant är exempelvis innehållet i vissa system som är anslutna till det europeiska informationssystemet Euronet. Som exempel på fall då fullständiga verk matas in i datorbaserade system kan nämnas när lexikon eller uppslagsverk "läggs på data". Ett numera praktiskt allt viktigare exempel är då datorprogram förs in och görs tillgängliga via en databas. I själva verket är detta numera en mycket vanlig situation. De speciella frågor som då uppkommer berörs närmare i olika avsnitt i det följande (främst avsnitt 5).

I all datorbearbetning är programvaran av avgörande betydelse. Utan ett program är en dator bara "en hög skrot" (amerikanskt uttryckssätt). Samspelet mellan rättigheterna till själva programmet och de bearbetade eller översatta verk som tillkommer med programmets hjälp har därför en viss betydelse. Denna fråga behandlas närmare i det avsnitt som handlar om skapande av verk med hjälp av dator (avsnitt 4.2).

Även själva *innehållet i en databas som sådan* kan åtnjuta skydd. Först skall sägas att begreppet databas inte är entydigt. Vanligen tänker man här på de fall där man i ett informationssystem har i strukturerad form lagrat stora informationsmängder i ett centralt minne. I princip kan emellertid begreppet databas ha en vidare betydelse och avse även information lagrad på annat sätt, exempelvis på ett magnetband eller i minnet i en halvledarprodukt. Vad som är väsentligt i det sammanhang som det här gäller är inte själva det tekniska mediet utan det faktum att man i ett medium i en sammanhängande form har lagrat en mängd information. Det är den upphovsrättsliga naturen hos denna samling som nu är relevant. Här bortses från skyddet för det program med hjälp av vilket materialet i basen kan utnyttjas. Från

upphovsrättslig synpunkt kan innehållet i en databas vara av två slag. I det ena fallet består databasen av en samling upphovsrättsligt skyddade verk. I det andra fallet består basen av en samling av informationer. Blandformer kan givetvis också förekomma.

I det förra fallet kan själva samlingen utgöra ett samlingsverk. Detta begrepp beskrivs i 5 § upphovsrättslagen (URL) där det sägs att "den som genom att sammanställa verk eller delar av verk, åstadkommit ett litterärt eller konstnärligt samlingsverk har upphovsrätt till detta, men hans rätt inskränker inte rätten till de enskilda verken". För att ett samlingsverk skall föreligga krävs att själva samlingen som sådan är ett verk, dvs. att den är resultatet av en individuell andligt skapande verksamhet. Exempel på sådana samlingsverk är enligt förarbetena (SOU 1956:25 s. 138) bl. a. kalendrar, läseböcker, diktsamlingar etc. samt tidningar, tidskrifter och uppslagsverk. Om en sådan skapande verksamhet inte föreligger utan samlingen är mera rutinmässigt framställd är inte verkskriteriet uppfyllt, exempelvis när man sammanställer "några vanliga visor till en sångbok eller - - - några populära romaner till en serie" (SOU 1956:25 s. 138). I dessa fall föreligger inte någon upphovsrätt till samlingen.

I vad som nu har sagts ligger också kriterierna för att innehållet i en databas som innehåller en samling av verk skall anses som ett samlingsverk. Vid urvalet skall det alltså vara frågan om en individuell andligt skapande verksamhet. Om urvalet och sammanställningen styrs av fasta regler kan det tänkas att detta individualitetskriterium inte är uppfyllt och att således ett samlingsverk inte föreligger.

Det kan i sammanhanget anmärkas att även sammanställningen av reglerna i ett program som styr urvalet kan ha skydd. Härom hänvisas till vad som sägs i det följande om upphovsrättsskyddet till programvara (avsnitt 5).

Om en databas är att anse som ett samlingsverk har innehavaren av upphovsrätten till detta samlingsverk samma rättigheter beträffande mångfaldigande, offentligt framförande etc. som andra upphovsrättshavare har i fråga om ett samlingsverk. Som framgår av lagtexten innebär detta inte någon inskränkning i de rättigheter som tillkommer innehavarna av rättigheterna till de verk som ingår i samlingen. Det skall emellertid anmärkas att betydelsen av skyddet för en databas som samlingsverk är begränsad eftersom skyddet i princip tar sikte på utnyttjandet av basen i dess helhet eller på en så stor del härav att delen i sig själv skall betraktas som ett samlingsverk på grund av de i delen ingående särpräglade elementen.

Om en databas inte är uppbyggd av andra verk utan av enskilda informationselement och därför inte är att anse som ett samlingsverk, kan skydd enligt URL föreligga på andra grunder.

En möjlighet är i detta fall att basen i sig är resultatet av en individuell andligt skapande verksamhet så att de enskilda elementen – liksom orden i ett litterärt verk – har ordnats så att basen som sådan är att anse som ett verk. I denna situation är det visserligen fullt tillåtet att utnyttja exempelvis enskilda fakta ur verket men det är inte tillåtet att i en eller annan form mångfaldiga basen eller mera omfattande delar av den. Framställning av

exemplar av ett verk anses nämligen från upphovsrättslig synpunkt föreligga "även om det endast är en del av verket som reproduceras. Även ett kort citat i skrift eller tryck ur ett litterärt verk är att anse som ett exemplar av verket" (SOU 1956:25 s. 94).

Om en databas varken är ett samlingsverk eller ett verk i annan mening kan basen vara skyddad enligt 49 § URL. I denna s. k. katalogregel sägs: "Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs". Oftast torde databaser uppfylla kriterierna i denna bestämmelse. I sådana fall får basen inte eftergöras, dvs. skyddet gäller mot "eftertryck eller annat eftergörande av uppgifterna i samma eller liknande uppställning" (prop. 1960:17 s. 270). Själva de sakuppgifter som arbetet innehåller är inte skyddade och det är exempelvis tillåtet att i lokala tidtabeller eller eljest återge uppgifter om tågtider, biljettpriser m. m. utan hinder av att samma uppgifter har sammanställts i alster av typ Sveriges Kommunikationer. På motsvarande sätt gestaltar sig förhållandet i fråga om katalog- eller informationsmaterial som är lagrat i databaser.

Bestämmelsen om katalogsskydd är rent nationell. Enligt 61 § andra stycket URL tillämpas bestämmelsen bara på arbeten som är framställda av svenska medborgare eller svensk juridisk person eller av den som har sin vanliga vistelseort i Sverige och dessutom på arbeten som första gången har getts ut i Sverige. Motsvarande begränsning i katalogregelns tillämpning gäller i de andra nordiska länderna. Katalogregelns tillämpning på databaser gör emellertid att frågan om internationellt skydd får en annan betydelse än tidigare. Det kan därför finnas skäl att överväga att genom en regional överenskommelse mellan de nordiska länderna ge skydd åt varandras alster på detta område.

4.1.2.2 Vad innebär inmatning av ett skyddat verk i en dator från upphovsrättslig synpunkt?

Frågan hur man skall se på inmatning av ett skyddat verk i en dator har en mycket stor praktisk och principiell betydelse. Med "inmatning" ("input") menas här den rena inmatningen, dvs. utan andra efterföljande åtgärder, exempelvis offentliggörande. Frågan är om en sådan inmatning förutsätter upphovsmannens tillstånd eller inte. Om inmatningen innebär en upphovsrättsligt relevant handling måste man ha upphovsmannens uttryckliga eller tysta tillstånd för att få företa den. Om å andra sidan själva inmatningen inte anses innebära någon sådan upphovsrättsligt relevant handling får inmatning ske utan sådant tillstånd och upphovsmannens rättigheter blir aktuella först när det gäller att i någon senare form utnyttja verket.

Den fråga som måste besvaras är alltså om inmatning i en dator innebär att man framställer exemplar av verket eller – uttryckt på ett annat sätt – om en inmatning utan tillstånd är en kränkning av upphovsmannens rätt att bestämma över mångfaldigandet av hans verk.

Inmatning av ett verk i en dator innebär i huvudsak att verket uttryckt i

digitala symboler förs över på ett maskinläsbart medium (se vidare beskrivningen i avsnitt 2).

I den internationella diskussionen har det åtminstone tidigare rått en viss tvekan om hur man skulle se på denna fråga. På senare tid synes man emellertid mer och mer ha enat sig i synen på frågan. Denna internationella rättsuppfattning har fått sitt klaraste uttryck i paragraf 4 i den förut nämnda WIPO/UNESCO-rekommendationen. Där sägs bl. a. att inmatning av ett skyddat verk i ett datorsystem innebär överförande av verket på ett maskinläsbart medium och fixering av verket i systemets minne. Enligt rekommendationen är denna åtgärd att anse som ett mångfaldigande som omfattas av bestämmelserna härom i de internationella upphovsrättsliga konventionerna och i nationell lag. Enligt rekommendationen bör därför en sådan åtgärd anses falla under upphovsmannens ensamrätt och förutsätta tillstånd. I rekommendationen tilläggs att verket skall anses mångfaldigt när det är fixerat i en form som är tillräckligt permanent för att möjliggöra att det därifrån görs tillgängligt för en människa.

Det kan också vara av intresse att se på vad exempelvis amerikansk rätt säger i detta ämne dels därför att Förenta staterna är ett av de stora länderna på datorområdet, dels därför att detta lands upphovsrättslag är en av de få som direkt berör datorfrågorna. I Sec. 101 i 1976 års Copyright Act finns en definition av vad som menas med ett exemplar ("copy") av ett verk. Bestämmelsen anger att

" 'Copies' are material objects .. in which a work is fixed by any method now known or later developed, and from which the work can be perceived, reproduced or otherwise communicated, either directly or with the aid of a machine or device."

Av denna bestämmelse följer att också åtgärder då verk överförs på ett medium som kan läsas endast av en maskin är att anse som framställning av exemplar av verket. Eftersom upphovsmannen enligt amerikansk rätt har en ensamrätt till mångfaldigande av sitt verk följer därav att införing av ett verk i ett datorsystem förutsätter upphovsmannens tillstånd.

I svensk rätt finns huvudregeln om upphovsmannens förfoganderätt i 2 § URL. Enligt denna bestämmelse har upphovsmannen bl. a. en uteslutande rätt att framställa exemplar av verket. Enligt bestämmelsen gäller vidare att "såsom framställning av exemplar anses även att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivnas."

Lagens begrepp "framställning av exemplar" avser att täcka alla fall där verket "mångfaldigas", vare sig detta sker i ett eller flera exemplar. I förarbetena (SOU 1956:25, s. 93) sägs i fråga om mångfaldigande: "Med exemplar förstås alltså varje föremål, i vilket verket är nedlagt eller fixerat, likgiltigt med vilken teknik detta skett; ett litterärt eller musikaliskt verk kan föreligga i manuskript, tryck, grammofonskiva eller upptagning av annat slag.... Som exemplar äro även att anse trycksatser, klichéer, formar och andra föremål och anordningar, med vilkas hjälp verket kan komma till utförande i normal form eller nya exemplar kunna framställas."

En särskild fråga är när ett verk skall anses föreligga i reproducerad form i ett datorbaserat informationssystem. Denna fråga har samband med

datortekniken som sådan. I ett datorbaserat informationssystem kan ett verk behandlas på olika sätt för att förenkla och förbättra bruket av informationssystemet. I exempelvis ett textsökningssystem innehållande vetenskapliga artiklar ligger dessa artiklar lagrade, dvs. med en fackterm "representerade", på ett sådant sätt att de kan återskapas i samma form som de har fått från författarens sida. I ett textsökningssystem behandlas emellertid dessa artiklar med sikte på att man skall upprätta en s. k. sökfil. I denna eliminerar man först en del ord som är definierade på förhand men som inte i sig utgör substansen i materialet, exempelvis konjunktioner, pronomen, prepositioner etc. Dessa ord kan utgöra nära 50 % av materialet. Återstoden av orden sorteras i alfabetisk ordning och varje ord förses med en adress. Denna talar om varifrån ordet är hämtat, vanligen i den formen att adressen anger artikeln, avsnittet, meningen och ordningsföljden inom meningen. På grundval av innehållet i sökfilen – som alltså innehåller de viktigaste orden och deras adresser – kan man i princip återskapa det lagrade materialets huvudinnehåll. Även om den återgivning av ifrågasvarande verk som kan ske genom sökfilen är ofullständig ligger den dock så nära originalet att man får anse innehållet i denna sökfil som ett exemplar av verket. Man kan på grundval av denna få fram det väsentliga av det andliga innehållet i verket, även om åtskilliga nyanser går förlorade. I dessa fall kommer alltså systemet att innehålla verket i "kondenserat" skick i sökfilen. Om man å andra sidan reducerar adresserna i sökfilen, exempelvis så att ordningsföljden för orden inte längre framgår eller man reducerar orden till endast deras grundformer, kan det starkt ifrågasättas om något exemplar föreligger. Om man sedan går ytterligare något steg ner så att det blir fråga om rena ordlistor, exempelvis frekvensordlistor, föreligger inte något exemplar av det eller de verk varur orden är tagna.

Förarbetena till 2 § URL innehåller vissa uttalanden om innebörden av den särskilda bestämmelsen om överförande på anordning genom vilket verket kan återges. Det sägs bl. a. (SOU 1956:25 s. 101) att "vid formuleringen härav har i särskilt hög grad kommit till synes svårigheten att finna uttryck, som täcka alla praktiskt möjliga metoder för sådant förfarande varom här är. Termen 'överföres' anknyter till de gängse uttrycken bildöverföring och ljudöverföring, och med formuleringen överföres 'på' anordning har man velat markera att verket skall fixeras i ett föremål. En överföring, som direkt förmedlar ljud eller bild till dem som i samma ögonblick skola uppfatta det, avses däremot ej, exempelvis ej transmittering genom högtalare eller utsändning i radio eller television. Men om verket vid radiering upptages på band eller liknande eller om en scen upptages på film för att senare sändas i television, sker därmed en överföring på en anordning. Uttrycket återgiva avser här närmast en återgivning på sådant sätt som sker vid verkets framförande. Ordet återgiva (reproducera) täcker dock även frambringande av nya exemplar. Även trycksatser, klichéer, gjutformar, matriser av olika slag äro anordningar genom vilka verket kan återgivas."

Genom bestämmelsen och uttalandena i förarbetena kan två väsentliga förutsättningar etableras när det gäller att ta ställning till hur införandet av skyddade verk i en dator bör bedömas upphovsrättsligt.

För det första: Överförande av ett verk på ett maskinläsbart medium är att anse som överförande av verket på en anordning genom vilken det kan återges. Åtgärden är alltså att anse som mångfaldigande i upphovsrättslagstiftningens mening.

För det andra: En exemplarframställning förutsätter att verket måste vara överfört på en anordning genom vilken det kan återges, dvs. verket måste existera i en fixerad form. Detta är en motsvarighet till vad som sägs i den nyss nämnda rekommendationen beträffande begreppet "mångfaldigande". Sådant anses föreligga då verket är fixerat i en form som är tillräckligt permanent för att tillåta dess återgivande. Detta uttrycksätt påminner om definitionen av begreppet "fixed" i § 101 i den amerikanska Copyright Act. Enligt denna gäller att "A work is "fixed".. when its embodiment is sufficiently permanent or stable to permit it to be perceived, reproduced or otherwise communicated for a period of more than a transitory duration."

I samband med behandlingen av verk i datorsystem framställs ofta ett stort antal "kopior". Förutom "huvudexemplaren" i systemets olika minnen framställs under bearbetningens gång ett antal mera flyktiga utförandeformer av det inmatade dokumentet eller delar därav vilka används som underlag för bearbetningen eller transmitteras mellan systemets olika delar. Sådana – flyktiga – framställningar av verket är inte att anse som exemplar i upphovsrättslagstiftningens mening om de inte "fryses".

Även om de flyktiga framställningar av verket som sker under datorbearbetningens gång inte är att anse som exemplar av verket, utförs dock under denna bearbetning regelmässigt ett antal andra framställningar av verket vilka är att anse som "exemplar" i egentlig mening av detta. Förutom "huvudexemplar" i systemets minne framställs oftast, framför allt av säkerhetsskäl, vissa reservkopior som lagras antingen i själva systemet eller exempelvis på magnetband utanför själva systemet. Därutöver framställs i samband med datorbearbetning ofta andra former av verket, exempelvis så att orden i dokumentet sorteras enligt olika kriterier men där det dock är möjligt att på grundval av denna framställning mer eller mindre fullständigt återskapa dokumentet. Vidare görs ofta olika slag av "arbetskopior" av det lagrade materialet, t. ex. då någon vid en terminal vill ta del av ett dokument som är lagrat i systemets minne. I vissa fall utgör vad som framställs i datorn vid dessa processer inte endast mångfaldigande utan också olika former av bearbetningar av verket.

Upphovsmannens ensamrätt omfattar i princip allt mångfaldigande av verket och allt utnyttjande av detta även när det är bearbetat i URL:s mening. Ensamrätten omfattar följaktligen också den exemplarframställning och den bearbetning (i form av s. k. manipulation av data) som sker i ett datorsystem. Utgångspunkten är då att tillstånd behövs för varje sådan åtgärd. Man torde emellertid kunna utgå från att det tillstånd som innebär att verket får föras in i en dator också omfattar framställning av de kopior som regelmässigt framställs i samband med datorbehandlingen, inbegripet reservkopior och liknande. Detta är emellertid en fråga om tolkningen av avtalet i det föreliggande fallet.

Som närmare utvecklas och motiveras i avsnitt 5 är datorprogram att anse som en typ av verk enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. Vad som nu har sagts om inmatning som en typ av mångfaldigande har därför tillämpning också i fall där datorprogram matas in i en dator, exempelvis för att styra dennas arbete. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 5.4.1.

Det kan alltså slås fast att huvudregeln enligt svensk rätt – liksom enligt den etablerade internationella rättsuppfattningen – är att *införingen av ett upphovsrättsligt skyddat verk i ett datorsystem utgör en framställning av ett exemplar av verket* och som huvudregel förutsätter upphovsmannens tillstånd. Frågan om inskränkningar i denna regel i vissa situationer tas upp till behandling i ett senare avsnitt (avsnitt 4.1.2.6)

Av vad som nu har sagts följer att datorlagring av ett verk anses utgöra en framställning av ett exemplar av verket. Ett sådant exemplar får anses föreligga när verket finns i datorlagrat skick på ett sådant sätt att det kan återskapas med hjälp av datorteknik, eventuellt ett datorprogram. På principiellt sett samma sätt förhåller det sig med en databas som sådan. Denna får anses ha karaktären av verk när de däri lagrade uppgifterna har utvalts och anordnats på ett sätt som svarar mot begreppet "verkshöjd". Om däremot basen inte har denna karaktär utan närmast utgör en mekaniskt hopbragt samling informationer så föreligger inte något verk. I stället kan "katalogskydd" enligt 49 § föreligga.

Den information som finns i en databas, oavsett dennas karaktär av verk eller katalog, kan som tidigare har antytts självfallet med hjälp av ett lämpligt utformat datorprogram bearbetas, omformas och sammanställas i ett oändligt antal variationer. Sker detta blir det närmast fråga om skapande av verk med hjälp av en dator, eventuellt om en bearbetning eller översättning, och vad som sägs om denna situation i avsnitt 4.2 blir aktuellt. Ofta blir det här en motsvarighet till att en mängd fakta till skyddade verk används som underlag för ett nytt verk. Denna möjlighet till tillskapande av nya verk ur innehållet i en databas påverkar emellertid inte skyddet för basen som sådan.

4.1.2.3 Tillämpning av reglerna för inmatning på olika slags material

Som nämnts i avsnitt 4.1.2.1 kan det material som matas in vara av olika karaktär från upphovsrättslig synpunkt. Det kan utgöras av hela verk, av sammandrag eller av enskilda sakuppgifter.

Inmatning av ett upphovsrättsligt skyddat verk kan avse verket i dess helhet eller större eller mindre delar av verket. I båda fallen gäller reglerna om upphovsmannens rätt till mångfaldigande av verket. Denna rätt omfattar nämligen både verket som sådant och dess enskilda delar. I auktoritetskommittens betänkande (SOU 1956:25 s. 94) sägs, som redan har nämnts i avsnitt 4.1.2.1, att ett exemplar föreligger "även om det endast är en del av verket som reproducerats. Även ett kort citat i skrift eller tryck ur ett litterärt verk är att anse som ett exemplar av verket." En helt annan sak är att sådana korta utdrag ändå kan vara möjliga att reproducera utan upphovsmannens tillstånd, nämligen enligt reglerna om citat i 14 § URL. För att citatreglerna

skall bli tillämpliga måste emellertid de särskilda rekvisiten i bestämmelsen vara uppfyllda.

Inmatningen kan även avse olika typer av *sammandrag av verk*. Som tidigare har nämnts är detta särskilt vanligt i olika typer av vetenskapliga eller bibliografiska informationsbaser, där man vill ange, förutom olika bibliografiska fakta om ett verk, också i huvudsak vad detta handlar om.

Sammandrag kan som nyss har nämnts vara av olika slag från mycket korta sammanfattningar av verkets innehåll till långa beskrivningar av idéer och fakta i verket.

I det alldeles övervägande antalet fall torde sammandrag av innehållet i ett verk vara resultatet av en andligt skapande verksamhet och följaktligen vara att anse som ett litterärt verk. De situationer där så inte är fallet torde oftast vara att hänföra till kategorin enskilda sakuppgifter vilken behandlas senare.

I fråga om sammandrag uppkommer emellertid vissa problem från upphovsrättslig synpunkt.

Först och främst måste man skilja mellan sammandrag som i realiteten är att anse som *bearbetningar av verket* och sådana som är självständiga verk. Om man i sammandraget i väsentliga delar återfinner den utformning av tankeinnehållet som ingår i det ursprungliga verket kan sammandraget ofta vara att anse som en bearbetning av det ursprungliga verket. I så fall får reglerna i 4 § första stycket URL tillämpning. Där sägs bl. a. att den som har bearbetat ett verk har upphovsrätt till verket i denna gestalt, men han får inte förfoga över det i strid mot upphovsrätten till originalverket. I denna situation behövs följaktligen för inmatning av sammandraget i ett datorsystem tillstånd från såväl författaren av sammandraget som upphovsmannen till originalverket. Om däremot sammandraget skiljer sig mera från originalverket än vad som nu har sagts kan det vara att anse som ett självständigt verk. Närmare bestämt torde det falla under 4 § andra stycket URL där det sägs att om någon i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk så är hans upphovsrätt inte beroende av rätten till originalverket. I sådana fall förutsätter inmatning av sammandraget i ett datorbaserat system tillstånd bara av upphovsmannen till sammandraget.

Den upphovsrättsliga utgångspunkten är alltså att tillstånd från vissa personer behövs för inmatning av sammandrag i ett datorsystem. Självfallet behöver detta tillstånd inte alltid vara uttryckligt. Det kan också vara förutsatt av alla berörda eller på annat sätt vara implicit. Härvid kan det i viss mån vara naturligt att skilja mellan sammandrag som har gjorts av upphovsmannen till originalverket och sammandrag som har gjorts av annan. I det förra fallet kan det ibland vara naturligt att utgå från att ett tillstånd att föra in originalverket i ett datorsystem också innefattar tillstånd att göra detsamma med sammandraget. I andra situationer, kanske de flesta, får upphovsmannen förutsättas ha speciella intressen förknippade med utarbetandet av ett sammandrag, varvid ett särskilt tillstånd kan behövas för införandet av sammandraget i databasen. Det är emellertid här till sist fråga om att tolka avtalet mellan upphovsmannen och den som vill utnyttja verket eller sammandraget på detta sätt. Även om man i vissa situationer kan utgå

från att sådant tillstånd föreligger, blir dock omständigheterna i det enskilda fallet avgörande.

När det gäller sammandrag som är framställda av annan än upphovsmannen till originalverket är det svårt att uppställa någon huvudregel. Rätten att föra in sammandraget i ett datorsystem beror här på en rad olika omständigheter i det enskilda fallet, t. ex. om sammandraget har framställts hos någon i tjänst hos databasinnehavaren, om det har framställts speciellt för användning i systemet eller för annat ändamål etc.

I samband med frågan om bearbetningar bör också något nämnas om *översättningar av verk* och deras införande i ett datorsystem. I huvudsak följer från upphovsrättslig synpunkt översättningar samma regler som bearbetningar. Frågan har ställts om ett överförande av ett verk till digitalt/maskinläsbart språk innebär en översättning och om alltså principiellt sett ett samtycke skulle behövas från den som verkställer denna överföring. Som närmare framgår av den tekniska beskrivningen i avsnitt 2 innebär emellertid denna överföring som sådan principiellt sett endast att man genom rent tekniska metoder överför symbolerna i vanligt skriftspråk till ettor och nollor i det digitala systemet, dvs. ger verket en annan s. k. representationsform. Under förutsättning att verkets form och innehåll inte ändras innebär inte överföringen någon andlig, skapande insats.

Överföring till det digitala talsystemet är följaktligen i princip inte att anse som en översättning av verket. Att situationen kan vara annorlunda vid de olika stadierna i tillkomsten av ett datorprogram, t. ex. från s. k. "källkod" till s. k. "objektкод", berörs senare (avsnitt 5.3.1).

När det slutligen gäller införing i ett datorsystem av *enskilda sakuppgifter* om eller ur ett verk är huvudregeln att sådan införing inte kräver upphovsmannens tillstånd. Det är – som också anges i WIPO/UNESCO-rekommendationen – fritt att utan upphovsmannens samtycke i ett datorsystem föra in enskilda bibliografiska data om ett verk, såsom uppgifter om verket titel, utgivare och utgivningsår, författare etc. Det bör emellertid anmärkas att i vissa situationer ett tillstånd kan behövas, liksom att ibland principiellt sett tillstånd kan behövas av upphovsmannen till det verk (t. ex. en strukturerad databas) där uppgifterna förs in, eftersom införingen av ytterligare uppgifter kan innebära en bearbetning av verket.

Den ena situationen där tillstånd kan behövas från "innehavaren" av enskilda faktauppgifter är om ett verks titel uppnår verkshöjd. Så kan ibland vara fallet med säregna individuellt utformade titlar. Det skall emellertid gå mycket långt innan man i praktiken kan anse att den ensamrätt som en upphovsman kan ha till titeln också skulle berättiga honom att hindra dess införande i ett datorbaserat informationssystem. (I detta sammanhang bortses från de speciella reglerna om titelskydd i 51 § URL. Dessa innebär främst ett konkurrensrättsligt betonat skydd mot att annan för allmänheten gör tillgängligt ett verk under en titel som gör att verket lätt kan förväxlas med tidigare offentliggjort verk.)

Den andra situationen där tillstånd kan krävas till införing i dator av enskilda sakuppgifter föreligger när sådana uppgifter är samlade i en

sammanställning som har skydd enligt katalogskyddsreglerna i 49 § URL. Enligt denna bestämmelse får katalog, tabell eller annat sådant arbete där ett stort antal uppgifter har ställts samman inte eftergöras utan framställarens samtycke förrän tio år har gått från det år då arbetet gavs ut. Beträffande begreppet "eftergöra" sägs i förarbetena (SOU 1956:25 s. 260) att "ordet eftergöra avser främst direkt kopiering genom tryck eller på annat sätt, men täcker även mer eller mindre beslöjade plagiat. Stadgandet bereder emellertid inte något skydd för de särskilda sakuppgifter som samlats i arbetet. Dessa får återges av andra; det är endast sammanställningen som sådan som är skyddad." Dessa uttalanden berättigar till slutsatsen att ett införande av en sådan sammanställning i ett datorsystem innebär ett eftergörande i den mening som uttrycket har i 49 §. Vidare kan man utgå från att sådant eftergörande föreligger inte bara då sammanställningen i sin helhet återges utan också om man utan mera betydande förändringar för över huvudinnehållet i sammanställningen. Om man däremot bara tar ut enskilda sakuppgifter och i datorsystemet för in dessa i en sammanställning av en helt annan utformning än den ursprungliga föreligger inte något intrång i skyddet enligt 49 § URL. Det kan i sammanhanget också noteras att 49 § enligt 61 § andra stycket samma lag bara tar sikte på svenska sammanställningar och inte gäller till förmån för utländska sådana alster, (om dessa inte har karaktären av samlingsverk enligt 5 § URL och alltså har ett egentligt upphovsrättsligt skydd).

4.1.2.4 Behandlingen av inmatat material i ett datorsystem

När ett material, vare sig det utgörs av fulltexter av verk eller av någonting annat, har matats in i en dator, kan det där behandlas och utnyttjas på många olika sätt. Det kan brytas ner i sina beståndsdelar, analyseras, bearbetas, översättas eller göras till föremål för andra åtgärder.

Om de åtgärder som nu har nämnts vidtas i fråga om inmatat material som inte är ett verk kan resultatet bli att ett verk skapas med utgångspunkt i materialet. En vanlig situation är exempelvis att "osorterad" information förs in i datorn och där med hjälp av ett datorprogram struktureras och i denna form lagras i en databas. Denna situation berörs nedan. Om å andra sidan dessa åtgärder avser ett verk som matats in i datorn eller avser en databas som själv har skydd som verk (exempelvis vid en kontinuerlig uppdatering av materialet) blir åtgärderna närmast att anse som en bearbetning av verket. I fråga om bearbetningar och översättningar gäller enligt 4 § första stycket URL att den som vidtagit en sådan åtgärd har upphovsrätt till verket i den formen men inte får förfoga över verket i denna gestalt i strid mot upphovsrätten till originalverket. Själva förfogandet över ett verk som har bearbetats eller översatts i ett datorsystem får principiellt sett anses äga rum i samband med lagringen av verket i dess bearbetade skick. Sker lagringen för bearbetarens/översättarens egen personliga räkning saknar handlingen betydelse från upphovsrättslig synpunkt. Sker den för annat ändamål krävs principiellt sett tillstånd av upphovsmannen till originalverket.

4.1.2.5 Vad innebär utmatning från en dator från upphovsrättslig synpunkt?

4.1.2.5.1 Utgångspunkter

Utmatning av material från en dator kan ske på olika sätt. Ett sätt är att ta fram en utskrift av materialet på en skrivare. Ett annat sätt är att göra verket tillgängligt på en bildskärm. Även andra sätt för utmatning kan tänkas, exempelvis när material tas ut från en dator på ett magnetband.

Från upphovsrättslig synpunkt är det viktigt att skilja mellan de två huvudformerna för utmatning, nämligen 1) de som innebär att ett exemplar framställs av det utmatade materialet och 2) de som innebär att materialet görs tillgängligt på annat sätt.

Först och främst skall påpekas att om en bearbetning har skett av verket så förutsätter varje form av utnyttjande av detta på utmatningsstadiet för annat än rent privat bruk som huvudprincip upphovsmannens tillstånd.

4.1.2.5.2 Exemplarframställning

Den typ av utmatning som innebär att ett exemplar framställs – t. ex. i form av en utskrift eller inspelning på ett magnetband eller genom att innehållet i en databas förs över till en annan sådan bas – bereder minst svårigheter från upphovsrättslig synpunkt. Såväl nationell lag som de internationella upphovsrättsliga konventionerna har som utgångspunkt att uphovsmannen har en uteslutande rätt i fråga om framställning av exemplar av verket. Utmatning genom sådan exemplarframställning faller således i princip under uphovsmannens ensamrätt och förutsätter hans tillstånd. I vad mån ett sådant tillstånd kan anses vara förutsatt i samband med tillståndet till inmatning är en fråga om tolkning av det föreliggande avtalet, vilken får avgöras med utgångspunkt i förhållandena i det enskilda fallet. I takt med att allt mera material "läggs på data" torde det komma att utvecklas kollektivt färgade system för hantering av tillstånd till olika typer av utmatning. En annan fråga är likaledes om en utmatning i det enskilda fallet kan få göras utan tillstånd med utnyttjande av de regler som finns om inskränkningar i uphovsrätten, exempelvis om exemplarframställning för enskilt bruk. Denna fråga diskuteras närmare i ett följande avsnitt (avsnitt 4.1.2.6).

4.1.2.5.3 Bildskärmsvisning

Att ett exemplar framställs innebär (avsnitt 4.1.2.2) att verkets innehåll har fixerats på ett föremål. Detta kan inte anses ha skett när ett verk görs tillgängligt i annan form än fixering på ett föremål, exempelvis som en projektion på en bildskärm. Härmed är man inne på en av de mera kontroversiella frågorna när det gäller uphovsrätt och datorutnyttjande, nämligen den hur man från upphovsrättslig synpunkt skall bedöma den situationen att ett i systemet lagrat verk görs tillgängligt på en bildskärm utan att någon utskrift, inspelning eller annan exemplarframställning sker.

Utgångspunkten såväl enligt nationell svensk rätt som enligt förhållande

internationell mellanstatlig uppfattning är – i enlighet med vad som nyss har nämnts – att projektion av ett datorlagrat verk på en bildskärm inte i sig är att anse som en framställning av ett exemplar av verket eftersom det inte här är fråga om en varaktig fixering av verkets innehåll. Frågan är då om ett sådant sätt att göra verket tillgängligt faller under någon av de andra befogenheter som en upphovsman har.

Ser vi först på nationell svensk lag så beskrivs upphovsmannens förfoganderätt till sitt verk i 2 § första stycket URL som innefattande dels mångfaldigande av verket, dels att "göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik". Enligt 2 § tredje stycket görs ett verk tillgängligt för allmänheten när a) verket framförs offentligt, b) att exemplar av verket utbjuds till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprids till allmänheten, och, c) exemplar av verket visas offentligt.

När det gäller framställning av exemplar är i princip upphovsmannens rätt absolut (med de inskränkningar som följer av reglerna i 2 kap. URL). När det gäller den del av förfoganderätten som inte avser exemplarframställning är däremot upphovsmannens rätt beroende av att åtgärderna vidtas i förhållande till en grupp av människor som kan betecknas som en "allmänhet." Innebörden härav i förhållande till datoranvändning berörs något i det följande.

Som en utgångspunkt gäller att utnyttjande via skärm självfallet innebär att verket görs tillgängligt för den som vill ta del av det. En förutsättning för att utnyttjandet skall omfattas av upphovsmannens ensamrätt är, som just har antytts, att det riktar sig till allmänheten. I princip kan därför sådant utnyttjande, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, omfattas av den del av förfoganderätten som avser att verket görs tillgängligt för allmänheten.

Som nyss nämnts kan ett verk göras tillgängligt för allmänheten på olika sätt. I lagtexten nämns offentligt framförande, spridning av exemplar av verket och offentlig visning av exemplar. Att ett verk görs tillgängligt på en skärm kan självfallet inte utgöra en spridning av exemplar av verket. Frågan är då om det kan anses innebära att exemplar av verket visas. Begreppet visning anses omfatta inte bara fall där själva exemplaret av verket ställs ut eller på annat sätt direkt kan ses av allmänheten utan också fall där verket återges genom tekniska anordningar, exempelvis skioptikon, film och television. I princip är visning en form av utnyttjande av ett exemplar av verket. Som auktorrättskommitten anmärkte i samband med förslaget till regler om fri visning av konstverk i 25 § URL (SOU 1956:25 s. 261) kan "vid sådan visning i vissa fall fordras en skioptikonbild, en upptagning på film eller annat dylikt särskilt framställt 'exemplar' av konstverket". Man kan från denna utgångspunkt säga att även i fall där ett verk visas på skärm från en dator så finns i dennas minne ett exemplar av verket från vilket visningen sker på samma sätt som exempelvis då ett konstverk visas i television från en upptagning t. ex. på ett videoband.

A andra sidan innebär den visning som sker på skärmen inte att det maskinläsbara exemplaret i maskinens minne som sådant avbildas på skärmen. Vad som sker är i stället att datorns centralenhet på grundval av

innehållet i minnet sänder en signal som tas emot i terminalen och där utlöser det tecken som signalen i fråga representerar. Medan signalerna *till* terminalen är entydiga kan de i terminalen utlösa olika tecken beroende på hur konverteringen från signal till tecken är anordnad där. Vad som visas på skärmen är alltså inte en återgivning av en bild av ett exemplar av t. ex. en boksida utan i stället de tecken som signalerna från minnet utlöser.

Mot denna bakgrund uppkommer frågan hur reglerna om framförande och visning skall tillämpas på datorlagrat material. Man torde här böra göra en skillnad beroende på vad slags verk det är fråga om.

När det gäller bilder utgörs det väsentliga elementet av verkets utseende och inte av den information etc., som verket kan förmedla. När det gäller konstverk och fotografier kan man därför bygga på det nyssnämnda uttalandet om att för visning i vissa fall kan krävas ett särskilt framställt exemplar av verket, exempelvis en upptagning. Man kan därav dra slutsatsen att även i fall där ett konstverk eller ett fotografi visas på en skärm från en dator så finns i dennas minne ett exemplar av bilden från vilket visningen sker på samma sätt som exempelvis när ett konstverk visas i television från en upptagning på ett videoband.

När det gäller litterära verk ställer sig situationen något annorlunda. Det andliga innehållet i sådana verk är inte utseendet utan i stället de tankar som finns uttryckta i bokstäver, siffror eller grafiska framställningar. Vad som visas på så skärmen är inte som när det gäller bilder ett exemplar av t. ex. en boksida etc. utan det andliga innehållet i annan teknisk uttrycksform. I fråga om sådana verk torde det vara riktigast att beteckna utförandet på skärm av verket från en dators minne som ett framförande av verket och inte som en visning av ett exemplar av detta. Detsamma torde gälla exempelvis då filmverk lagrats i en dator och därifrån framförs på en skärm. Man bör här betrakta situationen på precis samma sätt som om detta verk är lagrat på ett videogram och därifrån visas på en TV-skärm. Detta är då givetvis fråga om ett framförande av filmverket men om visning av envar av de bilder som detta verk består av.

Vad som nu har sagts är ett försök att ange några huvudlinjer för hur man kan och bör se på de fall där datorlagrade verk görs tillgängliga på skärm utan att någon exemplarframställning sker. Speciella problem kan givetvis uppkomma i vissa situationer eller i fråga om vissa typer av verk. Hänförande till en bestämd kategori inom den del av förfoganderätten som avser att göra verket tillgängligt för allmänheten har i de flesta fall ingen praktisk betydelse. Det väsentliga är att slå fast att utnyttjandet via skärm faktiskt är ett sätt att göra verket tillgängligt. Hänförandet till visning resp. framförande har främst betydelse i vissa specialfall när frågan om inskränkningar i de olika rättigheterna uppkommer. Här gäller något olika bestämmelser för visning och framförande.

En förutsättning för att ett framförande av ett verk resp. en visning av ett exemplar av verket skall omfattas av upphovsmannens förfoganderätt är som nyss nämnts att framförandet är "offentligt", dvs. att det sker för allmänheten.

Först och främst skall anmärkas att vad som är utslagsgivande inte är om

verket i det enskilda fallet verkligen ses av en "allmänhet" utan i stället om situationen är sådan att allmänheten har möjlighet till tillgång till verket via skärmen. När det sedan gäller att avgöra om allmänheten har denna möjlighet får detta avgöras med hänsyn till de förhållanden som föreligger i varje fall. Här kommer sådana omständigheter in som det antal skärmar där man kan få fram verket, hur många personer som har tillgång till dessa skärmar eller en enstaka skärm, hur stor den faktiska möjligheten för utomstående är att få del av verket på skärmen. Det skall i sammanhanget anmärkas att regeln i 2 § sista meningen URL har tillämpning på framföranden som avses här. I regeln sägs att "lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets."

Sammanfattningsvis kan man av vad som nu har sagts dra den slutsatsen att utmatning av ett skyddat verk från ett datorsystem i princip omfattas av den upphovsrättsliga ensamrätten. Det kan utgöra

- antingen ett mångfaldigande av verket, dvs. en exemplarframställning, exempelvis då en utskrift görs,
- eller ett framförande av verket eller en visning av ett exemplar av detta främst i de fall där verket görs tillgängligt på en skärm utan att någon utskrift görs.

Mångfaldigande omfattas principiellt sett av upphovsmannens ensamrätt och framförande och visning omfattas av ensamrätten om de är i upphovsrättslagens mening offentliga. Principiellt sett kräver alltså sådana åtgärder ett samtycke av upphovsmannen till verket.

Vad som nu har nämnts är alltså den rättighetsmässiga utgångspunkten. En annan sak är, som tidigare har antytts, hur situationen i verkligheten ställer sig. Stundom kan avtalet med upphovsmannen om inmatningen av verket i systemet innehålla eller tolkas som innehållande även ett samtycke till olika former av utmatning av verket genom systemet. Detta är emellertid en fråga om avtalstolkning. Här kommer också in en rad andra frågor som har anknytning till utövande av upphovsrättigheter i samband med datorbehandling. Dessa frågor berörs något närmare i det följande.

4.1.2.5.4 Eventuell presumtionsregel om utmatning

Tillhandahållande av material i en terminal från en databas torde numera i själva verket i många fall innebära att i en eller annan form exemplar framställs i terminalen. Av rent praktiska skäl brukar man nämligen i en sådan situation oftast göra en utskrift eller en upptagning. Utvecklingen av mikrodator- och skrivartekniken har gjort att bildskärmsterminaler numera i stor omfattning är utrustade med apparatur för utskrift resp. upptagning. Följden härav är som nämnts att man vid en sökning i en databas ofta gör så att man spelar in eller eventuellt skriver ut intressant material för att sedan i lugn och ro studera det.

Mot denna bakgrund har det ifrågasatts om man inte rent praktiskt borde lösa de upphovsrättsliga problemen i samband med bildskärmsutnyttjande genom att ställa upp en presumtionsregel om att, där inte annat visas,

utnyttjandet av skyddat material från en databas skall anses som en framställning av exemplar av verket.

En regel som den nu nämnda skulle delvis lösa den rättsliga osäkerhet som annars kommer att höra samman med de upphovsrättsliga aspekterna på tillhandahållande av datorbaserat material. Regeln skulle emellertid också föra med sig en hel del praktiska problem. Framför allt blir det nödvändigt att noga definiera på vad den skall tillämpas. Man skulle med andra ord behöva definiera vad en databas är i motsats till andra typer av lagring i minnen. En annan fråga gäller de rent faktiska möjligheterna att motbevisa ett påstående om att exemplar har framställts av materialet. Detta är en viktig fråga eftersom databaslagrad information typiskt sett anses som värdefull och framställning av olovliga exemplar av den som något ganska allvarligt. En sådan regel skulle också föra mycket långt. Principiellt sett skulle varje bildskärmsutnyttjande anses omfatta en upphovsrättsligt relevant åtgärd, nämligen exemplarframställning, oavsett de omständigheter under vilka den äger rum. När det gäller framförande resp. visning blir upphovsrätten däremot relevant bara om åtgärden i en eller annan mening riktar sig till allmänheten.

Till de nu nämnda problemen i samband med en sådan presumtionsregel kommer att behovet av en sådan regel minskar om man, som har utvecklats, antar att alla former av bildskärmsutnyttjande är att anse som antingen visning eller framförande.

Mot denna bakgrund ser vi ingen anledning att föreslå någon presumtionsregel om att bildskärmsvisning skall anses innefatta en exemplarframställning.

4.1.2.5.5 Förhållandet till internationella konventioner m. m.

Den analys av rättsläget som nu har gjorts leder alltså till slutsatsen att enligt svensk rätt upphovsmannen i realiteten har långtgående befogenheter när det gäller kontroll av den användning av hans verk som kan äga rum i ett datorsystem. Man torde kunna dra den slutsatsen att svensk rätt redan lever upp till de önskemål som har fomulerats i paragraf 6 av den tidigare nämnda WIPO/UNESCO-rekommendationen om att staterna bör överväga att i sin nationella lag uttryckligen erkänna "the exclusive right of the author to make his work available to the public by means of computer systems from which a perceivable version of the work may be obtained". Några lagstiftningsåtgärder för att uppfylla denna rekommendation anser vi alltså inte påkallade.

Det sagda leder emellertid också in på en annan fråga, nämligen förhållandet till de internationella konventionerna på det upphovsrättsliga området. Denna fråga har stor betydelse när det gäller att avgöra om utländskt material har skydd i Sverige i det sammanhang som det här gäller resp. om svenskt material har skydd utomlands.

När det först gäller Bernkonventionen utgörs de minimirättigheter som staterna skall ge verk från andra fördragsslutande stater av en rätt till översättning av verket (art. 8), mångfaldigande (art. 9), offentligt framförande av dramatiska, musikaliskt-dramatiska och musikaliska verk (art. 11), radioutsändning (art. 11bis), offentlig uppläsning av litterära verk (art.

lter) bearbetning (art. 12) samt rättigheter till filmatisering av verk och till förfogande över filmverket (art. 14 och 14bis). Begreppet "offentligt framförande" hänför sig alltså bara till vissa kategorier av verk. Bland dessa ingår inte litterära verk. I fråga om dessa omfattar skyddet bara offentligt uppläsning och inte t. ex. offentligt framförande av verket på en skärm.

Förhållandena är något annorlunda enligt Världskonventionen om upphovsrätt, tack vare att denna inte innehåller någon lika explicit uppräknning av de minimirättigheter som en upphovsman skall åtnjuta. Det grundläggande skyddsåtagandet enligt Världskonventionen finns i dennas art. I, enligt vilken fördragsslutande stat åtar sig att "vidtaga alla erforderliga åtgärder för att bereda ett tillräckligt och verksamt skydd för upphovsmännens och andra rättighetshavares rättigheter." I den vid Parisrevisionen år 1971 tillagda art. IVbis sägs att skydd skall ges för de rättigheter som säkerställer upphovsmannens ekonomiska intressen, inbegripet den uteslutande rätten att låta mångfaldiga verket med vilket medel det vara må, att låta offentligt framföra verket och att låta utsända det i radio. Som synes är det grundläggande åtagandet i art. I liksom inledningen till art. IVbis vidsträckt formulerade, medan de rättigheter som uttryckligen nämns i art. IVbis har karaktären av en exemplifikation.

Vad som nu har sagts om minimirättigheterna enligt de upphovsrättsliga konventionerna innebär att dessa minimirättigheter väl täcker all den exemplarframställning som sker vid inmatning i och utmatning från ett datorsystem av upphovsrättsligt skyddade verk. När det gäller utmatning i form av projicering av verkets innehåll på en skärm är det berättigat att dra den slutsatsen att sådant utnyttjande, när det gäller litterära verk i allmänhet, inte formellt täcks av minimirättigheterna enligt Bernkonventionen men, på grund av den vidsträckta formuleringen, väl av skyddsförpliktelseerna enligt Världskonventionen.

Vad som nu har sagts om innehållet i Bernkonventionen behöver emellertid inte leda till slutsatsen att denna konvention inte ger upphovsmannen något skydd i fråga om utmatning på en skärm av hans litterära verk. Det konventionsrättsliga skyddssystemet vilar på principen om nationell behandling. Denna princip är i art. 5 i Bernkonventionen uttryckt på det sättet att konventionsstaterna är skyldiga att i fråga om skyddade verk för vilka staten inte är hemland ge upphovsmannen "såväl de rättigheter som varje lands lagar för närvarande tillerkänner eller framdeles kan komma att tillerkänna landets egna medborgare som de rättigheter vilka särskilt tillkommer dem i kraft av denna konvention." Denna förpliktelse till nationell behandling sträcker sig alltså utöver de rena minimirättigheterna. Om ett lands lag ger rättigheter utöver dessa är man skyldig att ge även upphovsmän från andra konventionsstater del av dessa rättigheter. De undantag som ibland diskuteras rör situationer som är något annorlunda än dem som diskuteras här. Det rör sig om fall där en rättighet införs i nationell lag vilken inte är direkt knuten till ett upphovsrättsligt utnyttjande (olika former av ersättningsordningar) eller där rättigheten på annan grund är främmande för strukturen hos en upphovsrättslig rättighet (t.ex. avgifter på oinspelat bandmaterial). I tillägg till vad som nu har sagts om tillämpligheten

av Bernkonventionen kan anmärkas att det skulle vara främmande att på ett så väsentligt områden som det här gäller tolka Bernkonventionens förpliktelser som mindre långtgående än Världskonventionens.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts kan man utgå från att principen om nationell behandling omfattar också utnyttjande av skyddade verk i form av projicering på en skärm i en terminal knuten till ett datorbaserat system. Vi är alltså enligt svensk rätt skyldiga att ge upphovsmän från andra Bernkonventionsländer skydd i fråga om offentligt framförande i form av projicering på en skärm av deras skyddade litterära verk.

4.1.2.6 Tillämpningen av bestämmelserna om inskränkningar i upphovsrätten

4.1.2.6.1 Begreppen "offentliggörande" och "utgivning"

Inom det upphovsrättsliga regelsystemet är det i flera olika sammanhang av grundläggande betydelse om ett verk kan anses vara offentliggjort eller utgivet. Särskilt stor betydelse har dessa begrepp när det gäller tillämpningen av de olika inskränkningar i upphovsrätten som finns beskrivna i 2 kap. URL. Vissa av dessa inskränkningar är knutna till att verket är offentliggjort, medan andra förutsätter att verket är utgivet.

Ett verk anses enligt 8 § första stycket URL *offentliggjort* när det lovligen har gjorts tillgängligt för allmänheten. Offentliggörande av ett verk föreligger först och främst då det har utgivits, dvs. då exemplar har spritts bland allmänheten (se nedan). Offentliggörande kan emellertid därutöver föreligga när exemplar inte har spritts men verket på annat sätt har gjorts tillgängligt för allmänheten. Som exempel kan nämnas när dramatiska eller musikaliska verk framförs för allmänheten i en teater- eller konsertsalong eller i radio eller TV. En förutsättning för att offentliggörande skall anses ha skett är att åtgärden har skett "lovligen". Härmed avses som huvudprincip att upphovsmannen har gett sitt samtycke. I vissa undantagsfall kan emellertid offentliggörande ha skett utan sådant samtycke, exempelvis när ett överlåtet konstverk med stöd av 25 § URL utställs offentligt.

Begreppet "*utgivning*" finns definierat i 8 § andra stycket URL. Enligt denna anses ett verk utgivet när exemplar därav med upphovsmannens samtycke har förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten. Som praktiskt viktiga exempel på utgivning anges i förarbetena (prop. 1960:17 s. 86) att litterära verk ges ut i bokform, musikaliska verk som tryckta noter eller konstverk såsom bokillustrationer och vidare att musikaliska verk ges ut som inspelningar på grammofonskivor eller band eller filmverk i form av filmkopior.

Begreppen i lagtexten bygger på vissa definitioner i de internationella upphovsrättsliga konventionerna. I art. 3.3 i Bernkonventionen definieras begreppet "published works" som "works published with the consent of their authors, whatever may be the means of manufacture of the copies, provided that the availability of such copies has been such as to satisfy the reasonable requirements of the public, having regard to the nature of the work". Det tilläggs i bestämmelsen att "The performance of a dramatic, dramatico-

musical, cinematographic or musical work, the public recitation of a literary work, the communication by wire or the broadcasting of literary or artistic works, the exhibition of a work of art and the construction of a work of architecture shall not constitute publication”.

En i huvudsak motsvarande bestämmelse finns i Världskonventionen om upphovsrätt. I dess Art. VI sägs att "Publication, as used in this Convention, means the reproduction in tangible form and the general distribution to the public of copies of a work from which it can be read or otherwise visually perceived." Även här är alltså det avgörande att kopior har framställts och att spridning sker till allmänheten. Den stora skillnaden i förhållande till Bernkonventionens bestämmelse är att det i denna inte förutsätts att verket kan läsas eller uppfattas visuellt.

Mot bakgrund av den betydelse som offentliggörandet och utgivningen har i olika sammanhang finns det anledning att överväga hur dessa begrepp kan tillämpas på verk som lagras, bearbetas och utnyttjas med hjälp av datorer. Vissa speciella aspekter på utgivningsbegreppet i samband med datorprogram berörs i avsnitt 5.4.4.2 och i specialmotiveringen till den föreslagna lydelsen av 11 § URL.

Tillämpningen av begreppet "offentliggörande" torde erbjuda mindre problem i sammanhanget. Från praktisk synpunkt görs datorlagrade verk vanligen tillgängliga på det sättet att allmänheten underrättas om att man genom att teckna ett avtal kan få tillgång till materialet i basen. Så snart ett sådant anbud har riktats till allmänheten, t.ex. i form av en annons, får offentliggörande anses ha skett av verket i basen eller av basen själv. Begreppet "allmänheten" i detta sammanhang torde böra tolkas på samma sätt som i exempelvis när det gäller offentligt framförande. I detta sammanhang anses offentlighetskriteriet uppfyllt så snart verket görs tillgängligt utanför den helt privata sfären eller utanför helt slutna kretsar (jfr första lagutskottets betänkande nr 41 år 1960 s. 38). Från upphovsrättslig synpunkt anses därför ett verk som lagrats i en dator som offentliggjort även om det erbjuds bara t.ex. vissa institutioner eller personer ur vissa yrkesgrupper eller liknande.

Större svårigheter vållar då tillämpningen av begreppet "utgivning" på datorlagrade verk. Utgångspunkten är att ett verk som lagras i en databas eller databasen själv inte anses som utgivet/utgiven genom att det resp. den görs tillgängligt för allmänheten. Bildskärmsvisning innebär ju inte att exemplar sprids till allmänheten utan bara att denna kan ta del av verket på en skärm eller på annat sätt. Situationen blir givetvis annorlunda om det lagrade verket eller basen förs i handeln, exempelvis i kassettform.

Den exemplarframställning som kan ske från material i en databas sker oftast hos brukarna själva exempelvis genom att de gör utskrift av materialet eller framställer maskinläsbara kopior av detta. Det kan också tänkas att brukarna för över materialet helt eller delvis i en egen databas ("downloading").

Problemet när det gäller att bedöma om utgivning har skett av datorlagrat material ligger i att avgöra när sådan utgivning har skett. Det är nämligen svårt att fastställa den tidpunkt då lagens kriterium om spridning till

allmänheten av själva exemplaren är uppfyllt. Denna ovisshet kan ha vissa praktiska och principiella olägenheter. En olägenhet ligger i att vissa av lagens bestämmelser, exempelvis 18 § URL om framställning av blindskriftsexemplar och 23 § om inskränkningar i den s.k. spridningsrätten, bara gäller för utgivna verk. En annan olägenhet kan ligga exempelvis i att det kan vara svårt att fastslå vilka exemplar som omfattas av utgivningen och vilka som inte gör det, något som i sin tur kan ha återverkningar i olika hänseenden. Det förekommer att verk aldrig ges ut i traditionell mening utan i stället görs tillgängliga via en databas där de är lagrade medan basen själv aldrig blir föremål för utgivning.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts skulle man, som antytts från vissa håll, kunna överväga att på något sätt ändra eller komplettera den gällande definitionen av utgivning så att man täcker också den situationen att ett verk resp. fotografi är lagrat i en dator och görs tillgängligt för allmänheten genom denna. Det är emellertid på goda grunder mycket tveksamt om någon sådan komplettering bör ske.

En utgångspunkt i detta sammanhang måste vara att man inte skall gå ifrån den definition som finns intagen i de internationella konventionerna.

Särskilt måste man då beakta Bernkonventionens definition av utgivning (se ovan) där det uttryckligen sägs att som "publication" inte anses en sådan åtgärd som exempelvis trådspridning av verk till allmänheten. Att gå ifrån ett så grundläggande element i den internationella definitionen som just exemplarframställningen skulle vålla komplikationer som inte kan överskådas. Man bör således även för verk som görs tillgängliga genom datorbaserade system behålla den principiella uppläggningsdefinitionen i 8 § andra stycket URL, vilken innebär att utgivning förutsätter spridning av exemplar av verket till allmänheten. I och för sig förutsätter bestämmelsen givetvis inte att upphovsmannen själv framställer de exemplar som behövs för att utgivning skall anses ha skett. I den situation som föreligger när exemplar framställs från ett datorlagrat material kan själva exemplaren lika gärna framställas av dem som är anslutna till systemet. Vad som är viktigt för att en utgivning skall ske är att exemplaren framställs med upphovsmannens samtycke. Frågan diskuterades i samband med tillkomsten av den rekommendation som nämns i 3.2.2 ovan. I en tidigare version av denna rekommendation sades uttryckligen att "hard-copy print-out .. could constitute a publication of the work within the meaning of Article VI of the Universal Copyright Convention and Article 3 of the Berne Convention." Denna del av rekommendationen togs emellertid senare bort eftersom det befanns lämpligast att lämna denna fråga till nationell lagstiftning och nationella domstolar (paragraf 37 i rapporten från sammanträdet med den andra regeringsexpertkommittén i ämnet, UNESCO/WIPO/CEGO/II/7).

Mot bakgrund av vad som nu har sagts torde man åtminstone för svensk rätts del kunna anta att även sådan exemplarframställning som från datorbaserat material sker på användarsidan med upphovsmannens samtycke kan vara underlag för "utgivning" i den mening som avses i 8 § andra stycket URL. Från denna synpunkt föreligger knappast något behov av att *ändra* den gällande legaldefinitionen. Mot en sådan ändring talar som nyss

har nämnts också hänsyn till innehållet i de internationella konventionernas definition av utgivningsbegreppet.

Frågan uppstår då om de problem som den gällande legaldefinitionen skulle medföra när det gäller datorlagrade verk innebär att man bör komplettera definitionen. Som nyss har nämnts ligger problemet främst i att avgöra när en utgivning skall anses föreligga och vilka exemplar av verket som omfattas av denna.

Dessa rent praktiska problem torde emellertid inte ha sådan tyngd att de motiverar någon sådan kompletterande regel. Det mest praktiska exemplet som kan beröras av en sådan regel är framställning av kopior i utskrift eller annat varaktigt sätt, exempelvis maskinläsbar form, från materialet i databasen. Dessa kopior är framställda med eller utan upphovsmannens samtycke. Vilkendera situationen som föreligger framgår oftast av avtalet om anslutning till basen eller av andra omständigheter. Föreligger samtycke är exemplaren enligt vad som har sagts ovan att anse som utgivna och får exempelvis spridas vidare enligt 23 § URL. Föreligger inget sådant samtycke kan kopior framställas för enskilt bruk (under förutsättning att ifrågavarande verk är att anse som offentliggjort). Dessa exemplar är inte att anse som utgivna och får exempelvis inte spridas vidare.

Mot denna bakgrund torde någon kompletterande regel om utgivningskriteriet knappast behövas och i varje fall kan den knappast vara så angelägen att den bör genomföras trots dess implikationer i andra hänseenden.

4.1.2.6.2 Exemplarframställning för enskilt bruk

11 § URL i sin nuvarande lydelse föreskriver att "av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk". Vad som sålunda har framställts får inte användas för annat ändamål. I huvudsak motsvarande bestämmelse finns i 5 § FotoL. I bestämmelsen i URL anges vidare dels att den inte ger rätt att för enskilt bruk låta annan framställa bruksföremål eller skulptur eller efterbilda konstverk genom konstnärligt förfarande, dels att den över huvud taget inte är tillämplig på utförande av byggnadsverk. Vi har i vårt delbetänkande 2 (SOU 1983:65) föreslagit vissa ändringar i regeln. Förslagen övervägs f.n. i regeringskansliet.

Bestämmelserna om exemplarframställning för enskilt bruk innehåller inte några särskilda begränsningar när det gäller material som är lagrat i eller utnyttjas med hjälp av en dator. Följaktligen är det fullt tillåtet att under de förutsättningar som anges i bestämmelsen framställa exemplar av det datorlagrade materialet både som papperskopior och i maskinläsbar form. Från de kopior som har framställts på detta sätt kan sedan nya kopior framställas för t. ex. familjemedlemmar eller kolleger inom den närmaste vänkretsen. Man kan också med stöd av bestämmelsen och under de förutsättningar som där anges företa "downloading", dvs. helt eller delvis överföra innehållet i en huvuddatabas till en lokal bas hos utnyttjaren.

De åtgärder som sålunda kan företas med stöd av 11 § är självfallet tillåtna så länge de håller sig inom de ramar som bestämmelsen föreskriver och annat inte har överenskommit, t. ex. som förutsättning för att få utnyttja en

databas. Kopian för enskilt bruk skall sålunda göras från ett *offentliggjort* verk, dvs. från material i en databas vilket är att anse som offentliggjort (se ovan). Vidare skall exemplaret framställas för *enskilt* bruk, dvs. för bruk inom den närmaste familje- eller vänkretsen. Endast *enstaka* exemplar får framställas och vad som har framställts med stöd av bestämmelsen får *inte användas för annat ändamål*. Något hinder mot att anlita utomstående för exemplarframställningen föreligger inte eftersom det nuvarande förbudet mot anlåtande av "annan" i paragrafens andra stycke knappast kan få tillämpning i detta sammanhang.

Motsvarande gäller enligt FotoL med den skillnaden att fotografiet inte behöver vara offentliggjort.

Ett speciellt problem skulle kunna uppstå när det gäller tillämpningen av 11 § URL på datorlagrat material. Detta problem gäller frågan om den för vars bruk exemplaret framställs själv skall inneha den förlaga som ligger till grund för exemplarframställningen. Högsta domstolen har i dom den 26 april 1984 (NJA 1984 s. 304) kommit till slutsatsen att Sveriges Radios tillhandahållande, på beställning av en privatperson, av kopior för enskilt bruk av upptagningar hos företaget fick anses stå i strid med 11 § URL eftersom beställaren inte innehade den förlaga från vilken kopian gjordes. En motsvarande princip skulle i och för sig kunna tänkas bli tillämplad när det gäller framställning av kopior från datorlagrat material eftersom den som gör eller låter göra exemplaret ju inte innehar någon förlaga. Situationen här är emellertid annorlunda än den som bedömdes i det nyss nämnda rättsfallet. En framställning av kopior i databasfallet förutsätter en fysisk och rättslig kontakt med den bas där materialet finns. Vanligen finns ett abonnemangsavtal med basens innehavare. Oftast ger detta uttryckligen eller implicit en rätt för användaren att göra sådana kopior som det här gäller. Även om så inte skulle vara fallet är dock situationen i databasfallet en annan än när det gäller kopior från Sveriges Radio. Den princip som Högsta domstolen i det nämnda fallet må ha fastslagit – och som redan i domen angavs inte vara utan undantag – torde alltså knappast leda till att framställning av kopior för enskilt bruk av databaslagrat material skulle vara otillåten enligt URL av det här berörda skälet. En helt annan sak är att sådan kopieframställning kan vara otillåten enligt avtalet mellan användaren och databasägaren.

När det helt allmänt gäller tillämpningen av 11 § i URL och 5 § FotoL i detta sammanhang kan först konstateras att bestämmelserna tillåter exemplarframställning även från datorlagrat material.

Sammantaget kan exemplarframställningen för enskilt bruk i dessa sammanhang få en betydande omfattning. Informationsmaterialet i databaser representerar stora ekonomiska värden och en omfattande kopieframställning kan vålla olägenhet eller förluster och kan i varje fall, som nyss nämnts, innebära ett omfattande utnyttjande av verken och prestationerna. Det har mot denna bakgrund ifrågasatts om man inte borde begränsa möjligheterna att för enskilt bruk framställa exemplar av datorlagrat material.

De omständigheter som nu har nämnts torde emellertid inte ha en sådan

bärkraft att de motiverar några speciella inskränkningar i möjligheterna till exemplarframställning för enskilt bruk från sålunda lagrat material. Skälen härtill är flera.

Ett skäl är att mer och mer material "läggs på data". Det är knappast rättspolitiskt acceptabelt att denna omständighet skulle begränsa möjligheterna till kopiering för enskilt bruk jämfört med om materialet finns i tryckt form. Ofta förekommer dessutom material i båda formerna. Vidare kan det ifrågasättas om något egentligt praktiskt behov finns av att begränsa dessa kopieringsmöjligheter. Information i en databas är ofta av den karaktären att den ändras och uppdateras kontinuerligt och följaktligen snabbt blir inaktuell.

Till vad som nu har sagts kommer ett par andra omständigheter. Såvitt man vet har några särskilda problem hittills inte visat sig på området. Mot denna bakgrund skulle det vara svårt att utforma en lämplig inskränkande regel. När det särskilt gäller "downloading" för enskilt bruk från en huvudbas till en lokal bas kan det dessutom ifrågasättas om detta i praktiken utgör eller kommer att utgöra något större problem. Redan kostnaderna för en sådan åtgärd och för att administrera och uppdatera en lokal bas kan i många fall bli så höga att det inte blir intressant att upprätta en sådan bas för enskilt bruk i URL:s mening. En konstant uppkoppling till huvudbasen kan givetvis tänkas. En sådan kan emellertid knappast ske utan att innehavaren av huvudbasen får veta om det och torde därför inte vara något större problem i sammanhanget.

Med hänsyn till vad som nu har sagts föreslår vi inte några särskilda regler om exemplarframställning för enskilt bruk av verk eller fotografier som är lagrade i en databas eller i ett datorbaserat informationssystem. Det särskilda fallet att datorprogram är lagrat på detta sätt behandlas i avsnitt 5.4.4.2 nedan.

Vad som har sagts nu tar i första hand sikte på exemplarframställning för enskilt bruk från materialet i en databas. Eftersom 11 § URL och 5 § FotoL är tillämpliga på alla typer av exemplarframställning kan de användas också till stöd för införande av skyddat material *in i* en databas eller annat datormedium så länge denna resp. detta inte omfattas av någon annans upphovsrätt. Om och i den mån sådant införande, t. ex. i minnet i en hemdator, sker för enskilt bruk är det tillåtet enligt den nämnda bestämmelsen. Ibland sker sådant införande för lingvistiska, syntaktiska eller semantiska undersökningar av litterära verk. Oftast är sådana införingar rent tillfälliga och införingarna och de bearbetningar som sker avser främst att bilda underlag för ett undersökningsresultat. Denna situation har ibland diskuterats i den internationella debatten, exempelvis vid sammanträdet med den andra regeringsexpertkommittén som gjorde utkastet till den rekommendation som har nämnts ovan (punkt 41 i rapporten från sammanträdet; se ovan). Det ansågs där att rättsinnehavaren inte led någon oskäligen skada genom sådana åtgärder och att den nationella lagstiftaren därför skulle ges en viss frihet att reglera situationen. Om verket helt eller delvis utnyttjas i ursprunglig eller bearbetad form i det slutliga undersök-

ningsresultatet behövs givetvis samtycke från upphovsmannen i den mån utnyttjandet inte sker med stöd av reglerna om fria utnyttjanden, exempelvis citaträtten.

Sammanfattningsvis torde några särskilda lagstiftningsåtgärder inte behövas när det gäller inmatning för enskilt bruk av skyddat material i en databas.

4.1.2.6.3 Citaträtten

Enligt 14 § första stycket URL får ur offentliggjort verk citat göras i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som betingas av ändamålet. Enligt paragrafens andra stycke finns vissa möjligheter att utnyttja återgivning av konstverk i kritiska och vetenskapliga framställningar. Motsvarande regler för fotografier finns i 7 § FotoL.

De nämnda reglerna i 14 § första stycket URL om möjligheten att citera är generella i den meningen att citat kan göras ur olika typer av verk och i olika slags sammanhang. Det är därför fullt möjligt och tillåtet att göra citat ur material i databaser som innehåller eller själva utgör skyddade verk, om förutsättningarna enligt bestämmelsen är uppfyllda. Det material ur vilket citat görs måste alltså vara offentliggjort och citaten får inte vara för långa och skall dessutom göras i överensstämmelse med god sed, dvs. användas i ett sammanhang eller i en ram som den citerande själv tillhandahåller. Dessutom skall reglerna om den ideella rätten i 3 § URL och de särskilda bestämmelserna om källangivelse m. m. i 26 § URL iakttas. Under motsvarande förutsättningar är det möjligt att ur offentliggjort material föra in citat i databaser. Att förutsättningarna i övrigt enligt 14 § första stycket skall vara uppfyllda innebär i detta sammanhang bl. a. att det normalt inte är tillåtet att i databaser utan "kringtext" lagra utdrag i form av citat t. ex. såsom citatsamlingar.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts anser vi inte att några ändringar i 14 § URL eller 7 § FotoL behövs med hänsyn till lagring och utnyttjande av verk i datorer.

4.1.2.6.4 Pressens lånerätt

Bestämmelserna om pressens lånerätt finns i 15 § URL. De innebär att i tidning eller tidskrift får ur annan tidning eller tidskrift tas in artikel i religiös, politisk eller ekonomisk dagsfråga, om inte förbud mot eftertryck är utsatt. Bestämmelsen ger också vissa möjligheter att återge konstverk som illustrationer till nyhetsartiklar.

Bestämmelsen gäller till förmån för tidningar och tidskrifter, dvs. tryckta media. Den gäller däremot inte mellan etermedia eller mellan etermedia och tryckta skrifter. Man torde mot bakgrund härav kunna dra den slutsatsen att bestämmelsen inte omfattar sådana fall där informationen förmedlas i form av elektroniska signaler till en skärm eller skrivare hos mottagaren. I sådana fall får alltså det förmedlade materialet inte lånas med stöd av bestämmelsen och materialet får heller inte matas in i sådana system med stöd av denna regel.

4.1.2.6.5 Antologier m. m.

I 16 § URL finns regler om återgivande utan upphovsmannens samtycke av litterära eller musikaliska verk i samlingsverk till bruk vid undervisning eller gudstjänst. En förutsättning är att samlingsverket är sammanställt ur verk av ett större antal upphovsmän. En annan förutsättning är att endast mindre delar av verk eller sådana verk av ringa omfång får återges och att en karenstid om fem år har gått från det utnyttjade verkets utgivning. Konstverk får återges i anslutning till texten om fem år har gått från offentliggörandet. I samlingsverk för undervisning får man inte ta med verk som har kommit till just för undervisningsändamål. Upphovsmannen har rätt till ersättning för sådan återgivning som avses i paragrafen. Vid utnyttjanden enligt 16 § skall bestämmelserna om ideell rätt i 3 § URL och om källangivelse m. m. i 26 § URL tillämpas.

Först skall sägas att det kan vara tveksamt om de bestämmelser som nu har refererats har tillämpning på databaslagring. Ett skäl härtill är att förarbetena (prop. 1960:17 s.124 ff) hänför sig till samlingar av typ läseböcker, koralböcker och liknande i tryck utgivna samlingar men däremot uttryckligen undantar filmverk. Det är emellertid naturligt att 16 § har sin utgångspunkt i den teknik som var den vanliga vid 1960-talets början, nämligen tryck. Det finns ingenting som tyder på att man avsett att från tillämpningsområdet undanta sådana situationer då samlingen finns i annan form än i tryck. Tvärtom nämns i propositionen (s.125) uttryckligen att bestämmelsen omfattar det fall där litterära verk lagrats på magnetofonband. Även om det kan finnas en viss tvekan om räckvidden av 16 § när det gäller olika former av ny teknik kan det inte uteslutas att bestämmelsen också kan ha tillämpning på situationer då det samlingsverk som bestämmelsen talar om är lagrat i exempelvis en databas.

Från praktisk synpunkt kan bestämmelserna i 16 § få betydelse även i förhållande till utnyttjande med hjälp av datorteknik. Sålunda kan för bruk i skolor och andra undervisningsanstalter litterära verk lagras i en databas i form av samlingsverk. Vidare kan nämnas vissa planer på att göra samlingar av psalmer och andra religiösa sånger tillgängliga ute i församlingarna genom överföring från ett datorbaserat informationssystem.

En annan situation uppstår när verk som är intagna i en databas skall tas in i samlingsverk som avses i 16 § antingen i tryckt form eller i form av en databas. I dessa situationer skulle 16 § kunna användas som underlag för intagandet i samlingsverket. De förutsättningar som anges i paragrafen måste då vara uppfyllda. Bl. a. måste det material som skall utnyttjas vara utgivet. Frågan om definitionen av begreppet utgivning i förhållande till datorlagrat material har diskuterats ovan (avsnitt 4.1.2.6.1).

I sammanhanget skall slutligen anmärkas att det till upphovsrättsutredningen framställtts önskemål om att 16 § skall omvandlas till en avtalslicensregel, dvs. att utnyttjandet i princip skall göras beroende av avtal med en sammanslutning av upphovsmän. Frågan om bestämmelsens utformning torde därför komma att övervägas under det fortsatta arbetet.

4.1.2.6.6 Ljudupptagningar för undervisningsändamål

I 17 § URL finns regler om möjlighet att utan upphovsmannens tillstånd framställa ljudupptagningar för tillfälligt bruk inom undervisningsverksamhet. Bestämmelsen omfattar inte t. ex. upptagningar av TV-program. Även om det tekniskt och teoretiskt är möjligt att framställa och lagra sådana ljudupptagningar med hjälp av datorteknik (se exempelvis under 4.1.2.2.7) är det ännu för tidigt att dra några slutsatser om behovet av ändringar i 17 § med anledning av den nya tekniken. Frågan om utformningen av 17 § övervägs f. ö. för närvarande i annat sammanhang av upphovsrättsutredningen. Man kan därför eventuellt komma fram till en annan slutsats mot bakgrund av de speciella övervägandena i frågan.

4.1.2.6.7 Blindböcker m. m.

I 18 § URL finns bestämmelser som gör det möjligt att utan upphovsmannens tillstånd framställa exemplar i blindskrift av utgivna litterära och musikaliska verk. Vidare finns en fullmaktsbestämmelse som ger regeringen möjlighet att meddela föreskrifter om framställning av talböcker, dvs. ljudupptagningar av utgivna litterära verk, för utlåning till blinda och andra svårt vanföra.

Nutida teknik gör det fullt möjligt att använda den nu nämnda bestämmelsen på litterära verk som är lagrade i ett datorbaserat informationssystem under förutsättning att de är att anse som utgivna. (Det skall i sammanhanget anmärkas att utgivning förutsätter spridning av exemplar med upphovsmannens samtycke. Spridning av t. ex. exemplar i blindskrift, som har framställts med stöd av 18 § utan sådant samtycke, konstituerar alltså inte utgivning.) Den lagrade texten kan i de lokala terminalerna tas ut dels på en skärm, dels genom högläsning av en röstgenerator (varvid signalerna konverteras till tal), dels genom blindskrift på en papperskopia. I och med att ett litterärt verk är lagrat i ett datorbaserat informationssystem kan alltså de lokala utnyttjarna genom att använda olika slags teknik ta ut materialet i form av exempelvis blindskrift eller upptagningar från en röstgenerator. Datortekniken gör det alltså här liksom på många andra områden möjligt att med stöd av URL:s speciella inskränkingsregler utnyttja skyddade verk i en helt annan omfattning än som var förutsatt vid reglernas tillkomst. Frågan kan då väckas om inte utvecklingen gör att man bör överväga omformuleringar av reglerna. När det gäller de speciella bestämmelserna om blindskrift och ljudupptagningar av litterära verk torde emellertid någon ändring av reglerna inte behövas, åtminstone inte för dagen. En anledning härtill är att reglerna är förestavade av humanitära hänsyn och i princip inte bör rubbas utan mycket starka skäl. En annan anledning är att målgruppen för blindskriftsexemplar och talböcker fortfarande är begränsad och att vad den nya tekniken ger är väsentligen förbättrade möjligheter att framställa de erforderliga verksexemplaren.

4.1.2.6.8 Offentliga framföranden och offentlig visning

Upphovsmannens ensamrätt enligt URL omfattar som tidigare nämnts också offentliga framföranden av verket. I vissa fall får emellertid sådant

framförande ske utan samtycke. Regler härom finns i 20 § URL. Enligt denna får utgivna verk framföras offentligt utan upphovsmannens samtycke vid gudstjänst eller undervisning och dessutom under vissa förutsättningar bl. a. för välgörande ändamål eller i annat allmännyttigt syfte.

Bestämmelser om inskränkning i ensamrätten till offentlig visning finns i 23 och 25 §§ URL och i 10 § FotoL. Den förstnämnda bestämmelsen innebär att när ett litterärt eller musikaliskt verk har utgivits får de exemplar som omfattas av utgivning visas offentligt utan upphovsmannens samtycke. Enligt 25 § URL gäller detsamma i fråga om utgivna exemplar av konstverk, om visningen sker på annat sätt än genom film eller i television. I 10 § FotoL sägs att när en fotografisk bild har blivit utgiven så får de exemplar som omfattas av utgivningen utställas offentligt. Vidare får offentliggjorda fotografiska bilder även eljest visas offentligt i samband med undervisning och under speciella förutsättningar även i vissa andra sammanhang.

Eftersom tillhandahållande för allmänheten av vissa typer av datorlagrade verk på skärm principiellt sett anses som ett offentligt framförande/motsvarande kan frågan om tillämpningen av inskränkningen i 20 § bli aktuell.

Med tillämpning av denna regel skulle t. ex. visning på skärm i skolor och andra undervisningsanstalter av datorlagrat material få ske utan upphovsmannens samtycke. Detta är självfallet en form för offentliga framföranden som man knappast hade i åtanke när bestämmelsen tillkom och den kan givetvis komma att innebära ett omfattande utnyttjande av verken i fråga. Det skall dock anmärkas att bestämmelsen fortfarande bara får tillämpning på framföranden som är att anse som offentliga. Det är endast i tämligen få fall som undervisning bedrivs i sådana former att den är att anse som offentlig.

Vad som nu har sagts om tillämpningen av 20 § URL på datorlagrat material gör att vi inte anser att några lagstiftningsåtgärder bör vidtas.

I fråga om databaser vars innehåll inte når upp till verkshöjd men som däremot kan omfattas av katalogskyddet kan anmärkas att skyddet enligt 49 § URL endast gäller mot "eftergörande". Härmed avses (SOU 1956:25 s. 391) "att förebilden direkt kopieras genom tryck eller på annat sätt, men termen eftergöra täcker även mer eller mindre beslöjade plagiat". Offentligt framförande kan alltså inte anses vara ett eftergörande. Därmed blir det inte heller aktuellt att diskutera tillämpningen av reglerna om fria offentliga framföranden på material i databaser som inte är verk utan som omfattas av katalogskyddet i 49 §.

När det sedan gäller offentlig visning har i avsnitt 4.1.2.5 den slutsatsen dragits att tillgängliggörande via bildskärm av vissa typer av verk kan vara att anse som offentlig visning. I avsnitt 4.1.2.6.1 har vissa överväganden gjorts om begreppen "offentliggörande" och "utgivning" och deras relationer till datorlagrat material. Vad som har nämnts i dessa två avsnitt innebär dels att i vissa fall sådan skärmvisning kan få ske utan upphovsmannens samtycke, dels att i vissa situationer exemplar som framställs från datorlagrat material kan få visas offentligt. Tillämpningen av dessa bestämmelser torde inte föranledea några speciella lagstiftningsåtgärder.

4.1.2.6.9 Förhållandet till rundradiosändningar

I olika sammanhang rörande diskussionerna om nya media har man kommit in på den rättsliga naturen av teledata. Härmed avses i princip system varigenom allmänheten via telenätet på sina TV-skärmar kan få tillgång till information av olika slag från en databas.

En fråga i sammanhanget är om utsändning av teledata omfattas av radiolagens begrepp rundradiosändning, dvs. som "radiosändning eller trådsändning som är avsedd att mottagas direkt av allmänheten, om sändningen icke är avsedd endast för en sluten krets, vars medlemmar äro förenade genom en påtaglig gemenskap av annat slag än ett gemensamt intresse att lyssna på eller se sändningen" (1 § radiolagen). Oavsett hur det förhåller sig med den radiatorättsliga regleringen uppkommer frågan hur man från upphovsrättslig synpunkt skall se på teledata, dvs. om detta är att anse som "ljudradio, television, direktöverföring ..." (21 § URL). Detta kan få betydelse när det gäller att avgöra om vissa bestämmelser i URL om inskränkningar i upphovsrätten, exempelvis den s. k. reportagerätten i 21 § och rätten att göra s. k. efemära inspelningar i 22 § första stycket eller avtalslicensbestämmelsen i 22 § andra stycket, skall ha tillämpning på teledata.

I det föregående har angetts att visning av material från en databas på skärm är att anse som ett offentligt framförande eller i vissa fall som en offentlig visning. Det skulle verka konstlat att kvalificera detta offentliga framförande resp. denna offentliga visning i teledata som radio- eller TV-sändning i upphovsrättslagens mening. Förarbetena till URL tyder dessutom på att man i fråga om de nu nämnda bestämmelserna bara har haft ljudradio och TV etc. i gängse mening i tankarna. Det kan knappast finnas skäl att ge dessa begrepp en mera vidsträckt tolkning när det gäller en speciell typ av utnyttjande av datorlagrat material, dvs. teledata, vilken i princip inte skiljer sig från annan visning på skärm för allmänheten.

Mot denna bakgrund kan de särskilda bestämmelserna i 21 och 22 §§ URL till förmån för radio- och TV-företag inte anses vara tillämpliga på teledata och liknande tjänster, och någon ändring föreslås inte i detta hänseende.

I detta sammanhang skall nämnas att det numera ibland förekommer att material, exempelvis datorprogram, sänds ut via etern för att tas emot och spelas in av dem som har intresse därför. I dessa fall kan givetvis en rundradiosändning föreligga i radiatorättslig mening och de vanliga upphovsrättsliga reglerna därom bli tillämpliga.

4.1.2.6.10 Frihet att sprida exemplar till allmänheten

En av uphovsmännens grundläggande rättigheter är enligt 2 § URL att göra verket tillgängligt för allmänheten genom att exemplar därav utbjuds till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprids till allmänheten. I denna rätt föreskrivs vissa inskränkningar genom bestämmelserna i 23 och 25 §§ URL. Den förra gäller litterära och musikaliska verk och den senare konstverk. I den förra bestämmelsen sägs att sedan litterärt eller musikaliskt verk har getts ut får de exemplar som omfattas av utgivningen spridas vidare

och visas offentligt. Exempel av musikaliska verk får dock inte utan upphovsmannens samtycke tillhandahållas allmänheten genom uthyrning eller annan därmed jämförlig rättshandling. I 25 § sägs att sedan konstverk har utgivits eller upphovsmannen har överlåtit exemplar av verket får de utgivna eller överlåtna exemplaren spridas vidare och verket får, som nyss har nämnts, i viss omfattning visas offentligt.

Det skall tilläggas att FotoL inte innehåller några rättigheter motsvarande upphovsmannens rätt att kontrollera spridningen av exemplar. I FotoL föreskrivs emellertid straffsanktioner och även andra sanktioner mot den som till allmänheten sprider exemplar av fotografisk bild som har framställts i strid mot lagen.

Från datorlagrat material kan användarna av systemet framställa exemplar både i form av papperskopior och i maskinläsbar form. Frågan om rätten att utan upphovsmannens samtycke sprida dessa exemplar vidare har delvis berörts i det föregående (avsnitten 4.1.2.6.1 och 4.1.2.6.2). Enligt vad som har utvecklats närmare i dessa avsnitt är sålunda framställda exemplar att anse som utgivna, om framställningen har skett med upphovsmannens samtycke.

Om exemplarframställningen på användarsidan har skett med upphovsmannens samtycke är de exemplar som användarna sålunda framställer att anse som utgivna i URL:s mening. I fråga om litterära och musikaliska verk samt konstverk följer då av 23 och 25 §§ att exemplaren fritt får spridas vidare och visas offentligt. Offentligt framförande omfattas däremot inte av denna "konsumtion" av rättigheterna. Andra verk, exempelvis filmverk, vilka det tekniskt är fullt möjligt att lagra centralt i en dator och ta ut via nätanslutning till en terminal, omfattas inte av dessa bestämmelser och av användaren framställda exemplar får alltså inte spridas fritt. Har användaren framställt sitt exemplar utan upphovsmannens samtycke, exempelvis enligt reglerna om enskilt bruk, är exemplaren inte att anse som utgivna och får inte spridas vidare.

De exemplar som användarna sålunda framställer kan givetvis i sin tur användas som underlag för kopiering, exempelvis för enskilt bruk. Härigenom kan givetvis underlag skapas för en viss illegal marknad för sekundärexemplar av datorlagrat material.

Sådana sekundärt framställda exemplar, exempelvis kopior som har gjorts med stöd av 11 § URL från en utskrift av datorlagrat material, är inte att anse som utgivna eftersom de inte har framställts med upphovsmannens samtycke utan med stöd av en inskränkning i upphovsrätten. De får då inte spridas vidare till allmänheten och får inte användas för annat ändamål än just enskilt bruk i den restriktiva tolkning som man numera ger detta uttryck.

Mot den bakgrund som nu har beskrivits torde möjligheten till vidarekopiering från exemplar som framställts från en databas inte behöva föranleda någon begränsningsbestämmelse i lagen. Inte heller torde det, åtminstone inte för dagen, av hänsyn till datortekniken föreligga något behov av begränsningar i den möjlighet till vidarespridning av utgivna exemplar som föreskrivs i 23 och 25 §§ URL. (I fråga om programvara se avsnitt 5.4.4.4).

4.1.2.6.11 Förhållandet till handlingar som har upprättats hos myndighet m. m.

19 och 24 §§ URL finns vissa bestämmelser om handlingar som är upprättade hos myndighet. Dessa handlingar kan från upphovsrättslig synpunkt indelas i tre kategorier. Den första, varom bestämmelser finns i 9 §, består huvudsakligen av lagar och författningar, myndighetsbeslut och yttranden av svenska myndigheter och saknar som huvudprincip upphovsrättsligt skydd. Den andra kategorin omfattas av 24 § första stycket första punkten och avser huvuddelen av andra hos svensk myndighet upprättade handlingar än dem som avses i 9 § och som inte omfattas av 24 § första stycket andra punkten. Som exempel kan nämnas olika typer av informationsmaterial, broschyrer och blanketter av olika slag. För dessa handlingar gäller att de får återges utan samtycke, men att ideella och motsvarande rättigheter i 3 och 26 §§ URL skall iakttas. Den tredje kategorin slutligen omfattas av 24 § första stycket andra punkten och för denna gäller ett fullständigt upphovsrättsligt skydd enligt vanliga regler. Till denna kategori hör exempelvis verk som har framställts för undervisning eller utgör resultatet av vetenskaplig forskning samt verk varav exemplar i samband med affärsverksamhet tillhandahålls allmänheten genom myndighets försorg. Enligt 24 a § URL slutligen gäller att allmän handling alltid utan hinder av upphovsrätt skall tillhandahållas i den ordning som 2 kap. tryckfrihetsförordningen säger.

Motsvarande regler i fråga om fotografier finns i 12 § andra och tredje styckena FotoL som principiellt sett huvudsakligen hänvisar till URL:s regler i ämnet.

Tillämpningen av dessa bestämmelser på material som är lagrat i datorbaserade informationssystem kan erbjuda en del problem.

Först och främst kan man fråga sig vad innebörden av begreppet "handling" är i förhållande till databaser eller andra upptagningar på ett datorbaserat medium. I Sverige är det emellertid en vedertagen princip att begreppet "handling" i tryckfrihetsrättsligt hänseende omfattar "framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel" (2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen). Samma vidsträckt handlingsbegrepp måste användas även när det gäller den upphovsrättsliga lagstiftningen, något som ytterligare stöds av den nyss nämnda särskilda bestämmelsen i 24 a § URL. Det förutsätts också i 1973 års upphovsrättsliga lagstiftning om upphovsrätten till allmänna handlingar att begreppet handlingar omfattar också olika typer av inspelningar (se exempelvis prop. 1973:15 s. 149). Det skulle för övrigt vara helt orimligt att ett verk i sin datorlagrade form skulle falla utanför de särskilda reglerna i 9 och 24 samt 24 a §§ bara därför att det finns lagrat på ett datormedium.

Det anförda ger vid handen att man har att utgå från att reglerna om hos myndighet upprättade handlingar i 9, 24 och 24 a §§ URL också omfattar inspelningar och upptagningar i digital form i olika utföranden exempelvis i databaser.

När det sedan gäller tillämpningen av de nämnda reglerna på datorlagrat

material skall endast ett par anmärkningar göras. En sådan gäller sådant material som nämns i 9 § (lagar m. m.) och som inte har upphovsrättsligt skydd. Om sådant material förs in i en databas i ett urval och med en struktur som innebär att basen i sig är att anse som ett verk kan basen som sådan ha upphovsrättsligt skydd. För utnyttjandet av de enskilda verk som omfattas av 9 § spelar detta emellertid ingen roll, eftersom skyddet för basen endast gäller sammanställningen sedd som helhet. Beträffande andra hos svensk myndighet upprättade handlingar än sådana som avses i 9 § första stycket gäller enligt 24 § första stycket första meningen att de får återges fritt. Begreppet "återgivande" i 24 § är avsett att ha en vidsträckt betydelse och får anses omfatta varje form av återgivande i tal eller skrift eller i annan form och får därför också anses innefatta återgivande av exempelvis innehållet i en databas i skriftlig eller maskinläsbar form. Även i dessa fall skall självfallet det ideella skyddet enligt 3 och 26 §§ URL iakttas. Det skall vidare anmärkas att det tillhandahållande av allmän handling om vilket 24 a § talar kan ske antingen i skriftlig form eller i form av en kopia av inspelning (se t. ex. 2 kap. 12 och 13 §§ tryckfrihetsförordningen).

Slutligen skall nämnas att 24 § första stycket andra punkten bland de verk som har ett fullständigt upphovsrättsligt skydd också upptar "verk, varav exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålls allmänheten". Denna bestämmelse kan givetvis få tillämpning även i situationer då myndigheter i affärsverksamhet tillhandahåller utskrifter eller maskinläsbara exemplar av material ur exempelvis databaser varvid tillhandahållandet av exemplaret torde kunna ske även i mottagarens dator eller skrivare.

Vad som nu har sagts gäller verk i allmänhet. När det gäller skyddet för och utnyttjandet av datorprogram i dessa sammanhang hänvisas till vad som sägs i avsnitt 5.4.4.5.

4.1.3 Det ideella skyddet

Varje upphovsman har enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen ett skydd för vissa grundläggande ideella intressen. Bestämmelserna härom finns i 3 § URL. Där sägs i första stycket att när exemplar av ett verk framställs eller detta görs tillgängligt för allmänheten skall upphovsmannen anges på det sätt och i den omfattning som god sed kräver. I andra stycket sägs att ett verk inte får ändras så att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Inte heller får verket göras tillgängligt för allmänheten i en sådan form eller i ett sådant sammanhang som är kränkande för upphovsmannen på det nu angivna sättet. De rättigheter som nu har nämnts kan upphovsmannen inte överlåta men däremot efterge med bindande verkan, men då endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

I huvudsak motsvarande regler om ideellt skydd gäller enligt FotoL. För katalogskyddet enligt 49 § URL saknas däremot bestämmelser i detta hänseende.

Bestämmelserna om det ideella skyddet har självfallet tillämpning också

på utnyttjande av verk med hjälp av datorer. Denna teknik kan emellertid i vissa situationer göra det svårare än eljest att utöva den ideella rätten på ett adekvat sätt. Detta har bl. a. kommit till uttryck i paragraf 7 i den tidigare nämnda WIPO/UNESCO-rekommendationen där staterna erinras om att man skall "ensure that the obligations in this respect following from the relevant instruments are duly taken into account."

Mot den bakgrund som nu har nämnts är det angeläget att datorbaserade system utformas så att effektiva möjligheter ges åt rättighetshavarna att i praktiken utöva sina ideella rättigheter även i fall då verk utnyttjas med hjälp av sådana system. Vad först angår rätten till namngivelse bör den som huvudprincip utformas så att upphovsmannens namn anges när verket görs tillgängligt med hjälp av sådana system. Detta bör gälla oavsett den teknik med vilken verket görs tillgängligt, dvs. även om vad som görs tillgängligt endast är den del av ett verk där den för avsändaren intressanta informationen finns.

När det sedan gäller upphovsmannens rätt att hindra för honom kränkande användning av verket har denna ett speciellt intresse vid utnyttjande via datorsystem. I dessa görs verk emellanåt tillgängliga i en "schabloniserad" form eller i en form som skiljer sig från det tryckta utförandet av motsvarande verk och som eventuellt kan komma i konflikt med den ideella rätten. Detta förhållande torde inte i och för sig föranleda några lagstiftningsåtgärder utan endast ett påpekande att användningen av datortekniken inte får leda till att den ideella rätten i detta hänseende kommer i kläm.

En speciell fråga som kan ha betydelse för utnyttjandet av verk i datoriserade informationssystem rör upphovsmannens rätt att med periodiska mellanrum revidera sitt verk så att det exempelvis inte görs tillgängligt i alltför föråldrad form. Denna fråga är omnämnd i URL:s regler om förlagsavtal. I 36 § URL sägs att om framställning av ny upplaga påbörjas senare än ett år efter det att föregående upplaga gavs ut, skall upphovsmannen före framställningen ges tillfälle att göra sådana ändringar i verket som kan vidtas utan oskälig kostnad och inte ändrar verkets karaktär.

De nu nämnda bestämmelserna är inte tillämpliga på material som görs tillgängligt i datorbaserade system eftersom bestämmelserna om förlagsavtal är knutna till revisionsreglerna och dessutom hänför sig till upplagor av verket, något som ju inte är aktuellt i datorsammanhang. Intresset av revision av det inliggande materialet är ofta lika stor hos basinnehavaren som hos upphovsmannen. På grund härav och då man ännu saknar närmare erfarenhet av dessa frågor i datorsammanhang finns det för dagen ingen anledning för lagstiftaren att gå in på dem.

4.2 Skapande av verk med hjälp av dator

Både i internationella sammanhang och nationellt har man diskuterat frågan om upphovsrätten till verk skapade med hjälp av en dator. Det har emellanåt sagts att sådana verk inte har någon egentlig upphovsman därför att de på något sätt skulle vara skapade av datorn, dvs. av en maskin. Det är därför angeläget att man här något tar upp och diskuterar denna fråga som också har

nära samband med bearbetning, översättning etc. av verk med hjälp av dator.

De verk som det här gäller kan vara av flera olika slag och kan höra hemma inom såväl de litterära verken som de konstnärliga. Till litterära verk av denna kategori kan räknas t.ex. det fall då information i en databas struktureras så att den kommer att utgöra ett verk i sig, dvs. antingen ett egentligt litterärt verk eller ett samlingsverk. En annan typ av sådana verk är då man med hjälp av en dator utför översättningar eller bearbetningar av verk. Ytterligare en annan typ är då en dator framställer olika slag av beskrivande verk, såsom kartor, diagram eller konstruktionsritningar (CAD, dvs. "computer-aided design"). Även olika typer av konstnärliga verk kan skapas med hjälp av dator, såsom musik ("elektronisk musik"), och konstverk eller videospel, vilka kan vara att anse som filmverk.

När det sedan gäller den upphovsrättsliga frågan i samband med skapande av verk med hjälp av en dator skall först konstateras att en dator inte – åtminstone inte på teknikens nuvarande stadium – själv kan skapa något oberoende av en mänsklig insats. Ibland ligger det dock nära till hands att anta att denna situation kan föreligga, exempelvis när det gäller datorprogram – som enligt det följande är att anse som verk – vilka har en så omfattbar komplexitet att de måste skrivas av en annan dator. Än så länge kan man emellertid hålla fast vid slutsatsen att den s.k. "artificiella intelligensen" som det ibland talas om inte är i stånd att självständigt utföra en sådan skapande verksamhet som förutsätts för att upphovsrätt skall uppstå. Även när det gäller verk som har skapats med hjälp av dator finns alltid i bakgrunden en mänsklig skapande verksamhet där åtminstone den allmänna inriktningen av det åsyftade verkets utformning har angetts eller förutsatts. Följaktligen kan man konstatera att datorer som används för skapande av verk i huvudsak endast är tekniska hjälpmedel som används för att uppnå det åsyftade resultatet. I princip rör det sig här om någonting som liknar t.ex. en skrivmaskin fastän oändligt mer sofistikerat.

Av vad som har sagts nu följer att verk som har skapats med hjälp av en dator på vanligt sätt måste uppfylla kraven på originalitet och "verkshöjd" för att kunna åtnjuta upphovsrättsligt skydd. De problem som kan uppstå i samband med sådana verk rör inte så mycket verkens karaktär utan mera vem som skall anses som upphovsman. I detta hänseende är utgångspunkten den som anges i paragraf 16 i den förut nämnda WIPO/UNESCO-rekommendationen, dvs. att upphovsrätten tillkommer den eller de personer som åstadkommit det kreativa element utan vilket resultatet inte skulle vara berättigat till upphovsrättsligt skydd. De personer som det här gäller kan göra eller mindre detaljerade anvisningar för hur det blivande verket skall utformas. En viktig person i detta sammanhang är den som skapar det program genom vilket verket kommer till utförande. När det gäller programmet skall först konstateras att den fråga som diskuteras här är helt oberoende av det skydd som själva programmet kan åtnjuta exempelvis enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. Denna fråga behandlas i nästa huvudavsnitt. När det sedan gäller programskaparens medverkan till skapandet av verket kan olika situationer uppstå. En sådan situation är när

programskaparen endast skapar sitt program för att på bästa möjliga sätt utföra ett verk enligt de anvisningar som verkets skapare ger. I detta fall åstadkommer programskaparen bara ett verktyg med hjälp av vilket det åsyftade verket tillkommer. Han kan då ha upphovsrätt till verktyget, dvs. programmet, men däremot inte till det resultat som åstadkoms med hjälp av verktyget. En annan situation kan emellertid uppstå om programskaparen i samband med programmets tillkomst samarbetar med det egentliga verkets upphovsman så att de t.ex. gemensamt arbetar fram verkets utformning. I dessa fall kan upphovsrätten till det skapade verket tillhöra programskaparen och det åstadkomna verkets upphovsman gemensamt. I åter andra situationer kan "upphovsmannen" ha bidragit endast med idén om hur verket skall se ut, medan programskaparen har stått för hela utformningen i den meningen att hans program helt avgör hur slutprodukten, dvs. verket, kommer att se ut. Eftersom upphovsrätten inte skyddar idéer som sådana utan i princip är ett formskydd kan i sådana fall programskaparen bli att anse som upphovsman också till det slutliga verket.

Av vad som nu har sagts framgår att några teoretiska upphovsrättsliga problem knappast uppstår då det gäller skapande av verk med hjälp av dator. Inte heller torde några egentliga praktiska problem uppstå i detta sammanhang. Något behov av lagstiftningsåtgärder eller klarläggande uttalanden utöver det som har anförts i det föregående torde därför inte föreligga.

5 Skyddet för datorprogram

5.1 Bakgrund

Den snabba utvecklingen på datorområdet har aktualiserat en hel rad viktiga immaterialrättsliga frågor. En av de allra viktigaste rör frågan om rättsskyddet för programvara för datorer. Utan ett program som styr datorns verksamhet saknar datorn praktisk användbarhet. Programvara för datorer representerar därför ett mycket högt ekonomiskt värde. Som nämnts i avsnitt 1 har i den internationella debatten angetts att det samlade årliga värdet av produktionen på datorområdet uppgår till omkring 200 miljarder dollar och att av denna siffra ungefär 30 % hänför sig till hårdvaran, dvs. datorerna själva, medan återstoden utgörs av programvaran. Eftersom datorprogram sålunda är ett mycket viktigt element i datoranvändningen och eftersom de är lätta att kopiera har frågan om sådana program skall kunna skyddas föranlett en omfattande diskussion och gett upphov till lagstiftning i flera länder och också diskuterats inom de internationella mellanstatliga organisationerna på området (se vidare avsnitt 3.2.4).

Uttrycket "computer software" (ung. "datormjukvara") används ibland för att beteckna programvara. Detta uttryck anges vanligen omfatta dels de instruktioner som styr datorns arbete, dels "program descriptions", dvs. beskrivningar av program i olika former samt deras idéer, utformning och funktioner, dels också s.k. "supporting material", dvs. material i form av handböcker och annan information som kan användas bl.a. för bättre förståelse av programmet och dess användning. De två senare typerna av material lämnas därhän i detta sammanhang. De omfattas oftast av det upphovsrättsliga skyddet och några speciella rättsliga problem synes inte föreligga när det gäller dem.

När det sedan gäller själva programmen kan i princip skydd mot obehörig användning ges på olika sätt. Sålunda kan i viss omfattning skydd erhållas enligt lagstiftning om företagshemligheter och om skydd mot illojal konkurrens bl.a. när det gäller program som tillkommer i olika former av anställnings- och beställningsförhållanden. Skydd kan i någon mån också fås enligt varumärkesrätten, särskilt när det gäller sådan programvara, t.ex. för hemdatorer, som säljs under varumärken eller andra kännetecken. Inget av de rättsområden som nu har nämnts här tar emellertid sikte på själva kärnpunkten, nämligen hur den intellektuella prestation som ett program utgör skall skyddas. I detta hänseende kan två andra rättsområden bli

aktuella. Det ena är det patenträttsliga och det andra det upphovsrättsliga.

Möjligheterna att få patenträttsligt skydd är begränsade. Program anses inte i sig själva utgöra industriellt användbara uppfinningar och kan därför inte som sådana få patentskydd. Detta har kommit till uttryck i den s.k. europeiska patentkonventionen av 1973 till vilken en rad europeiska länder, bl.a. Sverige, är anslutna. Förhållandet återspeglas också i den svenska patentlagen, där det i 1 § andra stycket 3) sägs att som uppfinning inte skall anses "en plan, regel eller metod för intellektuell verksamhet, för spel eller för affärsverksamhet eller ett datorprogram".

Patentskydd kan alltså inte erhållas för sådant som endast utgör ett datorprogram. Däremot är sådant skydd möjligt exempelvis för uppfinningar vari sådan programvara ingår. Vad som nu har sagts innebär emellertid att som huvudregel patentlagstiftningen inte erbjuder någon lämplig eller möjlig väg för att få immaterialrättsligt skydd för datorprogram.

Det är i denna situation angeläget att undersöka om och i så fall hur ett upphovsrättsligt skydd skall kunna konstrueras. Som framgår av det föregående är det nämligen i hög grad önskvärt att man kan få till stånd ett fungerande och effektivt skydd mot olovlig kopiering eller annat obehörigt utnyttjande av sådana program. I det följande skall därför dessa frågor analyseras närmare. På basis av den analysen lägger vi fram förslag till skydd för datorprogram inom URL:s ram. Enbart de rättsliga aspekterna berörs i sammanhanget. Möjligheterna att faktiskt med hjälp av kryptering eller andra åtgärder hindra otillåten användning berörs inte närmare.

5.2 Begreppet datorprogram

Det finns ett antal definitioner av datorprogram. I vanligt språkbruk menar man med datorprogram helt enkelt instruktionerna för vad en dator skall göra. Med hänsyn till att man här rör sig på ett nytt, viktigt och högteknologiskt område, vilket nu skall passas in i upphovsrätten, skulle det kunna vara önskvärt att man i lagen ger en definition av vad ett datorprogram är. Det torde emellertid av flera olika skäl inte vara nödvändigt eller ens lämpligt att ge någon mera detaljerad definition av begreppet i lagen. Några legaldefinitioner av denna typ brukar inte ingå i den upphovsrättsliga lagstiftningen. Gränsdragningsfrågor rörande vad som är ett program och vad som inte är det synes än så länge inte ha uppkommit och en detaljerad definition riskerar att snabbt bli föråldrad på grund av teknikens snabba utveckling. Här skall dock ges några exempel på definitioner som har använts i internationella sammanhang.

Som anges i avsnitt 3.2.4 utarbetades inom WIPO år 1978 vissa modellbestämmelser för skyddet av programvara. I dessa finns också en definition av "computer program" vilken också återfinns i det utkast till internationell överenskommelse som år 1983 förelades en kommitté av regeringsexperter. Enligt denna definition är ett datorprogram "a set of instructions capable, when incorporated in a machine-readable medium, of causing a machine having information-processing capabilities to indicate,

perform or achieve a particular function, task or result”.

Sedan 1978 har utvecklingen på datorområdet gått snabbt och definitionen har ansetts inte helt adekvat idag. Vid 1983 års regeringsexpertmöte beslöts därför att en särskild arbetsgrupp skulle se över vissa tekniska frågor i sammanhanget. Denna arbetsgrupp möttes i Canberra i april 1984 och tog bl. a. upp definitionsfrågan.

I bakgrundsmaterialet till detta möte drogs uppmärksamheten till vissa frågetecken i samband med definitionen. En sådan fråga var om uttrycket ”program” omfattar både vad som kallas för ”källkod” och ”objektkod”. Kort och förenklat uttryckt utgörs källkoden av programmet i skrift, antingen i ett ”högnivåspråk” som BASIC eller FORTRAN eller i vad som kallas för ”assembly language” som sedan med hjälp av ett särskilt program kan föras över till ”objektkod”. Denna utgörs av den maskinläsbara versionen av programmet, dvs. den version som styr datorns arbete (ang. teknisk bakgrund se vidare avsnitt 3). En annan fråga som togs upp var frågan om skyddet för de stadier i utvecklingen av ett program vilka föregår ”källkoden” och vidare skillnaden mellan programmet, som kan åtnjuta skydd, och vad som kallas för algoritmen, som enkelt uttryckt utgör formeln för hur ett problem skall lösas i ett visst antal steg och som inte kan skyddas.

Mot denna bakgrund föreslog arbetsgruppen sex olika möjliga definitioner. En del av dessa är rätt komplicerade medan andra är enklare. En sådan, vilken synes speciellt väl passa in i det sammanhang som det här gäller, är följande: ”For the purposes of copyright protection a computer program work is an expression of a set of instructions or statements fixed in any form or medium intended to cause a computer directly or indirectly to indicate, perform or achieve a particular function, task or result.” På svenska skulle definitionen kunna uttryckas så: ”För de ändamål som angår det upphovsrättsliga skyddet skall som ett datorprogramverk anses utformningen av en serie av instruktioner eller anvisningar, oberoende av den uttrycksform eller den anordning vari den är nedlagd, avsedd att förmå en dator att direkt eller indirekt ange eller utföra en speciell funktion eller uppgift eller uppnå ett speciellt resultat.”

Denna definition täcker i själva verket det behov som kan finnas är att i samband med lagstiftningen ange vad ett datorprogram är. Begreppet ”verk” brukar vanligtvis definieras som en upphovsmans personliga utformning av en viss idé. Upphovsrätten ger alltså ett formskydd och inte ett idéskydd. I fråga om denna individuella utformning gäller å andra sidan skyddet oberoende av det sätt på vilken denna utformning är uttryckt. Det skydd som kan finnas för ett datorprogram skulle sålunda gälla för programmet både i källkod och i objektkod och oberoende av om programmet finns på papper, magnetband eller flexskiva eller i en integrerad krets. Det skall tilläggas att verksbegreppet och dess förhållande till datorprogram berörs ytterligare i avsnitt 5.3.1.

Utöver vad som nu har sagts synes det som nämnts inte nödvändigt eller lämpligt att definiera vad ett datorprogram är. Inte heller synes det nödvändigt att definiera vad en ”dator” är, även om vissa gränsdragnings-

frågor givetvis kan uppstå. Enligt vår uppfattning bör uppkommande frågor lösas i rättspraxis bl. a. i ljuset av vad som nu har sagts. Skulle behov av ytterligare klargöranden uppstå med hänsyn till utvecklingen här hemma eller internationellt får frågan tas upp på nytt.

5.3 Skyddsobjektet

5.3.1 Datorprogram som upphovsrättsligt skyddade verk

Även om man ansluter sig till uppfattningen att begreppet datorprogram inte behöver definieras rättsligt så är det å andra sidan viktigt att i olika hänseenden klarlägga datorprogrammets ställning inom den upphovsrättsliga lagstiftningen. En första fråga är då i vad mån datorprogram kan utgöra verk i upphovsrättslagstiftningens mening.

I detta hänseende torde det inte råda någon tvekan när det gäller svensk – och nordisk – upphovsrätt. Datorprogram måste anses utgöra en typ av verk i upphovsrättslagstiftningens mening. Bakgrunden till denna slutsats är följande.

Enligt 1 § URL skyddas litterära och konstnärliga verk vare sig verket utgör "skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av bildkonst, byggnadskonst eller brukskonst eller kommit till uttryck på annat sätt" (1 § första stycket). I paragrafens andra stycke sägs att "till litterärt verk hänföres karta, så ock annat i teckning eller grafik eller i plastisk form utfört verk av beskrivande art".

Upphovsrättens grundtanke, som också framgår av lagens formulering, är att ge skydd för det andliga skapandet oavsett den form som detta tar sig. Upphovsrätten skyddar verk oavsett deras syfte. Detta kan vara rent estetiskt, dvs. avse att förmedla en känsla eller upplevelse, varvid det är att hänföra till kategorin konstnärliga verk. På det litterära området skyddas både skönlitterära verk och verk av en mera "praktisk" natur, exempelvis handböcker, informationsbroschyrer eller annat material som avser att förmedla information eller anvisningar för hur människor bör handla eller uppföra sig. Som nyss har sagts anges som skyddade verk i lagen även beskrivande verk i två- eller tredimensionell form.

Skillnaden mot de typer av verk som nu har beskrivits och datorprogrammen är främst att de senares syfte inte är att tillföra en människa känsloupplevelser, information eller anvisningar utan i stället att ge anvisningar till en maskin, dvs. styra processerna i en dator. Denna skillnad är emellertid från upphovsrättslig synpunkt irrelevant. Vad som är avgörande är i stället att sådana program är uttryck för ett mänskligt andligt skapande. Vid skapandet av sådana program – med bortseende möjligen för de allra enklaste – ställs uphovsmannen oftast inför ett stort antal valmöjligheter. Det krävs av honom en hög grad av kunskap, förmåga till logiskt tänkande och intuition för att på enklaste och effektivaste sätt nå fram till det bästa resultatet. Ofta torde i själva verket graden av andligt skapande i dessa fall vara betydligt högre än vad som förutsätts för tillkomsten av många andra typer av verk.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts är utgångspunkten att datorprogram kan vara verk i URL:s mening. De torde vara att hänföra till litterära verk. För att undvika varje tveksamhet i dessa hänseenden bör emellertid detta göras klart i lagtexten, förslagsvis genom ett tillägg till 1 § andra stycket URL.

En förutsättning för att ett datorprogram skall ha skydd som verk enligt URL är självfallet att kravet på s. k. verkshöjd är uppnått, dvs. att programmet är resultatet av ett individuellt andligt skapande. Det sägs emellanåt att man bör försöka att närmare beskriva vilken grad av individualitet eller originalitet som bör krävas för att ett "datorprogramverk" skall anses föreligga. Detta torde emellertid vara omöjligt. Situationer kan i och för sig tänkas där det för lösningen av ett programmeringsproblem endast finns en enda möjlighet, dvs. där utformningen av programmet kan vara s.a.s. given av yttre faktorer. I sådana fall föreligger inte någon originalitet och alltså inte heller verkshöjd. Som nyss har antytts ställs emellertid upphovsmannen oftast redan vid tillskapandet av ett inte alltför komplicerat datorprogram inför ett stort antal valmöjligheter, där ett stort mått av kunskap, tänkande och intuition – med andra ord kreativitet – krävs för att på bästa sätt nå fram till ett ändamålsenligt resultat. Oftast krävs en speciell utbildning för att bli en bra programskapare och delvis blir det alltså fråga om att utnyttja dessa specialkunskaper för programskapandet. Tillämpningen av specialkunskaper är emellertid inte något unikt för datorprogramsidan. I fråga om de flesta typer av verk som skyddas av upphovsrätten gäller att deras upphovsman – med bortseende från ett fåtal autodidakter, "deltidsupphovsmän" eller sådana som har skapande som hobby – har någon form av utbildning för sin verksamhet. När det gäller datorsidan torde situationen vara den att de flesta skapare av mer komplicerade program är utbildade för just detta, medan en del enklare program kanske kan skapas av var och en som kan hantera en dator.

Det som nu har anförts visar att man omöjligen kan bygga avgörandet av om verkshöjd föreligger på programskaparens kvalifikationer. På samma sätt som när det gäller övriga verk skall avgörandet grundas på en objektiv bedömning av om programmet i fråga inte är en enkel, närmast självklar sammanställning av instruktioner utan verkligt är ett resultat av medvetna val och skapande insatser.

Som tidigare har nämnts är upphovsrätten till sin natur ett formskydd. Den skyddar upphovsmannens personliga utformning av en viss idé. Däremot skyddas inte idén som sådan. Detta innebär att det upphovsrättsliga skyddet för datorprogram inte omfattar de idéer, formler eller algoritmer som sådana vilka programmet bygger på utan endast den utformning av dessa som dess skapare har gett dem i programmet. Principiellt sett är det alltså tillåtet för andra att utnyttja de idéer och formler som programmet bygger på och självständigt skapa ett eget program på grundval av dessa.

Det upphovsrättsliga skyddet gäller för verket som sådant, oavsett det uttryck som det har fått. Skyddet föreligger automatiskt och gäller programmet/verket från dess första uttryck i skrift exempelvis som en systembeskrivning eller som ett flödesschema och vidare i dess uttryck i s. k.

högnivåspråk och, efter bearbetning i en kompilator, i den version som styr datorns arbete (se den tekniska beskrivningen i avsnitt 2). Detta innebär att programmet både i "källkod" och i "objektкод" är skyddat. Att det är skyddat även när det är lagrat i en databas i högnivåspråk eller är utfört i objektкод framgår bl. a. av att enligt 2 § URL som framställning av exemplar också anses att verket "överföres på anordning genom vilket det kan återges". Denna anordning kan vara ett magnetband, en s. k. flexskiva eller en integrerad krets, t. ex. en s. k. ROM (read-only memory) i ett "chip". En överföring av ett program från ett språk till ett annat med hjälp av språköversättningsprogram kan ibland kräva sådana intellektuella insatser att bearbetning i upphovsrättslig bemärkelse sker. Överföringen kan emellertid också vara strikt mekaniska konverteringar mellan olika typer av teknik. Verket blir här med hjälp av ett program endast "representerat" på ett annat sätt. Det skall emellertid nämnas att ett brittiskt lagförslag med tillägg till upphovsrättslagen om skydd för datorprogram, med bearbetning uttryckligen jämställer överförande av ett program till eller från ett datorspråk eller mellan sådana språk.

När man talar om upphovsrättsligt skydd för datorprogram tänker man främst på skyddet för enskilda originalprogram. Upphovsrättskydd kan emellertid också föreligga för program som utgör bearbetningar av tidigare program. Rättighetsfrågorna i dessa fall berörs närmare i avsnitt 5.4.1. Ett datorprogram kan också tillkomma på så sätt att man använder olika tidigare program eller delar därav (moduler) och av dessa sätter samman ett nytt program. I dessa fall kan det nya programmet utgöra ett samlingsverk enligt 5 § URL där det sägs: "Den som genom att sammanställa verk eller delar av verk, åstadkommit ett litterärt eller konstnärligt samlingsverk har upphovsrätt till detta men hans rätt inskränker icke rätten till de särskilda verken". En förutsättning för att skydd för samlingsverk skall föreligga är att kravet på verkshöjd för samlingen är uppfyllt. Om de programelement som används för sammanställningen inte har verkshöjd kommer det nya programmet, förutsatt att verkshöjdskravet är uppfyllt, att få karaktären av ett originalprogram.

Det skall tilläggas att det skydd som själva programmet kan ha enligt vad som nu har sagts principiellt sett är en helt annan sak än det upphovsrättsliga skyddet för det material som skapas, lagras eller bearbetas med hjälp av en dator och dess program. Som förut har nämnts (avsnitt 4.2) har programskaparen principiellt sett upphovsrätt till det verk som skapas genom hans program endast i den mån han kan anses ha bidragit till verket genom en egentlig skapande insats.

Slutligen skall understrykas att det skydd som det här gäller avser datorprogram som sådana, dvs den utformning som uphovsmannen har gett åt programidén eller programlösningen. Programvaran kan, som förut har nämnts, ingå i exempelvis integrerade kretsar eller programsystem (programpaket) av olika slag. Självfallet har programmet fortfarande skydd i sådana fall. I vad mån en integrerad krets som sådan kan ha skydd behandlas närmare i avsnitt 6. När det sedan gäller system kan i många fall dettas utförande på papper eller i annan beskrivande form ha skydd enligt 1 § andra

stycket URL enligt vilken bestämmelse till litterärt verk hänförs både kartor och "annat i teckning eller grafik eller i plastisk form utfört verk av beskrivande art." Detta skydd gäller emellertid inte mot t. ex. utförande av det objekt som det beskrivande verket avser. Systemkonstruktioner av det slag som avses här kan vidare ha skydd enligt patentlagstiftningen.

I detta sammanhang kan också nämnas att vissa frågor kan uppstå när det gäller gränserna mellan vad som är ett program och vad som är specifikationer etc. En specifikation kan, beroende på dess utformning, vara antingen en beskrivning av en produkt, eventuellt ett program, eller också en beskrivning av hur man bygger upp ett nät av datorer och kommunicerar inom det. Oavsett vilken typ av specifikation det gäller torde denna principiellt sett närmast vara att jämföra antingen med en s. k. programbeskrivning eller med vad som kallas för "supporting material" eller en allmän beskrivning av hur man i olika sammanhang kan använda olika program. I samtliga fall är huvudprincipen att specifikationer i egenskap av dokument kan ha skydd som litterära verk, närmast sådana av beskrivande art. De skyddas då mot mångfaldigande men skyddet gäller som nyss har nämnts inte gentemot utförande av det beskrivna, exempelvis uppbyggnaden av ett datorsystem på grundval av beskrivningen. Ett intrång i upphovsrätt kan tänkas föreligga endast om exempelvis en specifikation innehåller en så noggrann beskrivning av ett program att detta egentligen föreligger som en slutgiltig utformning av den idé som det bygger på, dvs. att vad som återstår är att genom rena transformationer eller översättningar förvandla det till maskinläsbara instruktioner.

Program som är skrivna för en datortyp kan genom vissa åtgärder fås användbara också för andra typer av datorer. Ibland används här termen "översättning". Uttrycket är emellertid oegentligt i det sammanhang som det här gäller, eftersom vad som görs är att viss information om den maskin där programmet skall användas tillförs detta. Närmast är det fråga om en bearbetning och den följer då reglerna härom. Man kan givetvis också på grundval av en specifikation som inte är att anse som ett exemplar av ett program framställa ett program för en annan dator än den som specifikationen tar sikte på. I dessa fall blir det som nyss antytts fråga om att man skapar ett självständigt program utan intrång i den aktuella specifikationen.

5.3.2 Skydd för datorprogram enligt den s. k. katalogregeln

Som har nämnts i tidigare sammanhang finns i 49 § URL en speciell regel om det s. k. katalogskyddet. Regeln anger att "katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs".

Medan det upphovsrättsliga skyddet gäller automatiskt också för verk från andra länder som är medlemmar av det internationella upphovsrättsliga konventionssystemet är katalogskyddet rent nationellt. Det gäller endast för arbeten som är framställda av svenska medborgare eller svenska juridiska personer eller personer som har sin vanliga vistelseort här och på arbeten som först har getts ut i Sverige (61 § andra stycket URL).

Det har diskuterats i vad mån denna katalogregel kan ha tillämpning på datorprogram. Detta är osäkert. Den första frågan är om innehållet i ett program kan ha karaktären av "uppgifter". Troligen torde så vara fallet. Typiskt sett innehåller ett datorprogram en serie anvisningar som har sammanställts till en helhet. Även om karaktären av de alster som exemplifieras i 49 § skiljer sig en del från datorprogram finns det inget som direkt utesluter att begreppet "uppgifter" kan omfatta denna typ av anvisningar. Många gånger kan det också vara fråga om ett "större antal" anvisningar.

Dessa slutsatser om tillämpligheten av katalogregeln på datorprogram är som nämnts osäkra bl. a. i den meningen att det inte finns några domstolsavgöranden. Frågan uppkommer då om man bör klarlägga frågan genom en lagstiftningsåtgärd. Detta hör samman med om det är önskvärt att katalogskyddet skall gälla även datorprogram dvs., från praktisk synpunkt sett, om det skall finnas ett skydd även för sådana program som inte uppnår verkshöjd. Från industrin och även från andra håll har anförts att något sådant skyddsbehov knappast föreligger och att det är önskvärt att det finns en "fri sektor" där det skall vara tillåtet att bruka material utan tillstånd från andra.

Det kan dessutom ifrågasättas om det från rättspolitisk synpunkt finns samma behov av katalogskydd för datorprogram som för andra typer av sammanställningar.

Katalogskyddet har tillkommit främst för att ge skydd för de personliga och ekonomiska insatser som krävs för insamlandet och ordnandet av större informationssamlingar. Från denna synpunkt kan det vara tveksamt om katalogskyddet skall omfatta även datorprogram. Motsvarande skyddsbehov föreligger nämligen typiskt sett knappast när det gäller sådana program. Här har oftast ingen insamling skett av uppgifterna, dvs. anvisningarna till datorn, och sammanställandet av anvisningarna skiljer sig väsentligt från vad som sker vid tillkomsten av "katalog, tabell eller annat dylikt arbete." Denna synpunkt skulle närmast leda till att typiskt sett datorprogram inte skall anses omfattade av katalogskyddet.

De synpunkter som kan anföras för att skyddet enligt katalogregeln inte skulle omfatta datorprogram synes värda beaktande. Man kan också ansluta sig till uppfattningen att det från rättspolitisk synpunkt inte finns samma behov av sådant skydd för datorprogram som för andra typer av av sammanställningar av uppgifter. Slutsatsen blir då att datorprogram i regel bör anses falla utanför tillämpningsområdet för 49 § URL. Något tillfogande av datorprogram i exemplifikationen i 49 § bör därför inte ske.

Konsekvensen av att katalogskyddet inte anses tillämpligt på "vanliga" program som inte uppnår verkshöjd blir att dessa inte åtnjuter skydd. Detta kan tänkas leda till att kravet på verkshöjd i rättspraxis kan komma att sättas lägre än om katalogskyddet finns till hands som "skyddsnet". Detta stämmer i så fall överens med den allmänna utvecklingen på det upphovsrättsliga området. Om och i vad mån denna utveckling bör motarbetas bör inte tas upp här utan bör ses i ett större sammanhang.

Vissa speciella problem rörande tillämpningen av katalogskyddet på datorprogram berörs i avsnitt 5.4.3.

5.4 Innebörden av skyddet

5.4.1 Allmänt om tillämpningen av upphovsrättsskyddet på datorprogram

De rättigheter som URL ger åt upphovsmännen till skyddade verk är som förut har antytts dels ekonomiska, dels ideella.

De ekonomiska rättigheterna beskrivs i 2 § URL och utgörs av en uteslutande, dvs. exklusiv, rätt att förfoga över verket dels genom att framställa exemplar av det, dels genom att göra det tillgängligt för allmänheten vare sig detta sker i ursprungligt eller ändrat skick eller i översättning eller bearbetning eller i annan litteratur – eller konstverk eller i annan teknik. Rätten till exemplarframställning omfattar också det fallet att verket överförs på en anordning genom vilken det kan återges. Verket kan göras tillgängligt för allmänheten dels genom offentligt framförande, dels genom spridning av exemplar till allmänheten genom t. ex. uthyrning eller utlåning, dels genom offentlig visning av exemplar.

I de grundläggande ekonomiska rättigheter som varje upphovsman sålunda har finns en rad inskränkningar vilka i huvudsak är intagna i 2 kap. URL.

De ideella rättigheterna beskrivs i 3 § URL. De innebär först och främst en principiell rätt för upphovsmannen att i samband med verkets utnyttjande bli angiven i den omfattning och på det sätt som god sed kräver. Vidare kan han motsätta sig att verket används på ett sätt eller i ett sammanhang som är kränkande för hans litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

Tillämpningen av dessa upphovsrättslagstiftningens grundläggande rättigheter också på datorprogram vållar principiellt sett inte några svårigheter. Upphovsmannen till programmet i fråga har sålunda en ensamrätt att bestämma över mångfaldigande, dvs. exemplarframställning, på vilket sätt det vara må, exempelvis genom kopiering av programmets flödesplaner, överförande av programmet från en flexskiva till ett magnetband eller inmatning av programmet för lagring i datorns centralenhet där det skall styra processerna i datorn. Han har också en rätt att bestämma även programmets offentliggörande och utgivning och över utnyttjande av bearbetningar av programmet. Även de vanliga inskränkningarna i ensamrättigheterna tillämpas på skyddad programvara, vilket bl. a. innebär att exemplarframställning för enskilt bruk får äga rum och att utgivna exemplar av programmet fritt får spridas vidare till allmänheten i enlighet med reglerna om "konsumtion" av spridningsrätten beträffande utgivna litterära verk. Det skall i detta sammanhang understrykas att rättighetshavaren exempelvis i ett avtal med en användare av ett datorprogram kan avtala bort inskränkningar av olika slag, t. ex. friheten att framställa kopior för enskilt bruk.

Inte heller de ideella rättigheterna torde vålla några principiella problem. De intressen som en programskapare vanligen har till sitt program är i första hand av ekonomisk art. Tolkningen av vad som är "den omfattning och på

det sätt som god sed kräver" när det gäller namngivelse får ses bl. a. mot denna bakgrund. När det sedan gäller olika typer av ändringar som kan behöva göras under ett programs livstid torde det endast vara i undantagsfall som ändringarna har en sådan karaktär att bestämmelsen om kränkande användning kan åberopas.

Den upphovsrättsliga skyddstiden omfattar i princip upphovsmannens livstid och 50 år efter hans död. Denna skyddstid följer för svensk del av Bernkonventionens bestämmelser. Även om det ibland hävdas att denna långa skyddstid inte är adekvat för datorprogram torde dock några egentliga olägenheter inte följa därav.

Tillämpningen av upphovsrättslagstiftningen på datorprogram ger dessa ett starkt och omfattande skydd nationellt och internationellt, vilket är grundat på ensamrättigheter. De utnyttjanden och andra åtgärder som nämns i upphovsrättslagstiftningen får inte företas utan rättighetshavarens samtycke. Den som önskar företa en sådan åtgärd har att försäkra sig om att samtycke finns. Något "godtrosförvärv" av upphovsrättigheter förekommer inte. En helt annan sak är att sanktionerna för upphovsrättsintrång kan skifta beroende på det subjektiva rekvisitet vid intrånget.

Även om tillämpningen av de grundläggande upphovsrättsliga rättigheterna på datorprogram inte principiellt sett vållar några problem, kan givetvis en del svårigheter uppstå vid den praktiska tillämpningen. Dessa svårigheter uppkommer inte så mycket i fråga om det rena kopierandet, utgivandet etc. av programvara utan mera när det gäller vissa utnyttjanden som är typiska för datorprogram.

En sådan svårighet rör det förhållandet att upphovsrätten skyddar den utformning som upphovsmannen har gett sin idé men däremot inte idén som sådan. Tillämpat på datorprogram betyder detta, som antytts i avsnitt 5.3.1, att de formler, algoritmer och idéer som ett program är byggt på inte har skydd som sådana och att det alltså är fritt för andra att utnyttja dessa element för att skapa egna program. Huruvida detta är en tillfredsställande ordning eller inte diskuteras närmare i avsnitt 5.4.3. Vad det nu gäller är räckvidden för detta fria utnyttjande av idéer etc. och var ett upphovsrättsintrång kan komma in. Det rör sig här om ett klassiskt problem inom upphovsrätten. Det fria utnyttjandet av idéer etc. för skapande av verk styrs av 4 § andra stycket URL, där det sägs: "Har någon i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk, är hans upphovsrätt ej beroende av rätten till originalverket."

Detta fria utnyttjande av idéer etc. skiljer sig från bearbetningar och översättningar. I dessa situationer kan man i det nya verket igenkänna tankeinhållet, dvs. idéer etc., i den utformning som upphovsmannen har gett dem i det givna sammanhanget. Dessa situationer regleras av 4 § första stycket URL där det sägs: "Den som översatt eller bearbetat ett verk eller överfört detta till annan litteratur – eller konststart har upphovsrätt till verket i denna gestalt, men han äger icke förfoga däröver i strid mot upphovsrätten till originalverket."

Självfallet kan situationer uppkomma där det kan vara svårt att tillämpa dessa regler på datorprogram. Den principiella lösningen är emellertid klar

och de praktiska fallen får lösas i ljuset av detta och med hänsyn till de omständigheter som kan föreligga. Det skall tilläggas att vid exempelvis bearbetningar även den ideella rätten kan komma in. Upphovsmannen till varje skyddat datorprogram och alltså även till bearbetade originalprogram har en principiell rätt att få sitt namn angivet i samband med programmet. Han har också en principiell rätt att sätta sig emot att programmet ändras så att hans litterära eller konstnärliga anseende eller egenart, dvs. som programskapare/upphovsman, kränks.

Ett annat problem kan uppkomma i sådana situationer då programmet exempelvis via långdistansöverföring överförs till den dator där det skall arbeta. Oftast framställs i dessa situationer ett exemplar av programmet i datorn och mångfaldiganderätten kommer alltså in i sammanhanget. I andra fall kanske något exemplar inte framställs i datorn utan instruktionerna förs in i maskinen på ett sådant sätt att man inte kan säga att det där framställs en kopia. Denna situation behandlas närmare under 5.4.2.

I klarhetens intresse skall också nämnas att det upphovsrättsliga skyddet sträcker sig mycket långt när det gäller möjligheterna till ingrepp mot hanteringen av olovligt framställda kopior. Som sådana räknas främst kopior som har framställts utan samtycke fastän sådant skulle ha krävts enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen. Det är visserligen inte ett upphovsrättsintrång att inneha en sådan kopia. Det är däremot ett sådant intrång att utnyttja en sådan kopia i en dator, om detta innebär en exemplarframställning utanför vad som är tillåtet. Vidare föreligger ett sådant intrång vid exempelvis uthyrning, utlåning, vidareförsäljning och liknande till allmänheten. Sådana kopior räknas nämligen inte som utgivna och omfattas inte av den s. k. konsumtionen av denna rätt enligt 23 § URL. Däremot är givetvis sådana åtgärder tillåtna som inte riktar sig till allmänheten dvs. i den mån de sker privatpersoner emellan.

Slutligen skall tilläggas att det enligt 53 § och följande i URL är förenat med straff och andra sanktioner att för spridning till allmänheten föra in exemplar av "datorprogramverk" som har framställts utom riket under sådana omständigheter att en sådan framställning skulle ha varit straffbar här i landet. Redan import för spridning till allmänheten av kopior av utomlands legalt framställda men i Sverige skyddade program är alltså förbjuden. Om exemplaren ändå importeras är de i Sverige att anse som icke utgivna kopior, exempelvis om upphovsmannen är svensk och han aldrig har gett sitt samtycke till den utländska framställningen eller han har gett sitt samtycke till framställningen men inte till utgivningen.

Även om således de grundläggande rättigheterna i fråga om litterära verk blir tillämpliga också på datorprogram så uppstår just i fråga om dessa en rad speciella frågor som kräver vissa överväganden. En sådan fråga rör tillämpningen av utgivningsbegreppet på datorprogram. Denna fråga behandlas i samband med exemplarframställning för enskilt bruk i avsnitt 5.4.4.2. Dessa speciella frågor har emellertid främst att göra med ett mera allmänt problem rörande hur adekvat den upphovsrättsliga lagstiftningen är när det gäller att ge ett effektivt skydd för datorprogram.

Det kan ifrågasättas om inte det "rena" upphovsrättsliga skyddet bör

kompletteras eftersom upphovsrätten bara ger ett formskydd och inte något skydd mot obehörig användning av ett program. Vidare anförs emellanåt att situationer kan uppkomma då programmet som sådant av någon anledning saknar upphovsrättsligt skydd men ändå kan behöva något skydd mot obehörigt eftergörande eller utnyttjande av det. Dessa två aspekter tas upp i de följande två avsnitten.

5.4.2 Skydd mot utnyttjande av program i en dator för vilken det inte är avsett m. m.

Upphovsrätten ger i princip inte rättighetshavaren något skydd mot användningen som sådan av ett program, exempelvis i en dator för vilken programmet inte är avsett. Detta är en situation som kan uppkomma i flera olika sammanhang, exempelvis när ett antal användare är knutna till en central datoranläggning där ett program är lagrat för en användares räkning men i praktiken kan vara tillgängligt även för de andra användarna.

En användning som den nu nämnda kan emellanåt, beroende på avtalets utformning, anses som ett brott mot det avtal varigenom den "berättigade" användaren fått tillgång till programmet. Användningen kan också träffas av bestämmelserna mot illojal konkurrens och möjligen av vissa andra bestämmelser t. ex. i brottsbalken, ifall åtkomsten av programmet har varit olovlig.

Huruvida ett sådant förfarande kan träffas av upphovsrättslagstiftningens regler beror framför allt på om bruket av programmet kan anses innebära att exemplar av detta framställs. Förhållandena i detta hänseende kan skifta. I det alldeles övervägande antalet fall lagras programmet i den dator där det skall användas. Som har antytts ovan sker denna lagring på ett så permanent sätt att man får anse att ett exemplar framställs. Denna exemplarframställning kräver rättighetshavarens tillstånd och i sådana situationer får alltså upphovsrättslagstiftningen anses fylla det skyddsbehov som föreligger.

I en del situationer innebär emellertid bruket av ett program inte att detta lagras i maskinens minne. I stället sker bruket på annat sätt. Datorn kan t. ex. återge programmets instruktioner en efter en och på så sätt styra arbetet i datorn. Ibland sker detta genom långdistansöverföring mellan den plats där datorn finns och en annan plats där programmet är lagrat. Ett program består ju av en serie av instruktioner och på sätt och vis kan bruket av de separata instruktionerna jämföras med att man citerar ur ett verk. Det kan emellertid ifrågasättas om denna användning av de enskilda instruktionerna utgör ett återgivande av programmet som sådant. I vart fall utgör detta återgivande i sådana situationer knappast en exemplarframställning eftersom vad som framställs är av så flyktig karaktär att något exemplar inte anses föreligga. Inte heller är det fråga om något annat utnyttjande av rättigheter enligt URL.

I situationer som de nu nämnda förekommer alltså inte någon exemplarframställning etc. och förfarandet träffas alltså inte av den upphovsrättsliga lagstiftningen. Frågan uppkommer då om man bör ge ett skydd genom kompletterande lagregler. Detta är en rättspolitisk fråga där en rad synpunkter gör sig gällande.

För en sådan utvidgning av skyddet talar främst den omständigheten att det är rimligt att man behandlar olika former av bruk av ett program lika oberoende av om speciella tekniska omständigheter gör att man i det ena fallet framställer ett exemplar i datorn och i det andra fallet inte. Tekniskt sett är det heller inte särskilt svårt att formulera bestämmelser om skydd mot obehörig användning av datorprogram. Den kan exempelvis utformas efter mönster av en regel i WIPO:s modellbestämmelser på området. Den skulle i så fall i svensk språkdräkt innebära ungefär att ett datorprogram inte utan rättsinnehavarens samtycke får användas för att bringa en dator att uppnå ett resultat, utföra en bestämd funktion eller lösa en bestämd uppgift.

Mot en sådan lösning talar å andra sidan en rad viktiga omständigheter. En sådan är att det här blir fråga om en ny upphovsrättslig befogenhet skild från den rätt till exemplarframställning och den rätt till tillgängliggörande för allmänheten som den nuvarande lagstiftningen ger. Det kan ifrågasättas om den konventionsrättsliga principen om nationell behandling gäller i fråga om sådana nya rättigheter. Om principen om nationell behandling inte anses gälla blir skyddet rent nationellt, dvs. gäller bara i det land vars lagar innehåller skyddsbestämmelsen och tillämpas alltså i princip bara av detta lands domstolar. Om den nämnda principen anses gälla, är det land som har infört en sådan regel skyldigt att ge motsvarande skydd åt programvara från alla andra konventionsländer. Såvitt känt har hittills inget annat land infört någon motsvarande regel. Detta innebär bl. a. att om man i Sverige eller i Norden inför en sådan regel så ikläder man sig en skyldighet att skydda andras programvara utan att få något motsvarande skydd för egen programvara utomlands.

Man bör i sammanhanget också beakta den helt allmänna synpunkten att de nordiska länderna på datorområdet trots allt är tämligen små i ett internationellt perspektiv och i hög grad beroende av utlandet och att man bör undvika speciallösningar som kan komma att avvika från vad som är eller kan bli internationellt vedertagen standard. Vidare är det svårt att ange hur stort behovet av en sådan kompletterande skyddsregel är. Det synes emellertid som om flera av de praktiska situationer där en obehörig användning kan föreligga i själva verket skulle kunna angripas genom att man hänvisar till ensamrätten till mångfaldigande av programvaran.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts bör man inte nu lägga fram något förslag om upphovsrättsligt skydd mot användning av programvara i datorer. I stället bör man avvakta något och se vad den närmaste framtiden kan medföra i fråga om internationell rättsutveckling i denna fråga.

5.4.3 Frågan om ett kompletterande skydd mot obehörigt utnyttjande av datorprogram

Resultatet av de överväganden som har redovisats i det föregående blir alltså att den upphovsrättsliga lagstiftningen kan anses täcka en stor del av det skyddsbehov som föreligger men att den inte ger något fullständigt skydd mot obehörig användning av datorprogram. En sådan aspekt är den som nu har nämnts och som rör bruk av program utan att någon exemplarframställning äger rum. En annan och mera generell fråga rör sådana situationer där

upphovsrättsskyddet av andra skäl inte blir aktuellt men där ett skyddsbehov ändå kan föreligga exempelvis från konkurrensrättsliga synpunkter. Detta kan bli aktuellt framför allt i två situationer.

Den ena gäller fall då programmets idéinnehåll används för framställning av ett annat program. De innovativa elementen finns nerlagda i de algoritmer som utgör programmets innehåll. Detta idéinnehåll materialiseras redan på ett tidigt stadium av ett programs tillblivelse, dvs. i den funktionella analys och programbeskrivning som ligger till grund för framställningen av källkoden och sedan objektkoden, dvs. den version av programmet som styr processerna i datorn. Eftersom upphovsrätten utgör ett formskydd så ger den, som har nämnts i avsnitt 5.4.1, inget skydd mot att andra personer på grundval av exempelvis programbeskrivningen framställer ett eget program som helt bygger på idéerna och algoritmerna i det ursprungliga programmet. Situationen är här likartad med den då någon på grundval av patentdokument konkret utför den patenterade uppfinningen.

Den andra situationen gäller fall där programmet saknar skydd exempelvis därför att det visserligen är genialt i sin utformning men saknar verkshöjd. I praktiken torde denna situation inte inträffa särskilt ofta.

Framför allt när det gäller de två situationer som nu har nämnts har frågan väckts om inte det egentliga upphovsrättsliga skyddet för programvara bör kompletteras med ett skydd som tar sikte på idéinnehållet och som dessutom kan ge ett skydd oberoende av upphovsrättens "verkshöjdsbegrepp".

I svensk liksom i övrig nordisk upphovsrättslagstiftning finns som förut har nämnts en regel om s. k. katalogskydd. Denna tar sikte på att ge ett skydd åt vissa typer av material som inte utgör verk i upphovsrättslagens mening. Regeln finns i den svenska URL i 49 § och har närmare berörts i avsnitt 5.3.2. Där har emellertid angetts att datorprogram som regel bör anses falla utanför bestämmelsens tillämpningsområde.

Om man vill komma till rätta med sådana utnyttjanden som åsyftas här finns därför i princip endast två effektiva möjligheter. Den ena är att tillskapa ett immaterialrättsligt skydd för idéinnehållet i ett datorprogram. Den andra är att tillskapa någon form av konkurrensrättsligt skydd.

Den första möjligheten, dvs. ett *idéskydd*, torde inte vara lämplig att genomföra, åtminstone inte för närvarande. Idéskydd ges principiellt sett genom patentlagstiftningen och denna är som förut har nämnts i princip inte tillämplig på datorprogram. Att utanför patentområdet tillskapa ett idéskydd skulle f.n. vara tekniskt mycket komplicerat och innefatta svårlösta rättspolitiska ställningstaganden. Om de nordiska länderna skulle införa ett sådant skydd skulle de dessutom stå tämligen ensamma eftersom andra länder inte har infört eller står i begrepp att införa några motsvarande ordningar. Något internationellt instrument som omfattar sådant skydd finns f.n. inte. Detta skulle innebära att skyddet skulle bli rent nationellt, i den mån man inte genom bilaterala överenskommelser tillskapar ett internationellt system för skyddet. Detta är inte någon önskvärd utveckling. Däremot är det möjligt att den internationella utvecklingen, framför allt inom de mellanstatliga organisationerna på området, kan leda exempelvis till en internationell konvention som tar sikte speciellt på programvara och som

också kan ta upp frågan om idéskyddet. Man kan då återkomma till detta problem på nationellt plan bl. a. i de nordiska länderna.

Mot denna bakgrund bör man inte nu överväga att införa av något idéskydd för datorprogram.

En mera realistisk möjlighet skulle vara att tillskapa *någon form av konkurrensrättsligt skydd* mot obehöriga utnyttjanden av programvara. En sådan bestämmelse skulle tekniskt sett vara förhållandevis enkel att utforma och skulle kunna infogas i upphovsrättslagen, exempelvis som ett tillägg till 49 §. I det följande skall något diskuteras dels vissa tekniska aspekter på en sådan regel, dels lämpligheten av att man inför regeln.

En bestämmelse som den nu nämnda skulle kunna ta sikte på två typer av utnyttjanden av ett program.

Den ena kunde gälla den situationen att ett program används i en annan dator eller av en annan användare än den för vilken programmet är avsett. I avsnitt 5.4.2 har emellertid den slutsatsen dragits att något förslag om upphovsrättsligt skydd mot användning som sådan av programvara i datorer inte bör läggas fram nu framför allt mot bakgrund av att någon internationell rättsutveckling i denna riktning inte kan skönjas. Detta uttalande får anses ha giltighet också för ett sådant mera konkurrensrättsligt betonat skydd som diskuteras här.

Den andra typen av utnyttjanden som skulle kunna täckas av en sådan bestämmelse är då ett program obehörigen används som underlag för utarbetandet av ett annat program utan att man kan säga att det senare från upphovsrättslig synpunkt är en bearbetning av det förra.

Först skall anmärkas att en bestämmelse av denna typ erbjuder vissa tekniska problem. Den måste sålunda innehålla en definition av vad som skall anses vara ett "obehörigt" utnyttjande i detta sammanhang. Här uppstår vissa svårigheter dels därför att bestämmelsen inte bör utformas så att den kan användas för att hindra utvecklingen på programvaruområdet, dels därför att brott mot bestämmelsen bör drabbas av de vanliga straffrättsliga sanktionerna för upphovsrättsintrång och därför måste innehålla klart utformade rekvisit.

Den avgörande frågan i sammanhanget är emellertid inte hur en sådan bestämmelse tekniskt bör utformas utan i stället om den behövs och om den från rättspolitisk synpunkt är önskvärd.

I fråga om behovet av en sådan bestämmelse kan helt allmänt sägas att det är önskvärt att man på ett så ekonomiskt betydelsefullt område som datorprogramvara hindrar uppenbart otillbörliga utnyttjanden och därigenom främjar branschens sunda utveckling. Avgörande blir emellertid i detta hänseende vad man från branschhåll har för synpunkter på behovet av ett sådant skydd och vilka motstående intressen som eventuellt kan finnas. Från vissa håll inom datorbranschen har visserligen anförts att ett sådant skydd kan behövas, men det är svårt att avgöra hur omfattande det missbruk är som en sådan bestämmelse skulle träffa.

Frågan om önskvärdheten av en sådan bestämmelse från rättspolitisk synpunkt har bl. a. samband med frånvaron av ett internationellt skydd utanför upphovsrättsområdet. Liksom i fråga om de tidigare diskuterade

speciella skyddsformerna för datorprogram gäller även här att de internationella perspektiven inte är klara. De mellanstatliga diskussionerna om skyddet för programvara är ännu inte avslutade och det är inte lämpligt att mindre länder som de nordiska inför en speciallagstiftning på området innan den internationella bilden har klarnat. Vad som hittills har förekommit på det internationella planet tyder inte på någon önskan att införa något kompletterande skydd av den typ som diskuteras här.

Till vad som nu har sagts kommer vissa mera allmänna rättspolitiska överväganden. Om man i lagen uttryckligen anger att datorprogram omfattas av upphovsrätt bör den naturliga följderna vara att på dem de vanliga bestämmelser tillämpas som följer av ett sådant skydd. Detta skydd är i sig självt tämligen starkt. Man bör inte – i vart fall inte utan mycket starka skäl – komplettera detta skydd inom URL:s ram dels för att inte hindra rörelsefriheten i branschen, dels för att inte programvara skall inta en gynnad särställning i förhållande till andra lika skyddsvärda typer av verk. Det skall också tilläggas att sådana utnyttjanden som ligger nära bearbetningar torde kunna hanteras lättare och bättre inom ramen för den egentliga upphovsrätten än med stöd av en bestämmelse som den här diskuterade.

Mot den bakgrund som nu har angetts läggs inget förslag fram till kompletterande skydd mot annat obehörigt utnyttjande av datorprogram än sådant som redan täcks av URL:s regler.

Det bör i sammanhanget anmärkas att frånvaron av ett upphovsrättsligt grundat skydd mot obehörigt utnyttjande självfallet inte hindrar tillämpningen av exempelvis lagstiftning mot illojal konkurrens eller av avtalsbestämmelser om skydd för yrkeshemligheter.

5.4.4 Övriga frågor rörande tillämpningen av det upphovsrättsliga skyddet på datorprogram

5.4.4.1 Allmänt

I samband med tillämpningen av det upphovsrättsliga skyddet på datorprogram uppkommer en rad speciella problem. Ett sådant problem rör möjligheterna att framställa exemplar av program. Det gäller här dels tillämpningen av reglerna om exemplarframställning för enskilt bruk, dels behovet av att i vissa situationer kunna framställa ytterligare exemplar av programmet för att detta skall kunna användas på avsett sätt eller som reservkopior eller för "back-up" eller liknande. Även en del andra bestämmelser i 2 kap. URL kan vålla vissa svårigheter när det gäller tillämpningen på programvara. Ett annat problem rör frågan om och i vad mån reglerna om den s. k. spridningsrätten i 2 och 23 §§ URL skall ha tillämpning på datorprogram. Dessa och vissa andra frågor tas upp till diskussion i det följande.

5.4.4.2 Exemplarframställning för enskilt bruk

Gällande lydelse av 11 § URL föreskriver som tidigare har nämnts att av offentliggjorda verk får enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Vad som sålunda har framställts får inte användas för annat ändamål. Bestäm-

melserna gäller inte för utförande av byggnadsverk och vidare finns begränsningar när det gäller möjligheten att anlita annan för sådan exemplarframställning.

Vi har tidigare sagt att datorprogram är att anse som litterära verk och därmed finns också möjlighet att med stöd av de nu nämnda reglerna framställa exemplar för enskilt bruk. Frågan uppkommer då om programvaran i något hänseende är så speciell att man bör begränsa möjligheten att göra exemplar för enskilt bruk.

Först skall då påpekas att kopiering för enskilt bruk bara får ske av material som är offentliggjort, dvs. som enligt 8 § första stycket URL lovligen har gjorts tillgängligt för allmänheten. Datorprogram som inte enligt denna definition är offentliggjorda får över huvud taget inte kopieras utan samtycke från rättighetshavaren.

Vidare skall som en praktisk utgångspunkt nämnas att det är mycket lätt att kopiera program. Den som har tillgång till ett program och som önskar kopiera detta har ofta själv tillgång till den utrustning som behövs för kopieringen. Har man en dator, t. ex. en hemdator, har man därmed också möjligheten att kopiera programmet.

Kopiering för enskilt bruk torde vara vanligast när det gäller program som är avsedda för den allmänna marknaden, t. ex. för hemdatorer och videospel. Däremot torde den vara mera ovanlig när det gäller program för större operativsystem även om det har förekommit att exempelvis bokföringsprogram har kopierats för enskilt bruk. Kopiering av denna typ av program och av t. ex. utbildningsprogram torde emellertid sällan ske för strikt enskilt bruk, varmed avses kopiering för att tillgodose ett personligt intresse hos en fysisk person att få tillgång till ett eget exemplar. På det förra området, dvs. beträffande program avsedda för den allmänna marknaden, förekommer däremot redan en betydande enskild kopiering. Man kopierar exempelvis program för kamrater eller kollegor och dessa gör i sin tur kopior etc.

Det är speciellt tre omständigheter som gör enskild kopiering av programvara lockande. Den första är att exemplaren kan framställas enkelt och snabbt. Man kan exempelvis mycket snabbt kopiera program på en vanlig hemdator. Den andra omständigheten är att kvaliteten på kopiorna är densamma som på originalet. Kopiering innebär alltså inte samma kvalitetsförluster som uppstår exempelvis vid kopiering av videogram. Den tredje omständigheten är att sådan kopiering är mycket lönande ekonomiskt sett. Kostnaden för originalet, t. ex. en flexskiva med ett program, är mycket högre än kostnaden för en tom sådan skiva på vilken programmet kan spelas över. Det har angetts att kostnaden för att göra en privatkopia av ett program på flexskiva endast är en hundraedel av anskaffningskostnaden för det inspelade originalprogrammet.

Vad som nu har sagts om de rent faktiska omständigheterna i sammanhanget innebär att det är mycket attraktivt att framställa exemplar för enskilt bruk. Från branschhåll har man också uttryckt oro för vad utvecklingen i detta hänseende kan föra med sig. Även utan en sådan oro när det gäller den rent aktuella kopieringssituationen torde emellertid omständigheterna kring

programvaran, framför allt då lättheten att kopiera den och de stora ekonomiska värden som är inblandade, vara sådana att det kan finnas skäl att överväga begränsningar i möjligheterna att kopiera programvara för enskilt bruk. Här finns principiellt sett två möjligheter. Den ena är att förbjuda eller i vart fall avsevärt begränsa rätten till sådan enskild kopiering enligt mönster av vad som idag gäller i 11 § URL för byggnadsverk. Den andra möjligheten är att begränsa rätten att genom annan framställa sådana exemplar, dvs. en begränsning liknande den som idag gäller i fråga om exempelvis bruksföremål och skulptur.

Den senare av dessa möjligheter är inte tilltalande. Den riskerar att "slå snett" i den meningen att den person som har tillgång till en dator också har möjlighet att kopiera programmet i fråga, medan den som inte har denna möjlighet och som alltså måste anlita t. ex. en servicebyrå blir avskuren från möjligheten att göra någon kopia. Vidare finns en risk att ett förbud mot att för enskilt bruk låta annan framställa programmet blir ett slag i luften. Praktiskt sett är det oftast så att den som har behov av en enskild kopia av ett program också har tillgång till en dator och därmed aldrig behöver anlita utomstående.

Av de skäl som nu har nämnts bör man inte knyta begränsningarna i den enskilda exemplarframställningen till annans medverkan. Man bör i stället undersöka skälen för och möjligheterna till begränsningar i den enskilda kopieringsrätten som sådan.

Programvara marknadsförs eller tillhandahålls åtminstone utanför hemdatormarknaden i stor omfattning genom licens- eller hyresavtal med noggrant bestämda avtalsvillkor. När det gäller program som säljs finns ofta olika typer av påskrifter på förpackningarna (s. k. "shrink-wrap" och liknande där programmets förpackning innehåller vissa villkor vilka man skulle kunna tänkas anta genom att öppna förpackningen). När det gäller sådana påskrifter är den rättsliga situationen i Sverige den att de i princip inte anses bindande för köparen, dvs. konstituerar inte något avtalsförhållande. Så sker i sådana situationer där köparen i samband med förvärvet görs uppmärksam på villkoret och kan anses ha accepterat det. I fråga om både sådana påskrifter och egentliga avtalsvillkor gäller vidare att de enligt svensk rätt är utan verkan mot tredje man. Framför allt av dessa skäl synes det inte lämpligt att knyta lagbestämmelser om inskränkningar i den enskilda kopieringen av datorprogram till förekommande avtalsvillkor eller påskrifter eller liknande i samband med tillhandahållandet av programmen.

I fråga om 11 § första stycket URL och dess tillämpning på datorprogram gäller i dag att exemplarframställning får ske av program som är offentliggjorda. En möjlighet skulle vara att föreskriva att sådan framställning bara får ske av program som är utgivna. Detta skulle innebära att bestämmelsen bara tillämpas på program varav exemplar med upphovsmannens samtycke har förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten (8 § andra stycket URL).

I och för sig skulle en begränsning av möjligheten till enskild exemplarframställning av datorprogram till att avse enbart utgivna sådana vara både tekniskt och rättspolitiskt lämplig. Åtskilliga program ges aldrig ut och är inte

heller avsedda att spridas i exemplarform till allmänheten. De tillhandahålls i stället under noga angivna villkor till väl avgränsade kretsar av användare. Ibland sker detta så att något exemplar aldrig överlämnas utan programmet tillhandahålls genom överföring från en databas utan att någon exemplarframställning får ske på användarsidan. Det saknas varje grundat skäl till att enskilda exemplar skall få framställas av sådana program med därav följande risker för att man förstör eller i varje fall stör marknaden för programmen.

Härmed har man emellertid inte löst hela problemet, nämligen den skada som enskild exemplarframställning kan åstadkomma i fråga om utgivna exemplar. Med hänsyn till lättheten att kopiera och till att det kostnadsmsigt oftast är mycket lönande att göra enskilda kopior i stället för att köpa eller hyra ett program kan en enskild exemplarframställning av program åstadkomma stor skada för rättighetshavarna. I sammanhanget skall anmärkas att upphovsrättssystemets grundfilosofi är att upphovsmannen skall ha ensamrätten till alla ekonomiskt viktiga former för utnyttjande av hans eller hennes verk och att undantagen från denna rätt skall vara motiverade och begränsade. I själva verket skulle en sådan exemplarframställning som här avses i många fall kunna tänkas vara i strid mot Bernkonventionens art. 9.2. där det sägs att nationella lagstiftare får tillåta mångfaldigande av verk i vissa särskilda fall – varmed enligt stadgad tolkning även ingår mångfaldigande för enskilt bruk – ”förutsatt att sådant mångfaldigande icke gör intrång i det normala utnyttjandet av verket och ej heller oskäligt inkräktar på upphovsmannens legitima intressen.” Det skall också nämnas att man i Västtyskland med verkan från den 1 juli 1985 har infört ett totalförbud mot enskild kopiering av datorprogram och att även den nya franska lagstiftningen på området innehåller ett sådant totalförbud.

Mot den bakgrund som nu har sagts finns mycket goda skäl att i svensk upphovsrättslig lagstiftning införa ett förbud mot mångfaldigande för enskilt bruk av datorprogram. Mot detta kan kanske invändas att ett sådant förbud inte är möjligt att kontrollera och att man inte bör införa lagbestämmelser där det inte är möjligt att övervaka tillämpningen. Man skall emellertid då inte bortse från den moralbildande effekt som lagstiftning kan ha på nya områden som exempelvis rättsskyddet för datorprogram och vidare finns givetvis åtskilliga situationer där ett förbud mot enskild kopiering kan ha viktiga och värdefulla praktiska effekter. Som exempel kan nämnas att man genom ett förbud får en möjlighet att komma åt och förverka programexemplar som är olovligt framställda även om man inte kan finna den som utfört den olovliga kopieringen och ställa honom till ansvar för intrånget.

Man skall heller inte glömma att upphovsrättssystemets grundfilosofi är att upphovsmannen skall ha ensamrätten till alla ekonomiskt viktiga former för utnyttjande av hans eller hennes verk och att undantagen från denna rätt skall vara motiverade och begränsade.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts föreslås att man i svensk upphovsrätt skall införa en bestämmelse om att exemplarframställning för enskilt bruk inte får ske i fråga om datorprogram. Detta förbud bör gälla i

fråga om program i alla former, således både i maskinläsbar form och i t. ex. utskrifter. Givetvis bör man ha uppmärksamheten på hur bestämmelsen kommer att tillämpas och även på hur utvecklingen gestaltar sig i andra länder. Om det visar sig att andra länder väljer en annan väg och/eller tillämpningen av förbudet visar brister kan det finnas skäl att överväga frågan på nytt.

För att tillgodose behovet av exempelvis back-up kopior föreslås särskilda bestämmelser i följande avsnitt.

5.4.4.3 Annan exemplarframställning

I samband med användning av ett datorprogram behöver man ibland framställa kopior av programmet för olika ändamål. Det kan gälla reservkopior av olika slag och kopior som måste göras för att man skall kunna bruka programmet. Det är viktigt att möjlighet finns att fortlöpande göra sådana ändringar och anpassningar som behövs för att programmet skall fungera tillfredsställande i den medgivna användningen. Detta s. k. underhåll av programmet är i själva verket oftast en förutsättning för att det skall vara användbart, åtminstone under någon längre tid. Det har nämnts att av en slutanvändares totala kostnad för ett program 30 % belöper på anskaffandet och 70 % på underhållet. Sådan exemplarframställning förutsätter samtycke från rättighetshavaren. Detsamma gäller ändringar som är så omfattande att de kan sägas utgöra bearbetningar av programmet. Ofta ligger ett samtycke till sådana åtgärder implicit i rätten att använda programmet. Frågan kan emellertid i vissa situationer vara tveksam. Med hänsyn härtill och till rättssäkerhetsintresset samt till att det är av väsentlig betydelse för användaren av programmet att han har möjlighet att göra sådana kopior resp. vidta sådana åtgärder som nu har nämnts bör frågan regleras i lag.

En förebild för hur en sådan bestämmelse skulle kunna utformas finns i ändringen av den amerikanska Copyright Act (Public Law 96-517) den 12 december 1980. Där anges att intrång i upphovsrätten till ett datorprogram inte föreligger 1) om ett exemplar eller en bearbetning framställs som ett väsentligt led i bruket av programmet i en dator, 2) om arkivexemplar framställs och detta behålls endast så länge innehavet av programmet är lagligt.

Det kan i sammanhanget nämnas att den nya japanska lagstiftningen om skydd för datorprogram genom vissa tillägg till upphovsrättslagen innehåller en uttrycklig bestämmelse om rätt för utnyttjaren av ett program att göra de anpassningar som är nödvändiga för att möjliggöra eller effektivisera bruk av programmet i en viss dator och att göra kopior av sådana bearbetningar. Sådana kopior får emellertid behållas endast så länge rätt finns att utnyttja programmet.

Mot den bakgrund som nu har angetts bör i URL införas en bestämmelse som gör det möjligt för den som lovligen har rätt att utnyttja ett datorprogram att framställa de exemplar och göra de anpassningar av programmet som behövs för detta utnyttjande samt sådana exemplar som är nödvändiga från skyddssynpunkt, dvs. exempelvis reserv- och arkivkopior.

Det bör föreskrivas att samtliga sådana exemplar som nu har nämnts skall utplånas när rätten att utnyttja programmet löper ut. Bestämmelsen bör placeras i 3 kap. URL som handlar om upphovsrättens övergång och innehåller regler om innehållet i olika typer av avtal på området att tillämpas om inte annat är avtalat.

5.4.4.4 Spridningsrätten

Enligt 2 § URL innefattar upphovsrätten till ett verk bl. a. en uteslutande rätt att förfoga över verket genom att göra det tillgängligt för allmänheten genom utbudande till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annan spridning till allmänheten. I denna grundregel om ensamrätt att bestämma över spridning av exemplar av skyddade verk till allmänheten finns olika inskränkningar. Såvitt gäller litterära verk finns dessa intagna i 23 § URL. Där sägs att sedan ett litterärt eller musikaliskt verk har getts ut får exemplar som omfattas av utgivningen spridas vidare och visas offentligt. Dessa innebär att exemplar av sådana verk utan upphovsmannens samtycke får göras tillgängliga för allmänheten genom uthyrning eller liknande rättshandling. Särskilda regler finns dock i fråga om musikaliska verk. I fråga om utgivna exemplar av litterära verk gäller således enligt det nu sagda att upphovsrätten när det gäller spridning är "konsumerad".

Dessa exemplar får efter utgivningen fritt spridas vidare. I och med att datorprogram anses som litterära verk omfattas de av den nämnda konsumtionen av spridningsrätten. Frågan uppstår då om den speciella karaktären hos sådana program gör att en sådan ordning är olämplig och om således speciella bestämmelser kan vara påkallade för denna typ av material exempelvis på sätt som har skett i fråga om de musikaliska verken.

Frågan om inskränkningar i den fria vidarespridningen blir aktuell främst i fråga om program som är utgivna, dvs., enligt 8 § URL, verk av vilka "exemplar med upphovsmannens samtycke förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten". Exemplar som inte är utgivna omfattas inte av 23 § och här har alltså upphovsmannen kvar sin rätt att kontrollera spridningen till allmänheten. Den nu aktuella frågan blir därför av betydelse främst för program som är avsedda för den allmänna marknaden exempelvis som kassetter eller integrerade kretsar ("chips") för videospel eller flexskivor för hemdatorer.

Först skall anmärkas att datorprogram i flera betydelsefulla avseenden, bl. a. när det gäller användningsområdet, skiljer sig från exempelvis videogram, och att de regler som har föreslagits för dessa därför inte utan vidare kan överföras på datorprogrammen.

I fråga om program av typ videospel och liknande som är avsedda för försäljning på massmarknaden finns knappast något rättspolitiskt grundat intresse eller behov av att bringa vidareförsäljning till allmänheten under upphovsmannens kontroll. I fråga om uthyrning och utlåning kan problemet däremot ställa sig annorlunda. Erfarenheter från utlandet visar att en uthyrningsmarknad kan uppstå, där exemplar av populära program köps upp och sedan ställs till allmänhetens förfogande mot en i jämförelse med inköpspriset blygsam hyresavgift. Denna form av utnyttjande kan i hög grad

störa marknaden för den ursprunglige rättsinnehavaren. Med hänsyn till de betydande investeringar som sådan programvara representerar är detta en icke önskvärd utveckling. I stort sett gör sig samma rättspolitiska överväganden gällande i fråga om utlåning. Offentlig utlåning av programvara från exempelvis bibliotek kan dels störa marknaden, dels och framför allt utgöra ett underlag för en omfattande enskild kopieframställning. Just i detta hänseende gör sig i viss mån samma synpunkter gällande som i fråga om videogram, dvs. att det bl. a. med hänsyn till de betydande ekonomiska investeringarna i produktionen av materialet är viktigt att rättsinnehavarna genom rätt att bestämma över spridningen av exemplar har en viss möjlighet att kontrollera marknaden.

Med hänsyn härtill föreslår vi att i 23 § URL upphovsmannens ensamrätt till spridning till allmänheten av exemplar av datorprogram får omfatta utlåning och uthyrning till allmänheten samt motsvarande rättshandlingar. Denna rätt bör dock bara gälla programmen i maskinläsbar form, dvs. som källkod eller objektкод i form av en upptagning på ett underlag. Finns programmet t. ex. i skrift i en bok bör samma regler gälla som för vanliga litterära verk, dvs. att utgivna exemplar får spridas vidare.

Att utlåning och uthyrning till allmänheten av datorprogram omfattas av upphovsmannens ensamrätt innebär att samtycke måste inhämtas före varje sådan åtgärd. Den institution som avser att vidta sådana åtgärder, exempelvis ett bibliotek, bör alltså genom avtal bakåt med rättighetshavaren tillförsäkra sig möjlighet att ge sådana tillstånd. I takt med att allt flera länder inför speciell lagstiftning om datorprogram kan man anta att det kommer att utvecklas kollektivt färgade system för hantering av sådana rättigheter.

5.4.4.5 Skyddet för datorprogram framställda hos myndigheter

Det förekommer tämligen ofta att programvara framställs inom ramen för statliga, kommunala eller landstingskommunala myndigheters och institutioners verksamhet. Utvecklingen inom dessa typer av verksamhet har i själva verket gjort sådant programskapande allt vanligare. Frågan har därvid kommit upp vilket upphovsrättsligt skydd som kan finnas för sådan programvara och helt allmänt för datorprogram som används inom ramen för dessa typer av verksamhet.

Reglerna om det upphovsrättsliga skyddet för verk som har upprättats av myndigheter resp. getts in till myndigheter regleras i 9, 24 och 24 a §§ URL.

Begreppet "myndighet" anknyter i detta hänseende i huvudsak till tryckfrihetsförordningens regler. Begreppet är inte entydigt definierat men kommer då att omfatta statens (central, regional och lokal statsförvaltning, riksdagen och dess organ), landstingens och kommunernas olika enheter. Däremot omfattas inte exempelvis statliga bolag. De är privaträttsliga rättssubjekt likaväl som andra bolag.

Bestämmelserna om skyddet för verk som har getts in till myndighet, dvs. för *ingivna allmänna handlingar*, regleras i 24 § andra stycket URL. Huvudprincipen är här att den upphovsrätt som före ingivandet fanns för verket inte förändras genom ingivandet till myndigheten.

Bestämmelserna om skyddet för verk som har *upprättats av myndighet* finns i 9 och 24 §§ första stycket URL. Handlingar upprättade av myndighet kan från upphovsrättslig synpunkt indelas i tre grupper. Den första gruppen omfattar handlingar där principiellt sett ingen upphovsrätt gäller. Dessa handlingar nämns i 9 § URL och omfattar författningar, beslut av myndigheter, svenska myndigheters yttranden och officiella översättningar av dessa typer av verk. Den andra gruppen, där upphovsrätt gäller enligt vanliga regler, behandlas i 24 § första stycket andra meningen URL. Gruppen omfattar officiella kartor, tekniska förebilder, verk framställda för undervisning, verk som är resultatet av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliska verk, konstverk och verk av vilka exemplar i samband med affärsverksamhet genom myndighets försorg tillhandahålls allmänheten. Den tredje kategorin slutligen omfattar alla andra verk som innefattas i handlingar upprättade av myndighet. Beträffande dessa gäller att de får återges utan samtycke men att de ideella rättigheterna skall respekteras.

I fråga om alla typer av verk som innefattas i allmänna handlingar gäller enligt 24 § URL att de utan hinder av upphovsrätt skall tillhandahållas i den ordning som tryckfrihetsförordningen säger. Bestämmelserna härom finns i 2 kap. 12 och 13 §§ tryckfrihetsförordningen.

Lagstiftningen om upphovsrätt till handlingar som har upprättats av myndighet bygger på huvudprincipen att sådana handlingar inte omfattas av upphovsrätt. Denna princip slogs fast vid tillkomsten av 1960 års upphovsrättslag och någon anledning att ompröva detta principiella ställningstagande förelåg inte vid tillkomsten av de nuvarande reglerna år 1973 (prop. 1973:15 s. 134). Dessa regler föranleddes av att den offentliga verksamhetens expansion medfört att ökat behov av upphovsrättsligt skydd för vissa slag av upprättade allmänna handlingar, framför allt för "produkter, som framställts i den offentliga verksamheten i former och på villkor som liknar privat företagsamhet. Oavsett om dessa produkter framställs inom den allmänna eller den enskilda sektorn föreligger här ett behov av skydd mot obehörigt utnyttjande." (prop. 1973:15 s. 124).

Mot denna bakgrund infördes i lagtexten i 24 § andra stycket URL en uppräknning av de slag av verk ingående i av myndighet upprättade handlingar som omfattas av upphovsrätt på samma sätt som andra verk. Att man valde metoden att i lagtexten direkt ange de aktuella typerna av verk hade att göra med att huvudregeln fortfarande skulle vara att av myndighet upprättade handlingar skulle få återges fritt och att följaktligen undantagen från denna princip inte kunde anges genom en allmän formel.

De verkskategorier som sålunda anges åtnjuta ett fullständigt upphovsrättsligt skydd även om de ingår i handlingar upprättade av myndighet kan redan idag till en viss del omfatta även datorprogram. Sålunda kan sådana program ingå i kategorin verk som har tillkommit för undervisning eller utgöras av verk varav exemplar tillhandahålls av myndighet i samband med affärsverksamhet. Det skydd som sålunda kan föreligga täcker emellertid inte en mångfald praktiskt viktiga situationer, framför allt sådana där programmen inte säljs eller tillhandahålls allmänheten. I dessa fall, då upphovsrättskydd alltså inte finns, följer av gällande bestämmelser att myndigheten kan vara

skyldig att på begäran lämna ut en kopia av programmet och sedan inte längre har någon kontroll över hur det används.

Som förut har antytts ligger bakom den nuvarande lagstiftningen på området den huvudtanken att upphovsrättsligt skydd skall ges åt sådana produkter där det av ekonomiska eller andra skäl anses böra vara likställdhet i skyddshänseende mellan vad som produceras inom den enskilda och inom den offentliga sektorn. Detta har i hög grad tillämplighet på datorprogramvara. Sådan framställs i stor omfattning inom verk och myndigheter inom den offentliga sektorn och representerar ofta betydande kreativa och ekonomiska insatser. Ibland tas sådan programvara fram i affärsmässigt bedriven offentlig verksamhet.

Mot den bakgrund som nu har nämnts finns det vägande skäl för att inbegripa även datorprogram i de kategorier av verk som omnämns i 24 § första stycket URL och som har ett fullständigt upphovsrättsligt skydd. Det föreslås därför att så sker.

Skyddet bör gälla datorprogrammen i vilken form de än finns, dvs. oavsett om de finns i form av papperskopior eller i form av upptagning på något medium, t. ex. flexskiva eller magnetband.

Liksom i fråga om övriga typer av myndigheters verk vilka omfattas av upphovsrätt gäller att allmän handling alltid utan hinder av upphovsrätt skall tillhandahållas i den ordning som tryckfrihetsförordningen säger. Den upphovsrätt som nu föreslås gälla för datorprogram innebär alltså inte några inskränkningar i möjligheterna att få ut eller eljest ta del av programvara hos myndigheter eller verk. Om och i vad mån dessa regler skall ändras övervägs f. n. av data- och offentlighetskommittén (Ju 1984:06), som i sina tilläggsdirektiv (Dir. 1984:48) fått i uppgift att bl. a. överväga frågan om tillgängligheten av datorprogram.

Det upphovsrättsskydd som nu föreslås är främst förestavat av behovet att skydda ekonomiska intressen. Regeln ger emellertid rättighetshavaren, exempelvis en statlig myndighet, en möjlighet att kontrollera mångfaldigande och annat utnyttjande av programmet i enlighet med vad som har sagts tidigare. Den som har fått ut ett program från en myndighet kan emellertid ha för avsikt att bara exempelvis undersöka programmet, analysera det eller helt enkelt att köra det i en dator för att se hur det fungerar eller för att kunna ta ut information ur en offentlig databas. Som förut har nämnts kan sådana åtgärder i vissa fall omfattas av den upphovsrättsliga ensamrätten. Att myndigheten som rättighetsinnehavare skulle motsätta sig denna typ av utnyttjande av programmet är givetvis inte acceptabelt och skulle vara i strid mot tryckfrihetsförordningens anda. Denna lagstiftning bygger på att allmänheten skall ha möjlighet att ta del av allmänna handlingar. När det gäller datorprogram liksom för övrigt andra typer av handlingar i form av upptagningar kan man ta del av dem endast genom att de på ett eller annat sätt körs i en maskin. Självfallet bör inga upphovsrättsliga hinder resas från offentlighetsrättsliga rättighetshavares sida mot denna typ av utnyttjanden som f. ö. påminner om s. k. "reverse engineering" i fråga om integrerade kretsar (se 49 a § andra stycket i den föreslagna lagtexten). Det får alltså förutsättas att myndigheterna inte med stöd av sin upphovsrätt lägger hinder i vägen för

denna form av utnyttjanden. Skulle problem uppstå i detta hänseende får lagstiftningsåtgärder vidtas.

5.4.4.6 Rättigheternas övergång i anställningsförhållanden

Speciellt när det gäller datorprogram men även när det gäller integrerade kretsar blir frågan om rättigheternas övergång i anställningsförhållanden aktuell. Som nämnts i avsnitt 3.2.4 togs även denna fråga upp vid det expertmöte som hölls i Genève i februari-mars 1985 om de upphovsrättsliga aspekterna på rättsskyddet för datorprogramvara. Det framhölls emellertid där att dessa problem principiellt sett var desamma som i andra situationer där skapande av skyddade verk skedde inom ramen för anställningsförhållanden.

Upphovsrätten vilar i Sverige på filosofin att upphovsrätten till ett verk alltid från början tillhör den enskilde upphovsmannen. Från honom kan sedan de ekonomiska rättigheterna övergå till annan genom överlåtelse eller upplåtelse. De ideella rättigheterna kan dock inte överlätas eller upplåtas. De stannar kvar hos den ursprunglige uphovsmannen eller hans arvingar. I viss omfattning kan emellertid dessa ideella rättigheter efterges med bindande verkan, dvs. uphovsmannen kan förklara sig avstå från dem. Reglerna härom finns i 3 § URL.

Överlåtelse eller upplåtelse av de ekonomiska rättigheterna sker vanligen genom avtal mellan upplåtaren och förvärvaren. Sådana avtal kan vara av olika slag exempelvis avtal varigenom rätten att utnyttja ett verk i ett visst hänseende upplåts för en viss tid (licensavtal). Det är här viktigt att hålla i minnet att även i exempelvis en beställningssituation där det gäller upphovsrättsligt skyddade verk, inbegripet datorprogram, upphovsrätten tillhör uphovsmannen och övergår till beställaren endast i den mån så följer av beställningsavtalet. I svensk rätt har man alltså inte samma system som inom den anglosachiska upphovsrätten, där rätten till "works made for hire" principiellt sett från början tillhör beställaren om inte annat framgår av avtalet.

Upphovsrättsligt skyddade verk, inbegripet datorprogram, kan tillkomma inom ramen för anställningsförhållanden. Detta är i själva verket en mycket vanlig situation just när det gäller datorprogram och den vållar en del problem på grund av programskapandets speciella karaktär och den stora rörligheten inom branschen.

Den lagreglering som finns när det gäller upphovsrättens övergång finns i 3 kap. URL. Här finns dels vissa allmänna bestämmelser, dels specialregler om särskilda typer av överlåtelseavtal, nämligen rätt till offentligt framförande, förlagsavtal och avtal om filmning. Dessa specialregler har inte någon särskild relevans när det gäller datorprogram. Däremot har de allmänna reglerna giltighet även för överlåtelse av rättigheter till skyddade datorprogram.

Dessa allmänna regler finns dels i 27–28 §§ URL, som innehåller allmänna bestämmelser om överlåtelse, dels i 41 och 42 §§ URL som handlar om upphovsrättens övergång vid uphovsmannens död, förbud mot utmätning av upphovsrätt m. m. De allmänna bestämmelserna innebär först och främst

att upphovsrätt får helt eller delvis överlåtas med den begränsning som gäller för den ideella rätten. Överlåtelse av exemplar innebär inte överlåtelse av upphovsrätt (27 §). Om inte annat har avtalats får den till vilken upphovsrätt har överlåtits inte ändra verket eller överlåta rätten vidare. Om rätten ingår i en rörelse får den dock överlåtas tillsammans med rörelsen eller del därav. Om så sker svarar emellertid överlåtaren fortfarande för avtalets fullgörande (28 §).

De nu nämnda bestämmelserna gäller även för avtal om överlåtelse eller upplåtelse av rätt till datorprogram. Om och i vad mån förvärvaren har rätt att göra ändringar i programmet eller överlåta rätten vidare är alltså en fråga om tolkning av överlåtelse- eller upplåtelseavtalet.

Frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållanden får, även när det gäller rättigheterna till programvara, ses i ljuset av de nu nämnda reglerna. Om och i vad mån rätten övergår till arbetsgivaren beror alltså främst på innehållet i anställningsavtalet och hur detta kan tolkas. För de fall då det är svårt att få klarhet i frågan har man i svensk doktrin ställt upp ett slags tumregel. Denna innebär att i fråga om verk som är tillkomna i tjänsten eller enligt ett särskilt åtagande gentemot arbetsgivaren så får denne utnyttja verket i sin normala verksamhet och i den omfattning som någorlunda säkert kunde förutses när verket tillkom.

Har enligt vad som nu har sagts rätten gått över till arbetsgivaren stannar den i regel kvar hos denne även om den anställde sedermera slutar sin anställning.

Även vad som nu har nämnts om övergång av rättigheter i anställningsförhållanden har tillämpning på datorprogram. Detta har en stor praktisk betydelse. Rättigheterna till datorprogramvara kan alltså övergå till arbetsgivaren i enlighet med vad som uttryckligen eller tolkningsvis eller enligt den angivna tumregeln följer av anställningsavtalet. Arbetsgivaren har då rätt att med de begränsningar som följer av det anförda utnyttja programvaran i sin verksamhet, inbegripet vidareöverlåtelse och ändring av materialet, och denna rätt har han normalt även sedan den anställde eventuellt har slutat sin anställning. Eftersom ett datorprogram såsom verk är skyddat i samtliga sina olika stadier innebär detta att arbetsgivaren äger förfoga över sådana program även i form av exempelvis källkod.

När det gäller övergång av rättigheter i anställningsförhållanden kan också komma in frågor om den ideella rätten, exempelvis förbudet mot att i verk göra ändringar som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. När det gäller skapande av datorprogram i anställningsförhållanden får emellertid helt allmänt sägas att den som tar en anställning för att där skapa program därigenom också får finna sig i att hans eller hennes program kan komma att ändras eller bearbetas för att passa för olika typer av användning.

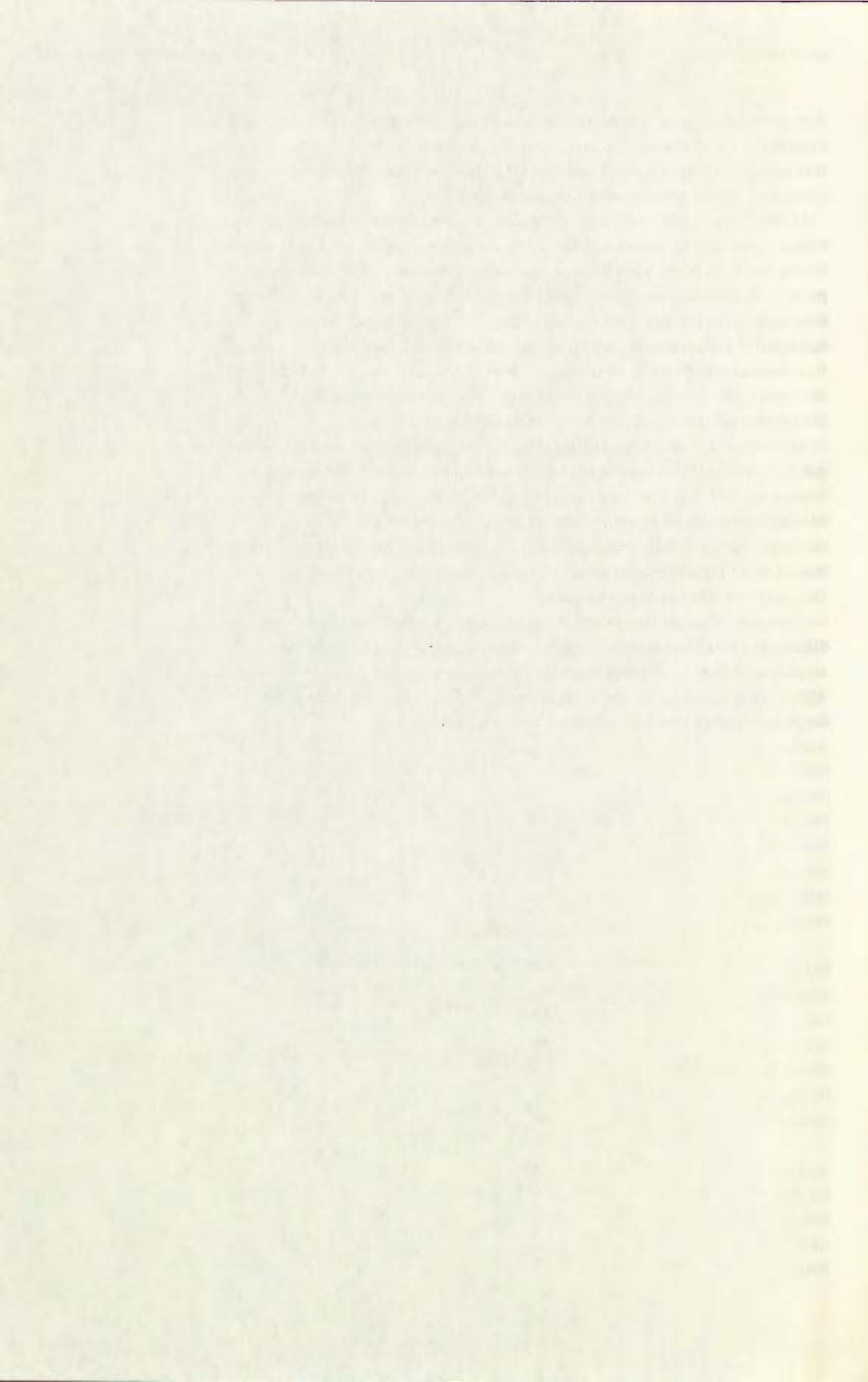
Vad arbetsgivaren kan erhålla är rätten att förfoga över verket/programmet. Huruvida han har en ensamrätt till detta utnyttjande eller på annat sätt kan hindra den anställde att själv utnyttja programmet exempelvis efter avslutad anställning, är principiellt sett en helt annan sak. I vissa fall kan arbetsgivaren ha förvärvat den exklusiva rätten att utnyttja programmet och

den anställdes egna utnyttjanden kan i så fall utgöra åtminstone ett avtalsbrott i förhållande till arbetsgivaren. I andra fall kan arbetstagarens utnyttjande utgöra ett brott mot lojalitetsplikten mot arbetsgivaren eller strida mot lagstiftningen om företagshemligheter.

Frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållanden har tidigare diskuterats inom upphovsrättsutredningen utan att dock något förslag har lagts fram. Man har nu bland annat pekat på att det finns exempel på olika illojala förfaranden då anställda slutat hos en arbetsgivare och tagit med sig material för utnyttjande hos den nye arbetsgivaren. Så har exempelvis källkoder till datorprogram på detta sätt kommit att användas hos andra arbetsgivare än den hos vilken de har tagits fram. Trots detta finns det enligt vår mening avgörande skäl mot att specialreglera övergång av rättigheter till datorprogram inom anställningsförhållanden.

Ett sådant skäl är att det är föga lämpligt att lagstifta i detta ämne när det gäller en speciell typ av verk där förhållandena inom branschen dessutom kan variera mycket. Ett annat skäl är att en sådan lagstiftning skulle kunna verka alltför hämmande på branschens utveckling. Ytterligare ett skäl är att det än så länge, bortsett från enstaka fall, inte synes ha förekommit ett sådant missbruk att lagstiftning kan vara påkallad, åtminstone inte inom ramen för den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Vi menar alltså att frågan om övergången av rättigheter till datorprogram tillkomna i anställningsförhållanden inte bör regleras särskilt inom ramen för upphovsrättslagen. Åtminstone tills vidare bör frågorna lösas av parterna själva med ledning av den lagstiftning och praxis som finns på det upphovsrättsliga området och som kort har berörts här.

6 Rättsskyddet för integrerade kretsar ("chips")

6.1 Inledning

När det gäller förhållandet mellan datorer och intellektuellt rättsskydd har på senare tid en speciell fråga blivit aktuell, nämligen den som gäller skyddet för integrerade kretsar ("chips"). Härmed avses i huvudsak ytterst små system av elektriskt ledande material som är anbragta i skivor av kisel eller liknande s. k. halvledarmaterial och som kan användas för att lagra datorprogram och/eller fullgöra ungefärligen samma funktioner som en dator. I den mån en sådan integrerad krets innehåller ett datorprogram gäller för dettas rättsliga skydd vanliga regler. Den fråga som är särskilt aktuell i samband med de integrerade kretsarna är i stället vilket rättsskydd som föreligger för utformningen av det mycket komplicerade elektriskt ledande systemet i en sådan krets. Frågan har blivit särskilt aktuell på grund av ny amerikansk lagstiftning på området.

6.2 Teknisk bakgrund

I de sammanhang som det här gäller används uttrycket "halvledare". Härmed avses material som har en ledningsförmåga liggande mellan isolatorer och metalliska ledare och vars elektriska egenskaper lätt kan modifieras med vissa tillsatser, s. k. dopämnen. De halvledare som används vid chipsframställning är främst kisel men även andra material såsom germanium eller galliumarsenid förekommer. I en tunn skiva av sådant material framställs ett antal system bestående av mikroskopiskt små elektronikkomponenter, t. ex. omkopplare ("switches"), som kontrollerar strömbanor i ett mycket komplicerat mönster av ytterst tunna ledningar som förbinder dessa komponenter. En sådan skiva innehåller enheter avsedda att utföra vissa speciella elektroniska funktioner. Denna enhet kallas integrerad krets eller "chip". Den senaste generationen av chips kan innehålla mer än en million omkopplare samlade på en kiselyta av en lillfingernagels storlek. Den kiselskiva som används som underlag för chipsframställningen kan innehålla flera hundra eller fler oftast identiska chips.

En integrerad krets eller chip av den typ som har beskrivits här kan konstrueras att utföra ett stort antal olika funktioner. Den kan sålunda fungera som mikroprocessor och som minne. En mikroprocessor kan utföra alla de funktioner som centralenheten i en dator kan utföra, dvs. olika bearbetningar av information. Mikroprocessorer används i stora antal t. ex.

för persondatorer och hemelektronikprodukter. En integrerad krets med minnesfunktioner kan lagra antingen programvara eller data som avses skola bearbetas eller lagras för senare användning. Mikroprocessor- och minnesfunktionerna kan fullgöras av olika chips men kan också föras samman i en och samma integrerade krets.

Framställning av den slutliga produkten i form av ett chip sker i flera olika stadier. Det första stadiet innebär att man bestämmer vilka funktioner som man vill att den slutliga produkten skall utföra och i grova drag definierar de fysiska och elektroniska egenskaperna hos produkten.

Nästa steg innebär att man utformar de elektroniska kretsar som behövs för att fullgöra de önskade funktionerna. Detta innebär i huvudsak att man på papper eller med datorhjälp gör en schematisk framställning av de olika elektriska komponenter som måste finnas och hur de skall bindas samman för att fullgöra de önskade funktionerna.

Det steg som därefter följer är det svåraste, mest komplicerade och mest arbetskrävande, nämligen utformningen av mönstret för den elektroniska krets som sedan skall överföras på underlaget dvs. själva chipet. Vid utformningen av layouten för detta mönster måste flera faktorer beaktas. Det viktigaste är att man lyckas finna den tekniskt mest ändamålsenliga lösningen som ger bästa resultat till lägsta kostnad. Utformningen av kretssystemet måste vara kompakt dels för att få plats på chipets yta, dels för att strömmen skall passera kortast möjliga distans, något som är väsentligt särskilt för att få den erforderliga snabbheten i stora system. Utformningen av den bästa lösningen sker på grundval av teoretiska kunskaper hos den som utformar kretssystemet samt dennes intuition och skapande arbete och framför allt på grundval av upprepade prov och lärdomar av begångna misstag.

Sedan man har bestämt utformningen av den integrerade kretsen vidtar framställningen av själva chipet. Detta består som nyss har nämnts av en tunn kiselskiva i vilken vissa områden givits speciella elektriska egenskaper med hjälp av fysikaliska eller kemiska processer, såsom diffusion eller jonimplantation av s. k. dopämnen (se vidare nedan). Dessa områden bildar i samverkan komponenterna i en elektronisk krets. Som underlag för framställningen av ett chip framställs vad som på engelska kallas för "masks", dvs. masker vilka används som negativ för vissa fotografiska processer med vars hjälp de ovan nämnda områdenas läge bestäms. Som underlag för dessa masker framställs en kombinationsritning, där kretsarna på de olika lagren i chipet framställs i olika färger på ett stort papper. Alternativt kan samma information framställas i digital form genom att alla relevanta data och koordinater i ritningen lagras på ett medium, exempelvis ett magnetband eller en magnetisk skiva. Denna information på papper eller datamedium används sedan för att framställa en serie av masker, oftast i form av ett mönster på en glasskiva. Dessa masker motsvarar i stort sett fotonegativ och används sedan för framställningen av själva chipet. Alternativt kan den i digital form lagrade informationen överföras till chipet utan användning av sådana masker. Man låter då denna digitala information direkt styra en ljus- eller elektronstråle som belyser ytor på kiselskivan som

skulle representeras av de genomskinliga partierna på motsvarande mask.

Framställningen av chipet sker genom att material etsas eller eljest tas bort från själva kiselkivans yta och delvis ersätts med annat material som kan förändra dess ledningsegenskaper. Denna process, varigenom man alltså anbringar de elektriskt ledande kretsarna i en kiselkiva, innebär i princip att man bygger upp den elektroniska kretsen i kiselkivan i steg i överensstämmelse med de mönster som finns på maskerna. Maskerna används alltså för att kontrollera och styra framställningen av själva chipet. Överföringen till kiselkivan kan ske på olika sätt. Vanligast är emellertid att kiselkivan till vilken överföringen skall ske och där flera olika kretsmönster får plats är täckt med material, vanligen kiseloxid, som är mera känsligt för syra än själva underlaget. Ovanpå detta kiseloxidlager finns en tunn hinna av ett material (s. k. fotoresist) som inte är syrakänsligt. Över detta material läggs sedan den nyssnämnda glasskivan där de genomskinliga delarna utgörs av den elektroniska kretsen i en mask medan resten av glasskivan är ogenomskinlig. När glaset belyses med ultraviolett ljus förändras fotoresisten kemiskt ("polymeriseras") så att den blir okänslig för vissa lösningsmedel. Nästa steg är att kiselkivan tvättas i ett sådant lösningsmedel. De polymeriserade delarna av resistlaget stannar då kvar medan resten av lagret försvinner. Detta innebär att maskens mönster framträder på kiselunderlaget som strängar av polymeriserad resist. Därefter placeras materialet i ett syrabad där de delar av kiseloxiden på kiselkivan vilka inte är skyddade löses upp. Därpå tas resten av resistlaget bort. Slutresultatet blir en kiselkiva där mönstret från masken framträder i upphöjd form som kiseloxidsträngar på skivans yta. Man kan sedan genom s. k. diffusion eller jonimplantering föra in aluminium, fosfor, bor eller arsenik i de ytpartier som inte skyddas av kiseloxid. Dessa ämnen kan drivas in till olika djup och därigenom förändras de elektroniska ledningsegenskaperna hos skivans olika delar. På detta sätt framställs de för kretsen erforderliga elektriskt verksamma komponenterna, dvs. transistorer eller "switchar" etc.

Framställningen av ett chip innebär vanligen åtta till tolv procedurer som den nu nämnda. För varje procedur används olika masker. När dessa procedurer är avslutade har kiselkivan ett tredimensionellt mönster av områden med olika elektriska egenskaper, vars geometriska utformning har direkt motsvarighet i maskens mönster. De olika områdena förbinds med varandra och med kretsens tilliedningskontakter med hjälp av ett eller flera ledningsmönster som på likartat sätt etsas ut ur ett metallskikt som läggs på kiselkivans yta och punktvis binds samman med de elektriska komponenterna i kiselkivan genom etsade hål i kiseloxidskiktet.

Eftersom varje integrerad krets normalt är liten ryms ett stort antal sådana kretsar (chips) på en kiselkiva som ofta har en diameter på 100 mm. Kiselkivorna delas med stor precision så att man får ett antal chips av vardera högst en lillfingernagels storlek. Varje chip består alltså av en liten kiselbricka, vanligen 0,3 mm tjock, med sitt elektroniska kretsmönster. Ett chip eller eventuellt flera monteras på ett underlag, ansluts till tilliedningskontakter och innesluts i ett hölje av keramiskt material eller plast.

Det skall tilläggas att den tekniska utvecklingen på detta område går

mycket snabbt och att nya tekniska metoder kan bli aktuella för chipsproduktion. Som nyss antytts kan chips också framställas genom att en elektronstråle "ritar" mönstret på kiselskivan utan att man alltså direkt använder sig av någon mask.

Ett chip av den typ som nu har beskrivits kan ha en mycket stor kapacitet. Som nyss har nämnts kan den innehålla mer än en million omkopplare ("switches") eller andra komponenter. Som jämförelse kan nämnas att ungefär 5 000 sådana "switches" används i ett digitalur och ungefär 20 000 i en vanlig fickräknare.

6.3 Allmänt om rättsskyddet mot piratkopiering av integrerade kretsar

Utvecklingen och framställningen av chips kräver uppenbarligen stora intellektuella ansträngningar, mycket arbete och stora kostnader. Det har för amerikansk del angetts att utvecklingskostnaderna för ett enda chip kan uppgå till 100 millioner dollar. Å andra sidan är det fullt möjligt att med kemiska eller andra medel lösa upp ett chip, frilägga dess olika lager, fotografera dessa och för en kostnad av mindre än 50 000 dollar reproducera den mask som bildar underlagsmaterialet och sedan framställa egna chips på grundval av detta. Dessa chips kan säljas till en kostnad som ligger långt under den till vilken originalchipet kan saluföras. Den som skapat originalet måste genom sina priser försöka få igen kostnaderna för utveckling och framställning av detta medan konkurrenten inte har några sådana kostnader. En sådan kopiering av andras innovationer på chipsområdet är särskilt lockande dels därför att åtminstone vissa typer av chips emellanåt har varit en bristvara, dels därför att förtjänstmöjligheterna är så stora.

Kopieringen av andras innovationer på chipsområdet har givetvis den effekten att marknadens behov av sådana produkter kan tillgodoses till låga priser. En okontrollerad kopiering har emellertid också ett antal negativa effekter. En sådan effekt är att stimulansen för och möjligheterna till nyskapande på området förhindras. Den som har framställt en innovativ produkt berövas möjligheten att täcka sina kostnader och därmed också möjligheten att investera i framtida forskning och utveckling på området. Denna utveckling drabbar direkt den som har framställt den innovativa produkten men kan också avskräcka andra från nyskapande på området. Det rör sig här i grund och botten om samma problem som på det intellektuella rättsskyddets område i allmänhet. En av dettas främsta funktioner är att stimulera skapande verksamhet i olika former och därigenom bidra till den ekonomiska, kulturella och sociala utvecklingen i samhället. Problemen kring den okontrollerade kopieringen på chipsområdet blir emellertid speciellt besvärande, dels därför att investerings- och utvecklingskostnaderna är så höga, dels därför att man framför allt i de industrialiserade länderna är på väg in i ett högteknologisamhälle som är alltmera beroende av datortekniken.

Mot den bakgrund som nu har nämnts har i flera olika länder frågan väckts om det rättsskydd som kan finnas mot kopiering av chipsprodukter, dvs. främst vilket skydd som kan finnas genom nationell och internationell lag på

det intellektuella rättsskyddets område. Man har då på många håll funnit att denna lagstiftning för närvarande ger ett otillfredsställande skydd när det gäller de skapande aspekterna på produktionen av chips.

I den mån chips saluförs under särskilda varumärken kan givetvis andras saluförande av chips under samma eller liknande varumärke angripas enligt varumärkeslagstiftningen. Detta skydd har emellertid endast ett begränsat intresse i detta sammanhang och tar inte sikte på problemets kärna, nämligen skyddet för själva den innovativa skapande insatsen vid utvecklingen av det elektroniska kretssystemet i ett chip.

Också patentlagstiftningen har begränsad tillämplighet i sammanhanget. Denna lagstiftning avser som en utgångspunkt att ge ett tidsbegränsat skydd på grundval av registrering åt uppfinningar som är industriellt användbara under förutsättning att de är nya, har teknisk effekt och når "uppfinningshöjd". I princip ger patentlagstiftningen alltså ett skydd för industriellt användbara idéer och deras olika utformningar medan upphovsrätten uteslutande ger ett skydd för utformningen som sådan av olika typer av idéer och inte ett skydd för formen. Detta innebär att patentlagstiftningen kan ge skydd för själva processen för framställningen av ett chip och i och för sig även för det elektroniska kretssystemet i ett chip under förutsättning att systemet är idémässigt nytt och når uppfinningshöjd i patentlagstiftningens mening. Just i dessa förutsättningar ligger emellertid också patentlagstiftningens brister när det gäller att ge skydd för chips. Eftersom denna lagstiftning i princip avser idéer ger den inte något skydd för den speciella utformningen som sådan av kretsarna i ett chip, dvs. för den del där kostnader och kreativa insatser ligger. Vanligen är själva idén i en krets inte ny och når oftast i vart fall inte uppfinningshöjd och är därför inte patenterbar. Vidare torde i allmänhet ett patent avseende metoden för framställning av ett chip inte hindra andra från att ta över och utnyttja utformningen av själva kretsen.

Även upphovsrätten har påtagliga brister när det gäller tillämpningen på chips. Upphovsrätten skyddar i och för sig upphovsmannens personliga utformning av en viss idé. Vidare kan upphovsrätt till ett verk gälla oberoende av syftet med detta. Sådan rätt kan gälla exempelvis för sådana "nyttiga" verk som handböcker, kartor, diagram, ritningar och – som närmare utvecklas i tidigare sammanhang – datorprogram. Från denna principiella synpunkt kan den speciella designen av de elektroniska kretsarna mycket väl anses som en typ av verk. Under förutsättning att en tillräckligt stor kreativ insats föreligger i tillskapandet av ett sådant elektroniskt kretsmönster kan ett slags beskrivande verk anses föreligga. Denna fråga berörs närmare sedan i avsnitt 6.5.2.1. Problemen när det gäller upphovsrättsskyddet ligger på ett annat plan. Enligt vissa länders lag skyddar upphovsrätten inte "utilitarian works" och när det gäller bruksföremål ges skydd endast åt den konstnärliga designen. Vidare måste medges att man när det gäller sådana kretsmönster befinner sig i utkanterna av vad det upphovsrättsliga systemet typiskt sett kan anses omfatta. Tveksamhet råder vidare om hur de internationella upphovsrättsliga konventionerna kan komma att tillämpas på sådant material som det här gäller.

6.4 Den amerikanska "Semiconductor Chip Protection Act of 1984"

De problem som hör samman med det bristfälliga intellektuella rättsskyddet för chips har blivit särskilt kännbara i Förenta Staterna som är världens främsta producent av sådana produkter. Detta är också det första land som har tagit upp denna fråga till särskild behandling och gjort den till föremål för speciell lagstiftning. Detta har – efter långvariga diskussioner i kongressen och skilda meningar i senaten och representanthuset – tagit formen av "Semiconductor Chip Protection Act of 1984". Denna antogs av kongressen under hösten 1984 och fick presidentens signatur den 8 november 1984 och blev därigenom gällande lag i Förenta Staterna.

Genom lagen skapas ett upphovsrättsligt färgat skydd för chips vilket ingår som kapitel 9 i vad som kallas "Title 17, United States Code" och där kapitlen 1–8 utgör Copyright Act. Den nya lagen ingår emellertid inte i Copyright Act eftersom skyddet inte grundas på upphovsrätt i egentlig mening utan utgör en egen s.k. "sui generis" form för skydd.

Det fanns flera anledningar till att man till slut valde formen av ett självständigt skydd i stället för att utforma ett skydd inom den egentliga upphovsrätten. En anledning var att man ansåg de "mask works" som lagen skyddar utgöra underlag för ett slags industriell intellektuell äganderätt i motsats till uphovsmännens rätt till litterära och konstnärliga verk. Ett "mask work" kunde svårligen låta sig jämföras med en bok och Copyright Office hade också vägrat att registrera chips som exemplar av "pictorial graphic or sculptural works" enligt Copyright Act. I stället borde skyddet ges som en form av industriell upphovsrätt.

Det kunde i och för sig finnas skäl för att välja ett upphovsrättsligt skydd. Detta hade också föreslagits i senaten som i detta hänseende hade stannat i en annan mening än representanthuset vilket förordade ungefär den form för självständigt skydd som sedan blev slutresultatet. De skäl som främst kunde anföras för ett upphovsrättsligt skydd var två. Det ena var möjligheterna till ett internationellt skydd och det andra var att de sedan länge etablerade upphovsrättsliga principerna kunde utnyttjas för att fastställa omfattningen av skyddet för "mask works". Vid en närmare analys ansåg man emellertid att dessa två argument inte var hållbara.

När det först gällde det internationella skyddet fann man att det överskuggande intresset var att skapa ett adekvat inhemskt skyddssystem, särskilt som möjligheterna till ett internationellt upphovsrättsligt skydd för "mask works" bedömdes som osäkra. Inget annat land hade dittills gett skydd enligt Världskonventionen om upphovsrätt som ju är den enda upphovsrättsliga konvention som Förenta Staterna är anslutna till. Det fanns ingen möjlighet att förutse om något annat land skulle instämma i uppfattningen att de funktionella aspekterna hos en integrerad krets kan skyddas enligt upphovsrätten. Vidare fanns åtskilliga tekniska problem när det gällde att foga in "mask works" under skyddet enligt den nämnda konventionen. Bland sådana frågor kan nämnas innebörden av begreppet "exemplar" ("copy") enligt konventionen, verkan och innebörden av begreppet "publicering" ("publication") och relationerna till upphovsrät-

tens formalitetskrav samt slutligen frågan om "mask works" kunde anses som fotografiska verk eller brukskonst för att försvara den 10-åriga skyddstid som man ville ha.

Till dessa tekniska aspekter kom också vissa andra av politisk eller liknande karaktär. Om Förenta Staterna införde ett upphovsrättsligt skydd för "mask works" skulle man enligt konventionens princip om nationell behandling vara skyldig att ge motsvarande skydd åt sådana verk från andra konventionsländer utan att få motsvarande skydd i dessa andra länder.

Mot bakgrund härav drog man slutsatsen att ett självständigt skydd för "mask works" skulle vara bäst i överensstämmelse med Förenta Staternas intressen på det internationella planet. Den nya lagen överensstämmer inte med och är inte heller avsedd att motsvara kraven enligt Världskonventionen om upphovsrätt. Eventuellt internationellt skydd ges i stället på en bilateral basis. Däremot var man angelägen om att utforma den nya lagen så att den var i överensstämmelse med GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Detta har uppnåtts genom att man i lagen på basis av reciprocitet behandlar in- och utländska rättighetshavare lika och dessutom behandlar intrång lika oavsett om de har begåtts av amerikaner eller utlänningar.

När det sedan gällde de inhemska aspekterna på skydd enligt upphovsrättslagstiftningen så fann man också där en rad problem. Dessa har delvis berörts tidigare. De rör framför allt att Copyright Act inte skyddar "useful articles" och vidare att skyddet för konstruktionsritningar och liknande inte skyddar rättsinnehavaren mot att någon annan mångfaldigar den artikel som ritningen avser. Ingen domstol hade dittills ansett att kopiering av ett chip utgjorde intrång i rätten till den tekniska ritningen. Man kom här också in på den filosofiska och rättspolitiska frågan om skillnaden mellan formskyddet enligt upphovsrättslagstiftningen och idéskyddet enligt patentlagstiftningen och de därav följande skillnaderna i omfattning, utformning, varaktighet och ändamål mellan de olika skyddsformerna. Den därav följande frånvaron av skydd för "useful articles" hade i andra länder delvis kompensrats genom olika former av mönsterskydd. Något motsvarande sådant skydd var inte påtänkt i Förenta Staterna.

Sammanfattningsvis fann man de filosofiska, konstitutionella, rättsliga och tekniska problemen i samband med upphovsrättsligt skydd för chips vara så stora att man inte ville gå den vägen. Ett självständigt rättsskydd skulle vara bättre ägnat att möta det verkliga behovet och undvika en osäkerhet om upphovsrättslagstiftningens tillämpningsområde och en möjlig "distortion" av denna.

Den Semiconductor Chip Protection Act som blev resultatet av dessa överväganden innehåller 14 paragrafer, numrerade 901-914.

Paragraf 901 innehåller definitioner av vissa begrepp som förekommer i lagen. Av dessa är vissa definitioner särskilt viktiga. En sådan definition rör begreppet "semiconductor chip product". Härmed avses "the final or intermediary form of any product" som uppfyller båda följande två egenskaper, nämligen

"(A) having two or more layers of metallic, insulating, or semiconductor material, deposited on, or etched away or otherwise removed from, a piece of

semiconductor material in accordance with a predetermined pattern; and (B) that is intended to perform electronic circuitry functions".

Även begreppet "mask work" är självfallet viktigt. Härmed avses "the 2-dimensional and 3-dimensional features of shapes, pattern and configuration of the surface of the layers of a semiconductor chip product, regardless of whether such features have an intrinsic utilitarian function that is not only to portray the appearance of the product or to convey information".

Denna paragraf innehåller även definitioner av vad som menas med "fixation" av ett "mask work". Härmed menas i huvudsak att verket är överfört i chipsprodukten med rättsinnehavarens tillstånd på ett sådant sätt att verket kan uppfattas, mångfaldigas eller eljest återges för mera än en rent flyktig period.

I den följande delen av lagen tas sedan olika aspekter på skyddet upp. Här skall inte göras någon detaljerad genomgång av lagen utan endast anges vissa huvudpunkter. Vissa aspekter berörs närmare i det avsnitt som berör svensk rätt och där jämförelser också görs med den amerikanska lagen.

§ 902 handlar om föremålet för skyddet och handlar främst om de s.k. anknätningsmomenten för skyddet, dvs. vilka "mask works" som åtnjuter skydd. Huvudtanken är att skydd ges bara åt amerikanska produkter dvs. sådana vars upphovsman är amerikansk medborgare eller har hemvist där eller som har kommersiellt utnyttjats första gången i Förenta Staterna. Presidenten kan emellertid på basis av reciprocitet bilateralt utvidga skyddet till att gälla också utländska produkter. Denna fråga berörs närmare i det följande (avsnitt 6.5.2.5).

I § 903 behandlas vem som är rättsinnehavare när det gäller skyddet för "mask works". Som huvudregel tillhör rättigheterna den som skapat verket. Rättigheterna kan överlåtas eller upplåtas till annan enligt detaljerade regler i paragrafen.

Skyddstiden regleras i § 904 och är 10 år från antingen registrering av verket i Copyright Office eller dess första kommersiella utnyttjande, vilken tidpunkt av dessa som infaller först.

§ 905 behandlar de rättigheter som lagen ger. De är i huvudsak vad som i svensk upphovsrättslig lagstiftning kallas mångfaldiganderätt och spridningsrätt och behandlas närmare i avsnitt 6.5.2.2 nedan.

Inskränkningar i rättigheterna behandlas i de två följande paragraferna. I § 906 behandlas vad som kallas "reverse engineering" vilket i huvudsak avser analys av innehållet i ett "mask work" och skapandet av ett nytt självständigt sådant verk på grundval av sådan analys. Vidare behandlas inskränkningar i spridningsrätten ("first sale"). § 907 handlar om frihet från sanktioner i vissa fall av "innocent infringement". Båda dessa paragrafer berörs närmare i avsnitten 6.5.2.2 och 6.5.2.4 nedan.

En förutsättning för skydd enligt lagen är att registrering av "the mask work" sker i Copyright Office inom två år från det första kommersiella utnyttjandet av verket någonstans i världen. Dessa bestämmelser finns i § 908. En annan formalitet som inte är ett villkor för skydd men som ger en presumtion härom är "the mask work notice" (beteckningen "mask work", bokstaven "M" eller symbolen (M)), som regleras i § 909.

§§ 910 och 911 handlar om "enforcement of exclusive rights" resp. "civil actions". I § 912 behandlas förhållandet till andra lagar och påföljande paragraf, § 913, innehåller övergångsbestämmelser.

I § 914 slutligen finns vissa speciella övergångsbestämmelser. Här ges the Secretary of Commerce möjlighet att under vissa förutsättningar tillfälligt för högst tre år genom beslut utsträcka skyddet till "mask works" från andra länder. Dessa regler behandlas närmare i avsnitt 6.5.2.5 nedan.

6.5 Rättsläget i Sverige

6.5.1 Allmänt om skyddsmöjligheterna

Av vad som har sagts nu framgår att begreppet "mask works" (för vilket ingen egentlig översättning till svenska torde finnas; i fortsättningen används emellanåt uttrycket "mask" och "masker") utgör två- eller tredimensionella framställningar av de elektroniskt ledande kretsarna i en halvledare (chip). På ett sätt kan dessa masker sägas vara den stencil eller den mall efter vilken kretsarna i ett chip sedan framställs. Masken fyller ingen som helst prydnadsfunktion utan utgör uteslutande ett ledningsschema för hur elektroner skall passera i ett chip.

Chips och andra halvledare utgör en mycket betydelsefull beståndsdel i många av de apparater som finns i samhället idag. Man finner chips i de robotar som styr industriella processer, fickräknare, armbandsur, köksutrustningar, telefoner, kassaapparater, hemdatorer och leksaker. Som förut har nämnts har chips åtminstone vid vissa tillfällen varit bristvara och en omfattande oövelig kopiering av chipsprodukter äger rum, speciellt i länder i Ostasien. Denna piratkopiering drabbar främst världens största fabrikant av sådana produkter, nämligen Förenta Staterna. Även andra länder har emellertid produktion av chips. När det gäller Sverige så förekommer en tämligen omfattande chipsproduktion exempelvis hos ASEA-HAFO och hos RIFA ingående i Ericsson-koncernen som driver sådan tillverkning både i Sverige och Förenta Staterna i samarbete med amerikanska företag. Med anledning av den senaste tidens utveckling, speciellt den nya amerikanska lagstiftningen på området, har frågan väckts om vilket rättsskydd som sådana chipsprodukter med svenskt ursprung kan ha.

Chips kan i viss omfattning ha skydd enligt varumärkeslagstiftningen och enligt marknadsföringslagen och lagstiftningen mot illojal konkurrens samt möjligen i någon mån enligt mönsterskyddslagstiftningen. Detta skydd är emellertid dels osäkert, dels i de flesta fall irrelevant eftersom det endast tar sikte på vissa åtgärder vid marknadsföringen av sådana produkter.

Ett visst skydd kan också ges enligt patentlagstiftningen. Detta skydd kan avse dels processen för framställning av chips, dels det grundläggande elektroniska ledningsschemat i ett chip. För patentskydd krävs att produkten är industriellt användbar och ny i förhållande till vad som tidigare är känt. Just dessa kriterier gör att patentskyddet är mindre användbart i fråga om chips. Nyhetskriteriet gör att patent kan förekomma beträffande principiellt sett nya idéer i fråga om ledningsscheman men däremot inte för olika anpassningar och bearbetningar av dessa grundläggande idéer för olika

industriella ändamål, dvs. för de insatser där huvuddelen av det individuella skapandet sker. Som har anmärkts i samband med den amerikanska lagstiftningen torde ett patent på processen för framställning av ett chip inte hindra andra från att tillgodogöra sig och utnyttja utformningen av det elektroniska kretssystemet. Mot denna bakgrund kan man dra slutsatsen att inte heller patentlagstiftningen ger något effektivt skydd mot olovlig kopiering av chips.

En viktig fråga blir då om den upphovsrättsliga lagstiftningen kan anses vara tillämplig på chipsprodukter och, om så är fallet, vilka rättigheter som kan följa därav för rättsinnehavaren. De överväganden som görs i det följande tar självfallet i främsta rummet sikte på möjligheterna till skydd för halvledarprodukter i Sverige. På grund av den amerikanska lagstiftningens stora betydelse och vikten av ett effektivt internationellt skydd på området, speciellt i förhållande till Förenta Staterna, tar emellertid stora delar av framställningen sin utgångspunkt i den nya amerikanska lagen.

6.5.2 Frågan om upphovsrättslagstiftningens tillämpning på integrerade kretsar

6.5.2.1 Verksbegreppet

När det gäller den upphovsrättsliga lagstiftningen koncentreras uppmärksamheten till möjligheterna för sådant skydd för den grundläggande intellektuella prestationen som ligger i utformningen av det elektroniska kretssystemet i ett chip. Detta innebär med andra ord att man måste ta ställning till om de "mask works" som den amerikanska lagstiftningen nämner skulle kunna anses som verk i den svenska upphovsrättslagstiftningens mening.

Utgångspunkten är att upphovsrättslagen (URL) skyddar litterära och konstnärliga verk. Detta gäller vare sig verket "utgör skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk eller alster av brukskonst eller kommit till uttryck på annat sätt" (1 § första stycket URL). Som har utvecklats även i samband med datorprogrammen hänförs till begreppet "litterärt verk" också "karta, så ock annat i teckning eller grafik eller i plastisk form utfört verk av beskrivande art." (1 § andra stycket).

Verksbegreppet i URL är alltså utformat på ett synnerligen vidsträckt sätt. Föremålet för upphovsrätt anges genom en allmänt hållen beskrivning och inte genom någon uppräknig av de särskilda skyddsobjekten. Detta skedde fullt medvetet vid lagens tillkomst. Man ville utforma själva grundbegreppen "på sådant sätt att de kan antagas behålla sin giltighet och användbarhet under så lång tid som möjligt" (prop. 1960:17 s. 48). Uttrycket "litterärt eller konstnärligt verk" tas i en mycket vidsträckt mening, exempelvis så att begreppet "litterära verk" också omfattar "beskrivande framställningar, såsom handböcker, och framställningar genom "tabeller, kurvor, bilder o. dyl." (prop. samma sida). När det gäller dessa beskrivande framställningar anges i förarbetena uttryckligen att dessa kan vara både två- och tredimensionella. Av de förra kan nämnas teckningar och grafiska verk, varvid grafisk

har en dubbel betydelse av dels grafisk framställning (staplar, kurvor och liknande) dels en sammanfattning av vissa reproduceringsmetoder (träsnitt, kopparstick o. dyl.) (prop. 1960:17 s. 44).

När det gäller verksbegreppet kan man sammanfattningsvis konstatera att detta i lagen är avsett att vara mycket vidsträckt och omfatta alla uttryck för mänskligt andligt skapande oavsett det sätt på vilket detta har kommit till uttryck. Som har framhållits flera gånger i tidigare sammanhang innebär upphovsrätten endast ett formskydd, dvs. den skyddar upphovsmannens utformning av en viss idé och inte idén som sådan eller de fakta eller den information som verket kan innehålla. Vidare är sådana element som teknik, stil eller manér som upphovsmannen har använt sig av inte som sådana skyddade.

Som en utgångspunkt är det syfte för vilket verket har framställts irrelevant för om skydd skall ges eller inte. Detta framgår av att lagen skyddar både de estetiskt syftande konstnärliga verken och litterära verk och i fråga om de senare även beskrivande framställningar. Dessa beskrivande framställningar kan vara av flera olika slag. De kan beskriva och illustrera fakta, exempelvis när en karta avbildar jordytan, eller beskriva händelseförlopp, exempelvis då ett diagram beskriver en förgången eller förväntad ekonomisk utveckling. Begreppet litterära verk kan emellertid också omfatta olika typer av anvisningar för hur händelseförlopp skall bringas att inträffa. Det enklaste exemplet utgörs av handböcker och bruksanvisningar där det för läsaren talas om hur han eller hon skall bära sig åt för att uppnå ett visst resultat. Nästa steg är att en litterär framställning på något annat sätt innebär anvisningar för det mänskliga intellektet, exempelvis en pedagogisk uppläggning av en formel eller liknande som är allmänt känd eller har skapats av upphovsmannen. I princip kan även sådana uttryck för mänskligt intellektuellt skapande skyddas. Här är det emellertid viktigt att konstatera att fakta och idéer innefattade i en sådan formel inte är skyddade. Eftersom idéerna inte har skydd utesluts även själva algoritmen i en formel eller liknande alster från skydd. Relativitetsteorin som sådan är exempelvis oskyddad men det litterära verk där denna lades fram, beskrevs och utformades kan däremot ha skydd.

Ytterligare ett steg är när man diskuterar skydd för alster som inte utgör anvisningar för det mänskliga intellektet utan för en maskin. Det mest typiska exemplet härpå är programvara för datorer. Som närmare utvecklas i föregående huvudavsnitt anses program för styrning av processer i en dator utgöra litterära verk i upphovsrättslagstiftningens mening. Även här är det emellertid viktigt att konstatera att formlerna, idéerna och algoritmerna som sådana inte har skydd utan endast programskaparens personliga utformning av idéerna i programmet.

Mot den bakgrund som nu har angetts uppstår då frågan om utformningen av system för elektroniska kretsar i ett chip kan utgöra ett verk i URL:s mening. Något principiellt hinder mot upphovsrättsskydd för utformningen av kretssystem kan emellertid inte föreligga. Som förut har nämnts är det för upphovsrättsligt skydd likgiltigt för vilket ändamål verket har skapats. Det finns inget som från sådant skydd utesluter verk som inte har något annat

syfte än att vara "nyttiga" i olika hänseenden, även om denna nytta endast skulle vara att leda elektroner på ett visst sätt för att på bästa sätt fullgöra de funktioner som verket, dvs. den elektroniska kretsen, är avsedd att utföra. Uppenbarligen krävs för att åstadkomma den effektivaste och bästa utformningen av en sådan krets en avsevärd skapande insats grundad på erfarenhet, intuition och förmåga till logiskt tänkande. Det är här principiellt sett samma form av skapande insatser som i fråga om exempelvis konstruktionsritningar och andra "tekniska förebilder" som redan har skydd enligt URL och som uttryckligen nämns i 24 § URL. Principiellt sett är det här också fråga om samma art av insatser som när det gäller datorprogram. Liksom i fråga om sådana program förutsätter skapandet av "mask works" ett val mellan olika möjligheter att uppnå det slutliga resultatet. Valet mellan dessa olika möjligheter kräver skapande intellektuella insatser av just den typ som förutsätts för tillkomsten av verk.

Av vad som nu har sagts följer slutsatsen att mönstret för de elektroniska kretsarna i ett chip principiellt sett kan utgöra verk i URL:s mening. Denna slutsats gäller kretsmönstret som sådant, dvs. kretsens utformning. Om sedan det upphovsrättsliga skyddet kan gälla kretsmönstret i dess olika fysiska utförandeformer är en annan sak, som diskuteras mera i det följande.

En förutsättning för upphovsrättsligt skydd är självfallet här, liksom i fråga om andra typer av verk, att det föreligger "ett viss mått av självständighet och originalitet hos produkten" (prop. 1960:17 s. 49). Alstret skall med andra ord vara resultatet av en självständig andligt skapande verksamhet så att man når upp till vad som kallas för "verkshöjd" hos alstret. Detta torde, mot bakgrund av vad som förut har sagts om de skapande insatserna, oftast vara fallet när det gäller de masker som det här är fråga om.

Självfallet kan inbegripandet av designen av elektroniska kretsar i det upphovsrättsliga verksbegreppet skapa åtskillig förvirring och tveksamhet. Utgångspunkten för framställningen hittills är emellertid enkel, nämligen att fastställa om området för gällande upphovsrättskydd är så vidsträckt att det också omfattar sådana produkter som avses här. Som framgår av det tidigare sagda är svaret principiellt sett jakande. Åtminstone för svensk del föreligger knappast i samma omfattning de filosofiska och rättspolitiska problem som i den amerikanska lagstiftningsproceduren ledde till att man skapade ett självständigt skydd skilt från den egentliga upphovsrätten. Dessa problem hade uppenbarligen att göra med frånvaron av designskydd i Förenta Staterna och vägran att anse "useful articles" vara verk. Man ansåg visserligen att "mask works" hade vissa likheter med kartor, konstruktionsritningar, fotografier och audiovisuella verk men ansåg att dessa produkter företedde stora skillnader både när det gällde funktionen och naturen hos den skapande verksamheten. Kartor överför huvudsakligen information och är inte "useful articles" enligt Copyright Act. Konstruktionsritningar skyddas på grund av sina "teckningsaspekter" och informationsinnehåll men skyddet omfattar inte framställning och distribution av de artiklar som ritningarna avser. Fotografier och audiovisuella verk skyddas för sina estetiska aspekter och bara med avseende på sitt eget utseende. I motsättning

till de typer av verk som nu har nämnts har "mask works" enligt amerikansk uppfattning en annan innebörd. Dessa verk skall skyddas på grund av den tekniska och kreativa skicklighet som krävs för att åstadkomma layout och design av de elektroniska kretsarna. Verken har inget inneboende estetiskt syfte. Även om denna layout innehåller och avser att överföra information så är detta inte dess enda eller ens huvudsakliga syfte. Layoutens syfte är i stället att användas för tillverkningen av "useful articles" nämligen halvledarprodukter, dvs. chips. Mot denna bakgrund och även av andra skäl som har med det internationella skyddet att göra stannade man alltså för ett självständigt skydd utanför upphovsrätten.

De amerikanska överväganden som nu har nämnts leder, som nyss har angetts, inte för svensk del till de svårigheter som blev märkbara i Förenta Staterna. I vissa betydelsefulla hänseenden skiljer sig situationen åt mellan länderna. Sålunda fäster man i Sverige inte alls som i Förenta Staterna avseende vid de estetiska aspekterna hos ett verk. Den tveksamhet som man har på amerikansk sida mot skydd enligt upphovsrättslagstiftningen synes också ha mera att göra med om upphovsrätten ger ett tillräckligt och adekvat skydd än med om dessa masker är att anse som verk eller inte. Detta är emellertid en helt annan fråga som inte har med verkskaraktären att göra.

Den slutsats som nu har nämnts om tillämpningen av URL på integrerade kretsmönster är alltså principiell och det skall understrykas att något domstolsavgörande i denna fråga inte finns. URL:s tillämplighet på sådana kretsmönster är alltså inte säkerställd för alla praktiska fall. Detsamma gäller ifråga om skyddets utsträckning (se vidare under 6.5.2.2). Denna osäkerhet kan inte undanröjas endast genom att man uttryckligen för in kretsmönster under det vanliga upphovsrättsliga skyddet. Åtskilliga specialregler skulle behövas och olägenheter skulle följa av en sådan ordning. Frågan har därför väckts om man i tillägg till det upphovsrättsskydd som kan finnas, bör införa ett speciellt skydd för sådana kretsmönster. Från industrins sida har med skärpa framhållits vikten av att man så långt det någonsin är möjligt undviker rättsosäkerhet på detta för svensk högteknologiindustri mycket betydelsefulla område.

Ett sådant speciellt skydd i tillägg till det skydd som kan finnas enligt den egentliga upphovsrätten skulle klargöra skyddsfrågan och undanröja den osäkerhet om skyddet som ibland eljest kunde föreligga. För ett sådant speciellt skydd talar också att de länder som hittills har övervägt eller håller på att överväga frågan har valt eller lutar mot ett speciellt skydd. Ett sådant kan skraddarsys efter behoven och man kan undvika att göra våld på upphovsrättsliga principer eller traditioner.

Som har antytts i det föregående kan det i och för sig hävdas att "mask works", dvs. verk som utgör mönster för kretsarna i en halvledarprodukt, är att anse som ett slags beskrivande litterära verk av den typ som anges i 1 § andra stycket URL. Mot bakgrund av vad som har sagts i det föregående, speciellt om behovet av rättslig klarhet, bör emellertid bestämmelser utformas om ett speciellt skydd i tillägg till det upphovsrättsliga skydd som redan kan finnas. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 6.5.2.2.2.

6.5.2.2 Tillämpning av upphovsrättslagen på mönstren för kretsarna i en halvledarprodukt ("mask works")

6.5.2.2.1 Allmänt

I den omfattning som de kretsmönster som avses här är att anse som skyddade verk enligt URL uppkommer frågan om det skydd som kan följa härav är adekvat för det utnyttjande som sker av verken vid framställningen av chips.

Som har framhållits i tidigare sammanhang är de rättigheter som URL tillerkänner varje upphovsman dels ekonomiska, dels ideella. De senare lämnas här därhän eftersom de i detta sammanhang torde ha mindre betydelse. De senare beskrivs i 2 § URL och innefattar en uteslutande rätt för upphovsmannen att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Detta gäller verket i såväl ursprungligt som ändrat skick, i översättning och bearbetning och i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik (2 § första stycket). Som framställning av exemplar anses också att verket överförs på anordning genom vilket det kan återges (2 § andra stycket). Att verket görs tillgängligt för allmänheten definieras som att verket framförs offentligt eller att exemplar av verket antingen sprids till allmänheten genom utbudande till försäljning, uthyrning eller utlåning eller visas offentligt (2 § tredje stycket).

I de grundläggande rättigheter som nu har beskrivits finns ett antal inskränkningar. Inskränkningar i mångfaldiganderätten finns sålunda främst i 11–19 §§ URL. Inskränkningarna i rätten till offentligt framförande finns i 20 § URL och i fråga om rätten till offentlig visning främst i 21–25 §§ URL. De inskränkningar som nu har nämnts är relativt begränsade. De inskränkningar som finns i rätten till spridning av exemplar till allmänheten är å andra sidan mycket omfattande. Sålunda föreskrivs i 23 § URL att när ett litterärt eller musikaliskt verk har getts ut så får exemplar som omfattas av utgivningen spridas vidare och visas offentligt. Undantag gäller för uthyrning och liknande av exemplar av musikaliska verk. Detta innebär att upphovsrätten i vad angår spridning till allmänheten och offentlig visning i hög grad är "konsumerad" i fråga om utgivna exemplar. Motsvarande gäller enligt 25 § i princip också för konstverk.

Om utformningen av systemet för elektroniska kretsar i ett chip anses vara en typ av verk enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen blir de nu nämnda rättigheterna med sina inskränkningar tillämpliga på utnyttjandet av dessa verk. Här kan emellertid uppstå en del mycket viktiga praktiska och principiella problem, vilka berörs i det följande och vilka i själva verket kan leda till att den från praktisk synpunkt viktigaste skyddsformen kan bli ett sådant speciellt skydd som nämnts i avsnitt 6.5.2.1 och som utvecklas närmare i det följande.

6.5.2.2.2 Mångfaldiganderätten

När det gäller mångfaldiganderätten så innebär denna en ensamrätt för upphovsmannen att framställa exemplar av verket varmed också avses att

verket överförs på en anordning genom vilken det kan återges, exempelvis när musik spelas in på en skiva eller kassett.

När det gäller de kretsmönster varom här är fråga så utgörs vanligen det "första" exemplaret av de ritningar som görs för layouten och utförandet av kretsarna i ett chip som sedan kan läggas ovanpå varandra så att de på en gång i tredimensionell form visar hur hela det integrerade kretssystemet kommer att se ut. Detta exemplar kan i sin tur mångfaldigas på vanligt sätt, t. ex. genom fotokopiering, och URL:s vanliga regler om mångfaldigande kommer då till användning.

Nästa steg i tillverkningen av ett chip är vid det hittills vanligaste förfarandet att layouten och mönstret överförs på något som motsvarar en stencil och som i princip är en glasskiva på vilken kretssystemet är klart och genomskinligt medan återstoden av glasskivan är ogenomskinlig. Även denna "stencil" eller glasskiva representerar ett exemplar av det ursprungliga verket eller masken.

Det är i samband med den följande delen av verkets utnyttjande för chipsframställning som de egentliga problemen med upphovsrättslagens tillämpning kommer.

Vid denna process överförs mönstret från glasskivan till en kiselskiva där man genom en etsningsprocess får mönstret i relief och där sedan de olika delarna görs elektroniskt ledande i olika mån. Denna överföring av mönstret från mönstret på glasskivan till kiselskivan liknar i viss mån både fotokopiering och exempelvis kopiering av ett fotografi. I princip innebär förfarandet att man med ljusstrålars hjälp direkt för över mönstret från en glasskiva till en kiselskiva och sedan genom olika kemiska processer vidare bearbetar mönstret på kiselskivan så att det får vissa egenskaper.

Mot bakgrund härav kan det hävdas att överförandet från glasskivan till kiselskivan är att anse som ett mångfaldigande, dvs. som en direkt kopiering av det ursprungliga mönstret. Denna situation skiljer sig i vart fall från den situationen då man på grundval av ett beskrivande verk, t. ex. en konstruktionsritning, utför den produkt, t. ex. den maskin, som beskrivs där. Ett sådant förfarande utgör i svensk rätt lika litet som i amerikansk rätt ett intrång i upphovsrätten till själva ritningen. När det gäller överföringen av mönstret till glasskivan och därifrån till kiselskivan är det däremot närmast fråga om en direkt kopiering, dvs. ett *överförande*, av verket, och inte om ett *utförande* av det beskrivande verk som mönstret utgör. På visst sätt kan hävdas att beskrivningen av mönstret i den ursprungliga ritningen direkt överförs till ett fysiskt fungerande exemplar utan att man principiellt sett tillför några nya element. Att sedan det till kiselskivan överförda mönstret bearbetas vidare genom olika processer, anslutning av kontakter etc. tar i princip inte bort det faktum att en kopiering av kretsmönstret har skett i kiselskivan.

Man kommer mot denna bakgrund fram till att principiellt sett överföringen av verket från glasskivan till kiselskivan och därmed till chipet i och för sig utgör en exemplarframställning som omfattas av URL:s regler härom.

Av vad som nu har sagts kan också följa att varje åtgärd varigenom man från ett chip kopierar eller för över kretsmönstret till ett annat chip på samma

sätt utgör ett mångfaldigande av det skyddade verk som kretsmönstret utgör.

Som ovan har nämnts har begreppet "exemplarframställning" en vidsträckt betydelse och omfattar enligt 2 § andra stycket URL också att verket överförs på en anordning genom vilken det kan återges. Med denna utgångspunkt kan hävdas att lagring av verket/masken i digital form på ett magnetband eller skiva och varje utförande av verket/masken från bandet på annat material, exempelvis en kisel- eller glasskiva, utgör ett nytt exemplar av verket.

Som förut har nämnts kan i vissa fall framställningen av chips ske på annat sätt än genom användandet av en mask från vilken mönstret "kopieras" över på kiselskivan. Man kan nämligen lagra informationen rörande mönstret i en databas och från denna framställa mönstret på kiselskivan exempelvis genom att informationen får styra en elektronstråle som "ritar" mönstret på skivan. I den snabba tekniska utveckling som äger rum på chipsområdet blir i själva verket detta förfaringssätt allt vanligare. Man bör därför undvika att bygga alltför mycket på förekomsten av masker i tillverkningsprocessen när man söker att utforma ett lämpligt rättsskydd för integrerade kretsar. Över huvud taget bör man undvika att göra rättsskyddet beroende av den teknik som används. När det gäller chipsframställning måste emellertid även i fall då egentliga masker saknas ett ledningsmönster skapas som underlag för den fortsatta processen. Detta mönster kan utgöra ett skyddat verk lika väl som ett mönster som förs över på en glasskiva. Att mönstret lagras i form av digitala tecken i en databas gör därvidlag ingen principiell skillnad.

Vad som nu har sagts innebär alltså att man i och för sig kan tolka den svenska upphovsrättsliga lagstiftningen så att den redan nu innehåller ett skydd mot mångfaldigande av vad som i amerikansk rätt kallas för "mask works".

Skyddet kommer med denna tolkning att ungefärligen motsvara den rätt till "mask works" som anges i § 905(1) i den amerikanska lagen och som innebär "to reproduce the mask work by optical, electronic or any other means".

Att URL:s regler om mångfaldiganderätten är tillämpliga innebär också att reglerna om inskränkningar i denna rätt blir tillämpliga, exempelvis reglerna i 11 § om mångfaldigande för enskilt bruk. Som anförts i avsnitt 6.5.2.1 innehåller en integrerad krets ofta program. I den mån så är fallet blir vad som gäller eller föreslås gälla för datorprogram också tillämpligt i fall då programmen är inkorporerade i chipsprodukten.

Den slutsats som nu har beskrivits innebär alltså att den upphovsrättsliga mångfaldiganderätten täcker också överföring av det integrerade kretsmönstret från ett underlag till en kiselskiva och kopiering av kretsmönstret från ett chip till ett annat. Även om denna slutsats är riktig är emellertid, som antytts i avsnitt 6.5.2.1, skyddsfrågan knappast slutligt löst därmed.

Det största problemet i sammanhanget ligger i osäkerheten om rättsläget intill dess lagstiftare eller domstolar har gett klarhet i frågan. Vad som har angetts ovan kan visserligen hävdas vara den teoretiskt riktiga utgångspunk-

ten. Man vet emellertid inte hur en domstol skulle ställa sig till de frågor som har nämnts. Det finns flera skäl till denna osäkerhet. Ett sådant skäl ligger i att man i Förenta Staterna har valt en skyddsform utanför upphovsrätten och att det är osäkert hur man internationellt ställer sig till frågan om den lämpligaste skyddsformen för integrerade kretsar. Det kan också finnas ett motstånd mot att tillämpa upphovsrättslagen på högteknologiprodukter av typ integrerade kretsar, låt vara att lagen avsiktligt har getts en så vid formulering att den kan täcka allehanda nya fenomen som inte alls var påtänkta när lagen kom till.

Det är synnerligen angeläget att ingen osäkerhet råder i fråga om rättsläget i de sammanhang som det här gäller. En sådan osäkerhet kan möjligen accepteras på vissa områden men däremot inte på ett ekonomiskt och eljest så viktigt område som de integrerade kretsarna och chipstillverkningen. Industrin varken kan eller bör vara offer för en sådan rättslig osäkerhet. Detta är inte acceptabelt varken nationellt eller i den internationella konkurrensen. Som tidigare har nämnts är detta en synpunkt som med skärpa har framförts från industrins sida. I enlighet med vad som redan sagts i avsnitt 6.5.2.1 bör man därför i tillägg till det skydd som redan kan finnas enligt den egentliga upphovsrätten utforma speciella regler som direkt tar sikte på framställning och mångfaldigande av integrerade kretsar. Dessa bestämmelser skulle kunna utformas i nära anslutning till vissa av skyddsbestämmelserna i den amerikanska lagen i den mening att de bör ta sikte på samma förfaranden, dvs. dels mångfaldigande, dels spridning till allmänheten av materialet. Andra element i denna lag, exempelvis formaliteterna, bör däremot inte övertas. Skyddet bör liksom i den traditionella upphovsrätten vara automatiskt. Reglerna skulle kunna fogas in i slutet av 5 kap. URL där det redan finns bestämmelser om vissa skyddsformer utanför den egentliga upphovsrätten. Att bestämmelserna tills vidare förs in där utesluter givetvis inte att man senare kan önska att exempelvis föra in dem i en särskild lag skild från URL.

Mot denna bakgrund föreslås att man i 5 kap. URL på sätt som nu har antytts inför speciella regler om skyddet för integrerade kretsar. Detta speciella skydd bör inte utesluta det skydd för sådana kretsar som faktiskt redan kan finnas enligt den egentliga upphovsrätten.

Det skydd som sålunda föreslås för kretsmönster tar sikte på den intellektuella prestation som ligger i skapandet av mönstret som sådant. Detta mönster och olika typer av utnyttjande av det kan självfallet omfattas också av andra immaterialrättigheter. Sålunda kan patentskydd finnas exempelvis för tillvägagångssättet för tillverkning av den integrerade kretsen, dvs. för hur och i vilken ordning som mönstren/maskerna skall användas för att åstadkomma kretsen. Vidare kan patent tänkas förekomma när det gäller själva idén och den konkreta tekniska utföringsformen av denna. Förekomsten av ett dubbelt skydd med möjlighet till olika rättsinnehavare till de skilda skyddsformerna kan vålla vissa praktiska svårigheter bl. a. när det gäller att göra en tillförlitlig nyhetsundersökning inom patentverket. En annan rent praktisk aspekt är att den som exempelvis

har fått patent på en produkt i vilken ett skyddat kretsmönster ingår kan förledas att tro att det därmed är klart att göra investeringar i produktion och försäljning av produkten.

Förekomsten av ett dubbelt skydd är emellertid inte något principiellt nytt inom immaterialrättens område. Inom det upphovsrättsliga området finns ett antal situationer där en viss produkt kan omfattas både av upphovsrätt och av närstående rättigheter, t. ex. artisters, fonogramframställares och radioföretags rättigheter. Det kan också förekomma att en viss produkt omfattas både av patentskydd för den industriellt användbara nya idén och av mönstersskydd eller upphovsrätt för den speciella utformningen av idén. På principiellt samma sätt kan i fråga om en produkt innehållande en integrerad krets ett upphovsrättsligt skydd finnas för kretsmönstret och patentskydd för den tekniska utformningen. Det förra är ett formskydd och det senare ett idéskydd och på samma sätt som i andra situationer där ett dubbelt skydd förekommer får hänsyn tas till samtliga kategorier av rättighetshavare när det gäller att utnyttja produkten.

Det speciella skydd som nu föreslås tar alltså sikte på mönster för kretsarna i en halvledarprodukt. Olika typer av kretsmönster kan förekomma även i andra sammanhang, framför allt i samband med s. k. kretskort och liknande. Härmed avses system av elektriska ledningar på ett underlag i ett eller flera lager, eventuellt med kondensatorer eller andra speciella anordningar. Ibland kan sådana kretskort utgöras av system av sammankopplade chips. Kretskorten skiljer sig från chips dels genom att de är större och utgörs av ledningar tryckta på eller eljest anbragta på ytan av ett isolerande material, som inte är halvledarmaterial, dels genom att de arbetar med betydligt högre effekter än vad chips gör. Man skulle också kunna uttrycka saken så att kretskort närmast är att jämföra med system.

Mönstren i kretskort skiljer sig alltså i flera hänseenden från mönstren i kretsarna i halvledarprodukter. I vissa fall kan mönstren i kretskort få skydd som nyttomönster enligt mönsterskyddslagen. Även andra former av immaterialrättsligt skydd är tänkbart. Det speciella skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter bör emellertid begränsas just till sådana alster och inte utvidgas till produkter av typ kretskort och liknande. Att nu utvidga det föreslagna nya skyddet för integrerade kretsar till att även avse kretskort och andra systemliknande produkter skulle vålla ett antal principiella och praktiska problem, bl. a. i förhållande till det industriella rättsskyddet. Skulle det i ljuset av erfarenheterna av skyddet för chipsmönster visa sig föreligga ett behov av att ge skydd även åt andra typer av kretsmönster får denna fråga tas upp senare.

Självfallet kan man diskutera vilken form som ett speciellt skydd för mönstret i kretsarna i en halvledarprodukt bör ha. Ett alternativ till det upphovsrättsligt färgade skyddet som nu har föreslagits skulle vara någon form av mönsterskydd för utformningen av kretsarna. För ett sådant skydd skulle främst kunna tala att det här gäller elektriska konstruktioner, dvs. en form av industriella applikationer, utanför vad i vart fall den klassiska upphovsrätten avser att skydda. Vidare kan sägas att den skapande insats som det här gäller bygger mera på ingenjörsteknik, fantasi och skicklighet än

på klassiskt andligt skapande. Mot att utforma skyddet som ett mönsterskydd grundat på registrering och ett nyhetskrav talar emellertid en rad mycket tunga skäl. Det viktigaste är att ett automatiskt verkande upphovsrättsliknande skydd grundat på originalitet och inte på ett nyhetskrav synes fylla det skyddsbehov som finns och ge ett lämpligt balanserat skydd. Som skäl för registreringssystem brukar framhållas att det blir lättare att bevisa uppkomst och innebörd av rättigheterna. Detta skäl synes inte ha bärkraft när det gäller kretsmönster. Enligt uppgifter som industrin har lämnat är kretsmönster lätta att identifiera för specialister och risken för dubbelskapande är praktiskt sett utesluten. Att mot denna bakgrund införa ett mönsterskydd kan inte vara motiverat. Ett sådant system skulle dessutom ta tid att bygga upp och kunna bli kostsamt.

Vad som hittills har sagts har främst tagit sikte på mångfaldiganderätten. Det har emellertid också tillämpning på andra aspekter på skyddet. Dessa berörs närmare i de följande avsnitten.

6.5.2.2.3 Spridningsrätten

När det gäller spridning till allmänheten av sådana litterära verk som dessa kretsmönster i och för sig kan utgöra så är utgångspunkten enligt 2 § URL att upphovsmannens tillstånd krävs för varje åtgärd varigenom exemplar av verket i fråga utbjuds till försäljning, uthyrning eller utlåning till allmänheten. Denna rätt faller emellertid enligt 23 § URL helt bort i fråga om utgivna exemplar. Begreppet utgivning definieras i 8 § andra stycket URL sålunda att ett verk anses utgivet "när exemplar därav med upphovsmannens samtycke förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten".

Som ovan har nämnts kan från upphovsrättslig synpunkt utförandet på kiselunderlag i ett chip av kretsmönstret i ett "mask work" principiellt sett anses som ett exemplar av verket. Verket som sådant anses alltså utgivet när exemplar av detta chip med rättighetshavarens samtycke har förts i handeln eller eljest har börjat spridas till allmänheten. Detta torde gälla både om detta chip tillhandahålls för sig, t. ex. till detaljister eller grossister som vill köpa det för användning eller vidareförsäljning, och om detta chip tillhandahålls inkapslat i en apparat som t.ex. en fickräknare eller ett armbandsur. Här kan en jämförelse göras med § 901(c) i den nya amerikanska lagen, där det sägs att "for purposes of this chapter, the distribution or importation of a product incorporating a semiconductor chip product as a part thereof is a distribution or importation of that semiconductor chip product".

De exemplar av verket i ett chip som sålunda kan anses utgivna får alltså spridas vidare, t. ex. genom återförsäljning, till allmänheten med de begränsningar som har angivits för sådana chips som innehåller datorprogram. Däremot får de givetvis inte kopieras etc. utan upphovsmannens samtycke. Konsumtionen av upphovsrätten i fråga om utgivna exemplar gäller bara spridningsrätten och inte rätten att bestämma över mångfaldigandet.

När det gäller *inte utgivna exemplar* har upphovsmannen kvar sin oinskränkta rätt att bestämma över spridning till allmänheten. Denna rätt

gäller dels i fråga om lovligt framställda exemplar som ännu inte har förts i marknaden, dels i fråga om olovligt framställda exemplar. Man kan således med stöd av sin spridningsrätt ingripa mot var och en som exempelvis säljer eller annonserar ut eller eljest sprider olovligt framställda exemplar till allmänheten.

Rättigheterna går emellertid ännu längre än vad som nu har sagts. Även import av olovligt framställda chips innehållande skyddat material kan givetvis tänkas äga rum. Enligt 53 § andra stycket URL kan för upphovsrättsintrång också straffas den som "till riket för spridning till allmänheten inför exemplar av verk, där exemplaret framställts utom riket under sådana omständigheter, att en dylik framställning här i riket skulle hava varit straffbar enligt vad i första stycket sägs". Detta innebär att straff och andra sanktioner såsom för upphovsrättsintrång kan drabba också den som för kommersiella ändamål importerar piratchips eller chips som i annat land har framställts under en tvångslicens eller där framställningen eljest har varit tillåten exempelvis därför att skydd saknats eller skyddstiden har gått ut (SOU 1956:25 s. 427). Dessa påföljder kan drabba också den som importerar material i vilket chips ingår men som kommer från länder utan rättsskydd för kretsmönster. En annan sak är att straffpåföljder ofta inte torde vara tillämpliga i sådana fall därför att det är svårt att visa att uppsåt eller grov oaktsamhet föreligger.

Från industrins sida har man framhållit det otillfredsställande i att man inte kan ingripa med stöd av den upphovsrättsliga lagstiftningen mot import av pirattillverkade chipsprodukter i andra fall än då importen sker för spridning till allmänheten. Inte heller kan man ingripa mot utnyttjandet av sådana piratchips eftersom sådant utnyttjande oftast – i motsats till utnyttjande av datorprogram – inte förutsätter framställning av nya exemplar. Detta kan föranleda en framtida översyn av bestämmelsernas tillämpning på kretsmönster. Överhuvud taget kan 53 § andra stycket och dess tillämpning vara i behov av en översyn bl. a. i ljuset av ny teknologi på olika områden.

Upphovsmannen har alltså enligt URL en omfattande rätt att bestämma över spridningen till allmänheten av exemplar av verken/kretsmönstren men inskränkningar i detta hänseende gäller i fråga om utgivna exemplar av verken. Detta har sin motsvarighet i den amerikanska lagen. Enligt § 905(2) har rättighetshavaren en ensamrätt "to import or distribute a semiconductor chip product in which the mask work is embodied". I § 906(b) finns emellertid en inskränkning som innebär att ägaren av en produkt, som innehåller ett "mask work" och som har framställts av innehavaren av rätten till detta eller med hans samtycke, får vidareförsälja, importera eller eljest sprida denna produkt utan vidare samtycke av rättighetshavaren. Detta är ett uttryck för den "first sale doctrine" som har så stor betydelse i engelsk och amerikansk upphovsrätt.

Som förut upprepade gånger har angetts innebär upphovsrätten ett formskydd och inte ett skydd för idéer. Detta är en generell regel i den svenska upphovsrättsliga lagstiftningen. I den nya amerikanska lagen kommer detta till uttryck på två sätt. Det ena är genom en regel i § 902(c) där det sägs att skyddet aldrig gäller idéer, förfaranden, processer, system,

principer eller upptäckter etc. oavsett den form i vilka de är intagna, beskrivna eller belysta i ett "mask work". Det andra sättet är genom bestämmelsen i § 906 om s. k. "reverse engineering" och som tillåter var och en att mångfaldiga verket/masken för att analysera, studera eller undervisa om begrepp, principer eller tekniska lösningar i verket eller systemets komponenter och flöden etc. eller att på grundval av sådana studier framställa ett nytt självständigt "mask work". Detta sistnämnda motsvarar ungefärligen bestämmelsen i 4 § andra stycket URL där det sägs att om någon i fri anslutning till ett verk har åstadkommit ett nytt och självständigt verk så är hans upphovsrätt inte beroende av rätten till originalverket.

Vad som nu har sagts bygger alltså på att masker/ integrerade kretsmönster kan anses som verk i URL:s mening. Med denna utgångspunkt skulle man kunna hävda att de rättigheter som en upphovsman enligt URL har till ett verk/kretsmönster i huvudsak motsvarar och i vissa hänseenden till och med sträcker sig längre än de som ges åt rättighetshavarna enligt den nya amerikanska lagstiftningen. Som utförligt har utvecklats i föregående avsnitt är emellertid tillämpningen av den egentliga upphovsrättslagstiftningen inte helt säkerställd eller otillfredsställande i vissa hänseenden. Som föreslagits där bör därför i tillägg till det skydd som sålunda kan finnas enligt den egentliga upphovsrätten speciella bestämmelser införas om skydd för kretsmönster. I dessa bestämmelser bör också ingå en särskild reglering av spridningsrätten, i ungefärlig överensstämmelse med den amerikanska lagens.

6.5.2.3 Skyddstiden

De rättigheter som URL ger gäller som huvudregel under upphovsmannens livstid och därefter under 50 år från utgången av hans eller hennes dödsår (43 § URL). Om ett verk har offentliggjorts utan att upphovsmannen har blivit angiven vid namn gäller rätten under 50 år från det år då verket offentliggjordes. Denna upphovsrättsliga skyddstid gäller för alla verk och alltså också för kretsmönster av den typ som diskuteras här och som kan anses omfattade av lagen. Någon egentlig olägenhet med en så lång skyddstid torde knappast föreligga och i fråga om utländskt skyddat material föreligger f.ö. en möjlighet att begränsa skyddstiden till vad det främmande landet självt föreskriver.

I fråga om det speciella skydd som enligt det tidigare sagda föreslås för integrerade kretsar kan skyddstiden sättas kortare, lämpligen i viss anslutning till den amerikanska lagen till tio år från det år då kretsen i fråga skapades.

6.5.2.4 Intrång i rättigheterna

Intrång i rättigheterna enligt URL och alltså intrång i rättigheterna till sådana kretsmönster som kan vara skyddade enligt URL kan medföra påföljder enligt 7 kap. URL. Vid uppsåtliga eller grovt oaktsamma intrång kan enligt 53 § straff i form av böter eller fängelse i upp till två år komma i fråga.

Straffsanktioner kan även komma i fråga när någon för spridning till allmänheten i Sverige för in exemplar av skyddade kretsmönster om exemplaren har framställts utom riket under sådana omständigheter att en sådan framställning i Sverige skulle ha varit straffbar. Vidare kan skadestånd utgå enligt 54 §. Förutom det vederlag som alltid skall utgå för nyttjandet kan redan vid "vanlig" oaktsamhet även annan ersättning utgå, exempelvis för andra förluster än uteblivet vederlag samt för lidande och annat förfång. Enligt 55 § slutligen kan domstol förordna att olovligt framställda exemplar skall mot lösen avstås till rättighetshavaren eller förstöras eller att andra åtgärder skall vidtas med sådant gods.

Även i den nya amerikanska lagen finns regler om påföljer, huvudsakligen om beslag och förstöring av olovligen framställda exemplar av "mask works" eller gods innehållande sådana exemplar. Vidare finns regler om olika slag av "civil actions" exempelvis förbudstalan och skadestånd. För att något mildra följderna framför allt för den som importerar eller distribuerar gods innehållande piratkopior av "mask works" finns i § 907 i lagen en regel om s. k. "innocent infringement" som begränsar den upphovsrättsliga ansvarigheten i vissa situationer.

Om man inför ett speciellt skydd och fogar in detta i 5 kap. URL bör de vanliga sanktionsbestämmelserna i denna lag ha tillämpning också vid intrång i det speciella skyddet för kretsmönster.

6.5.2.5 Frågor kring det internationella skyddet

Sverige liksom andra länder i Bernkonventionen ger upphovsrättsligt skydd utan formaliteter. Denna princip gäller såväl inhemska verk som verk från andra konventionsländer och gäller också i förhållande till länder inom Världskonventionen om upphovsrätt vilka själva, såsom Förenta Staterna, kräver formaliteter som villkor för skydd. Härmed är man inne på frågan om de internationella relationerna och särskilt relationerna till Förenta Staterna när det gäller skyddet för kretsmönster.

Den nya amerikanska lagen ingår som förut har nämnts visserligen som kapitel 9 i "Title 17, United States Code" vars första åtta kapitel utgörs av Copyright Act. Även om skyddet enligt den nya lagen är klart upphovsrättsligt färgat och liknar upphovsrätt i alla avgörande hänseenden så anges det dock inte vara upphovsrätt utan en "sui generis protection" dvs. en självständig form för skydd. Det anges vidare tydligt att den nya lagen inte ens försöker att uppfylla kraven enligt Världskonventionen, något som för övrigt framgår att av skyddstiden enligt lagen är 10 år medan minimikravet enligt konventionen är 25 år.

I konsekvens härmed ger den nya amerikanska lagen skydd endast för "mask works" med amerikanskt ursprung. Härmed avses enligt § 902(a)(1)(A) att verket/maskens rättsinnehavare vid tiden för registrering eller för första kommersiella utnyttjandet är medborgare eller har hemvist i Förenta Staterna eller, oberoende av hemvist, är en statslös person. Enligt samma bestämmelse kan skydd också ges åt medborgare eller personer med hemvist i stat som tillträtt en internationell överenskommelse vilken tillträtts också av Förenta Staterna och vilken ger skydd åt "mask works". Här skall

då anmärkas att enligt officiell amerikansk uppfattning Världskonventionen om upphovsrätt inte ger sådant skydd och att alltså bestämmelsen åsyftar en särskild framtida internationell överenskommelse på området. Som förut har nämnts kan skydd enligt den amerikanska lagen ges även i fall då "the mask work" första gången har kommersiellt utnyttjats i Förenta Staterna (§ 902 (a)(1)(B)).

Möjligheter finns emellertid också till skydd enligt den amerikanska lagen på en bilateral basis. Sålunda kan enligt § 902 (a)(1)(C) skydd enligt den nya lagen ges även åt "mask works" med motsvarande anknytningsmoment i främmande stat under förutsättning att denna främmande stat antingen ger skydd åt amerikanska "mask works" på grundval av nationell behandling (dvs. samma skydd som åt egna sådana verk) eller på i huvudsak samma sätt som i den amerikanska lagen. Skyddet för exempelvis svenska "mask works" i Förenta Staterna är alltså inte automatiskt utan förutsätter en "Presidential proclamation" av den typ som nu har nämnts. Frågan beror under alla omständigheter på vad presidenten finner lämpligt och det sägs i förarbetena till den amerikanska lagen att "this discretion should be carefully exercised."

Lagen innehåller emellertid också en annan möjlighet till skydd i Förenta staterna, nämligen på en interimistisk basis. Enligt § 914 kan nämligen the Secretary of Commerce på eget initiativ eller på ansökan genom ett särskilt beslut (en "order") tillfälligt utsträcka skyddet till medborgare eller personer med hemvist i främmande stat. Tre förutsättningar gäller för ett sådant beslut, nämligen

a) att den främmande staten "is making good faith efforts and reasonable progress" mot att antingen ingå en sådan internationell överenskommelse om skydd som har beskrivits ovan eller att införa en lagstiftning som avses i 902 (a)(1)(C) och som kan utgöra grund för en "Presidential proclamation",

b) att medborgare eller personer med hemvist i den staten eller myndigheter etc. där inte är inblandade i piratverksamhet ("misappropriation, or unauthorized distribution or commercial exploitation of mask works") och

c) att meddelandet av ett sådant beslut skulle främja syftet med den nya lagstiftningen och även främja ett anständigt internationellt uppträdande i fråga om skyddet för "mask works" ("would promote the purposes of this chapter and international comity with respect to the protection of such works").

Av lagen följer att beslut av the Secretary of Commerce upphör att gälla senast efter tre år. De kan emellertid också ges kortare varaktighet och upphör om någon av de tre nyss nämnda förutsättningarna för dess meddelande har upphört.

Det ankommer självfallet på varje stat som är intresserad av ett sådant temporärt skydd att ange de omständigheter som kan tänkas utgöra en tillfredsställande grund för beslutet. För svensk del är frågan emellertid tillfälligt löst genom att beslut har meddelats om temporärt skydd för svenska kretsmönster t. o. m. den 13 juni 1986.

För skydd enligt den nya amerikanska lagen krävs, förutom att de förutsättningar uppfylls som har beskrivits ovan, också att vissa formaliteter iakttas. En sådan formalitet är att verket registreras i Copyright Office. Bestämmelser härom finns i § 908. Om ansökan om registrering inte har gjorts inom två år från den dag då det första kommersiella utnyttjandet av verket/masken skedde förfaller skyddet enligt lagen. En annan formalitet utgörs av en s. k. "mask work notice". Denna utgör en parallell till copyrightmärkningen C men utgörs av dels antingen orden "mask work" eller bokstaven M eller symbolen M, dels namnet på rättsinnehavaren eller en allmänt känd förkortning därav. Denna märkning, varom regler finns i § 909, är inte en förutsättning för skydd utan ger i stället en presumtion ("prima facie evidence") för skydd.

De formaliteter som nu har nämnts, inbegripet registrering, gäller lika för alla som har skydd enligt lagen, dvs. även för mask works som får skydd på grundval av en Presidential proclamation eller ett tidsbegränsat beslut av the Secretary of Commerce. Det räcker för utlänningar alltså inte som i egentliga upphovsrättsliga sammanhang med bara en märkning utan man måste, när det gäller "mask works" också registrera dessa för att få skydd.

För svensk del bör skyddet för kretsmönster, oavsett om det ges inom den egentliga upphovsrätten eller enligt den föreslagna speciella bestämmelsen, vara oberoende av formaliteter dvs. utan något registreringsförfarande och utan någon märkning eller liknande. Från industrin har framhållits att kretsmönstren i fråga är så karakteristiska att de är lätta att känna igen för specialister. Avsaknaden av formaliteter vållar enligt industrin därför inte några bevisproblem. Att det ändå kan vara lämpligt att exempelvis märka produkterna enligt amerikansk förebild antingen för att påminna om att skydd åberopas eller för att säkerställa ett bättre bevisläge utomlands är en helt annan sak som inte har med existensen av skydd i Sverige att göra. För att säkerställa internationell enhetlighet när det gäller sådan märkning bör den ske på samma sätt som har angetts i den amerikanska lagen, vilken kan antas bli normgivande i detta hänseende.

Specialmotivering

Lagens rubrik

Det föreslås att rubriken "Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk" ändras till "Upphovsrättslag". Skälet härtill är främst att lagen, särskilt efter infogandet av de föreslagna reglerna för datorprogram och för integrerade kretsar, kommer att innehålla så många element som skiljer sig från den traditionella upphovsrätten till litterära och konstnärliga verk att den nu föreslagna rubriken svarar bättre mot verkligheten. Det kan f. ö. nämnas att man redan har infört motsvarande ändring i Finland.

Ändringen föranleder konsekvensändringar dels i FotoL, dels i tillämpningsföreskrifterna till URL och FotoL.

1 §

Paragrafen innehåller grundregeln om vad som skyddas enligt URL. I andra stycket omnämns vissa speciella former av verk, nämligen kartor och andra i teckning eller grafik eller i plastisk form utförda verk av beskrivande art.

Som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3.1) kan datorprogram redan enligt gällande lydelse av lagen omfattas av det där använda uttrycket "litterära verk". För att undanröja varje tvekan i detta hänseende har emellertid i paragrafens *andra stycke* datorprogram tagits med i exemplifikationen av skyddade kategorier av verk. Motsvarande har inte skett beträffande mönstren för kretsarna i en halvledarprodukt. I detta hänseende hänvisas till vad som sagts i avsnitt 6.5.2.1 i den allmänna motiveringen.

Det sägs ibland att de alster som nu uppräknas i 1 § andra stycket, dvs. de beskrivande verken, är "upphovsrättens småmynt". Skyddsomfånget för dessa verk anses vanligen vara tämligen ringa och omfattar exempelvis inte utförande av ett tvådimensionellt beskrivande verk i tredimensionell form. Genom ordalydelsen av det nu gjorda tillägget, dvs. att efter uppräknningen av beskrivande verk tillagts "ävensom datorprogram" avses att markera att dessa inte är att jämställa med de beskrivande verken utan med litterära verk i allmänhet och alltså ha i princip samma verkshöjdskrav och skyddsomfång som dessa.

Vad som menas med "datorprogram" har utvecklats närmare i avsnitt 5.2 i den allmänna motiveringen. Någon definition av begreppet har inte ansetts

böra tas in i lagen. För att programmet skall åtnjuta skydd skall det självfallet på samma sätt som andra verk ha en viss grad av originalitet. Vad som avses härmed i förhållande till datorprogram kan inte närmare anges här utan får avgöras i praxis med ledning av de speciella förhållandena på området. Frågan berörs något i avsnitt 5.3.1 i den allmänna motiveringen.

11 §

Paragrafen innehåller regler om exemplarframställning för enskilt bruk. Första stycket innehåller huvudregeln och i andra stycket finns dels ett undantag från regeln i första stycket, nämligen såvitt angår byggnadsverk, dels ett förbud mot att i vissa fall anlita annan för sådan exemplarframställning.

Vissa ändringar föreslås i *andra stycket*, vilket som nyss nämnts innehåller regler dels om förbud att över huvud taget framställa exemplar för enskilt bruk (i fråga om byggnadsverk), dels att låta exemplarframställning för enskilt bruk ske genom annan (bruksföremål, skulptur eller efterbildning av annat konstverk genom konstnärligt förfarande). (Här bortses från de förslag till ändringar i 11 § andra stycket som utredningen har föreslagit i betänkandet 1983:65). I den allmänna motiveringen i det föregående (avsnitt 5.4.4.2) har föreslagits att datorprogram skall undantas från möjligheterna till exemplarframställning för enskilt bruk. Bestämmelsen i 11 § andra stycket har utformats i enlighet härmed. Som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen gäller detta totalförbud mot enskild kopiering oavsett om programmen finns i maskinläsbar form eller i annat utförande.

23 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om inskränkningar i upphovsmannens s. k. spridningsrätt. I enlighet med de överväganden som redovisas i avsnitt 5.4.3.4 har vissa specialregler införts i fråga om datorprogram. Liksom i fråga om övriga verk som omfattas av bestämmelsen avser paragrafen bara utgivna exemplar av datorprogram. Begreppet "utgivning" i samband med datorprogram har kommenterats i samband med specialmotiveringen till den nya lydelsen av 11 §. De föreslagna reglerna i 23 § innebär att utgivna exemplar av sådana program inte utan upphovsmannens samtycke får hyras eller lånas ut till allmänheten. Med uthyrning jämställs liksom i fråga om musikaliska verk därmed jämförliga rättshandlingar, dvs. främst byte. De särskilda bestämmelserna om uthyrning och utlåning avser bara programmen i maskinläsbar form. Som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.4.4) avses härmed programmen som källkod eller objektкод i form av en upptagning på ett underlag.

Program ingår ofta i olika typer av produkter i det nutida samhället, exempelvis fickräknare eller symaskiner eller annat, och exemplaren har då, såsom ingående i dessa produkter, förts i marknaden med upphovsmannens samtycke. Programmen är då att anse som utgivna i en form som omfattas av begreppet "maskinläsbar form". Självfallet skall det av hänsyn till den

allmänna omsättningen vara tillåtet att i alla former vidaresprida de *produkter* där programvaran ingår. Någon särskild regel härom i den upphovsrättsliga lagstiftningen behövs inte. Om programvaran tas ut ur produkten och utnyttjas separat omfattas åtgärderna däremot av de föreslagna reglerna om utlåning och uthyrning etc. till allmänheten. Det torde dessutom ofta vara så att upphovsmannens samtycke till spridning till allmänheten avser programmet såsom del av produkten. Ett frånskiljande av programmet och nya separata spridningsåtgärder kan då anses vidtagna utan upphovsmannens samtycke och inte tillåtna enligt den upphovsrättsliga lagstiftningen.

24 §

Paragrafens första stycke innehåller regler om upphovsrätten till andra hos svensk myndighet upprättade handlingar än sådana som avses i 9 § (lagar m. m.). I andra stycket finns regler om upphovsrätten i fråga om vissa handlingar som kommer in till myndighet.

Paragrafens *första stycke andra meningen* innehåller en uppräkningslista av vissa typer av verk som, i motsats till dem som nämns i första meningen, inte får återges utan upphovsmannens samtycke, dvs. där upphovsrätt principiellt sett gäller enligt vanliga regler. I enlighet med vad som har föreslagits i avsnitt 5.4.4.5 i den allmänna motiveringen har till uppräkningslistan av de typer av verk som har fullt upphovsrättsligt skydd även fogats datorprogram. Som anförts i det nämnda avsnittet gäller detta skydd oavsett i vilken form programmet är uttryckt, dvs. oavsett om det finns "på papper" eller i maskinläsbar form och oavsett om det är uttryckt i källkod eller som objektkod.

27 §

I paragrafen finns en regel om att förfoganderätten till ett verk kan överlåtas. Vidare finns vissa specialbestämmelser om överlåtelse av exemplar och om beställda porträttbilder. I tredje stycket finns en hänvisning till de bestämmelser om överlåtelse av upphovsrätt i vissa särskilda hänseenden som finns i 30–40 §§ och det sägs vidare att dessa bestämmelser tillämpas bara om annat inte har avtalats.

I paragrafen har bara den ändringen gjorts att hänvisningen till överlåtelse i vissa särskilda hänseenden angetts omfatta också 40 a § om avtal om rätt att utnyttja datorprogram.

40 a §

I paragrafen finns vissa specialbestämmelser om rätt att utan hinder av upphovsmannens ensamrätt till exemplarframställning resp. bearbetning framställa exemplar resp. göra anpassningar i program i vissa situationer i samband med programmets utnyttjande. De exemplar som det gäller är dels sådana exemplar som behövs för den medgivna användningen, dvs. i huvudsak de exemplar som måste framställas vid körningen av programmet i maskinen, dels reservexemplar och exemplar som behövs från skyddssyn-

punkt, främst s. k. back-up-exemplar. Vidare medger bestämmelsen rätt att göra sådana anpassningar i programmet som behövs för den medgivna användningen.

De exemplar, ursprungliga eller anpassade, som framställs för de ändamål som har nämnts nu får inte användas för andra ändamål. Vidare gäller att de skall utplånas senast när rätten att utnyttja programmet upphör.

Bestämmelsen i paragrafen tar sikte på situationer då en överlåtelse av rätten har skett och ger förvärvaren av rätten en möjlighet att, även om inget sägs därom i avtalet, framställa exemplar och vidta åtgärder för de ändamål som nu har nämnts. Bestämmelsen har i första hand tillämpning i de situationer där ett direkt avtal om överlåtelse eller upplåtelse av rätten finns, exempelvis ett licensavtal. Den kan emellertid därutöver få tillämpning i de fall då något uttryckligt avtal om överlåtelse eller upplåtelse av rätten inte finns, exempelvis då någon köpt ett program i form av en flexskiva under den självklara förutsättningen att han skall få nyttja det. Även i sådana situationer kan 40 a § få tillämpning.

I likhet med vad som gäller för andra regler i 3 kap. tillämpas bestämmelsen endast i den mån inte annat har avtalats. Detta framgår av den ändring som föreslås i 27 §. I fråga om de nyss nämnda fallen där exemplar av program köps för att brukas bör anmärkas att avtal om att 40 a § inte skall tillämpas kan tänkas komma till stånd genom att ett förbud i detta hänseende kan göras gällande gentemot utnyttjaren. Det skall dock nämnas att exempelvis en notis på programvaran om att 40 a § inte är tillämplig inte har verkan som avtal gentemot utnyttjaren. För att sådant skall föreligga krävs att denne ingått ett avtal om att respektera det (se vidare avsnitt 5.4.4.2).

49 a §

Den föreslagna paragrafen innehåller bestämmelser om skyddet för kretsmönstren i s. k. halvledare, ibland kallade integrerade kretsar eller, populärt uttryckt, chips.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 6 och speciellt avsnitt 6.5.2.2.2) har utförligt beskrivits vad de nu nämnda begreppen innebär och det skyddsbehov som kan finnas utöver vad den egentliga upphovsrätten kan ge. Bestämmelserna i denna paragraf är utformade med utgångspunkt i övervägandena i det nämnda avsnittet.

Paragrafens första stycke innehåller den egentliga skyddsbestämmelsen, medan andra och tredje styckena innehåller vissa inskränkningar i skyddet. Fjärde stycket innehåller vissa hänvisningar och i femte stycket finns en hänvisning till det skydd som kan finnas enligt den egentliga upphovsrätten.

Bestämmelsen i *första stycket* har som skyddsobjekt "utformningen av mönstret för kretsarna i en halvledarprodukt". Härmed avses i princip vad som i amerikansk rätt kallas för "mask works". Skyddet gäller utformningen av kretsmönstret. Skyddet är alltså ett formskydd och inte ett idéskydd. Till följd härav gäller skyddet inte för idéer, principer, algoritmer etc. som

sådana, utan endast för den speciella utformning som de har givits i det aktuella kretsmönstret.

En förutsättning för skydd är att utformningen uppvisar en viss grad av originalitet. Detta ligger i uttrycket "skapa" i paragrafen och innebär att helt banala produkter inte skyddas. Självfallet kan detta skapande ske på olika sätt, exempelvis genom att ett enda helt nytt kretsmönster framställs eller genom att man framställer ett kretsmönster av enskilda delar från ett "cellbibliotek". Den skapande insats som kan krävas för att sammanställa dessa delar till en helhet kan jämföras med tillkomsten av ett samlingsverk enligt 5 § URL. Något nyhetskrav som sådant gäller inte som förutsättning för skyddet eftersom detta tar sikte på den skapande insatsen. Det är alltså åtminstone teoretiskt möjligt att två personer oberoende av varandra kan skapa samma eller snarlika utformningar av kretsmönstren. Båda har då skydd. Detta kan givetvis leda till bevissvårigheter i konkreta intrångsfall. Sannolikheten för att dubbelskapande skall inträffa är emellertid mycket liten för att inte säga utesluten. Anledningen härtill är dels den utomordentligt komplexa karaktären hos dessa kretsmönster, dels den omständigheten att det för att uppnå ett visst resultat oftast inte existerar endast en enda tekniskt idealisk lösning utan många olika variationsmöjligheter.

Den rätt som tillkommer de produkter som nu har nämnts är en förfoganderätt, dvs. en ekonomisk rätt. Något ideellt skydd liknande det i 3 § eller 26 § URL har inte ansetts behövas. Rättigheterna är liksom i den egentliga upphovsrätten ensamrättigheter.

Förfoganderätten innehåller två element, nämligen dels en mångfaldiganderätt (punkterna 1 och 2), dels en spridningsrätt (punkt 3).

Mångfaldiganderätten innebär en uteslutande rätt att framställa exemplar av utformningen av mönstret "på vad sätt och med vilken teknik det vara må". Detta uttryck används för att i rätten innefatta alla situationer då den aktuella utformningen av kretsmönstret mångfaldigas. Detta mångfaldigande kan vara direkt eller indirekt. Direkt mångfaldigande kan föreligga exempelvis då mönstret förs över från ett papper till ett annat eller till en s.k. mask och därifrån till en kiselskiva där mönstret sedan bearbetas vidare för att få elektroniskt ledande funktioner. För att undvika varje tveksamhet vad angår den sistnämnda situationen har i lagtexten särskilt nämnts att "utföra" kretsmönstret "på ett materiellt underlag". Texten täcker också situationer då mångfaldigandet är indirekt, exempelvis då kretsmönstret lagras i en databas eller i ett program som styr framställningen av mönstret eller när det från en sådan bas resp. ett sådant program används för att framställa mönstret på en kiselskiva exempelvis genom en elektronstråle som direkt "ritar" på kiselskivan.

Spridningsrätten har utformats efter mönster av motsvarande rätt i 2 § URL och omfattar alla handlingar varigenom exemplar av kretsmönstret görs tillgängliga för allmänheten genom uthyrning, utlåning eller annat sätt för spridning till allmänheten. Medan mångfaldiganderätten av naturliga skäl gäller kretsmönstret som sådant gäller spridningsrätten detta mönster i såväl ursprungligt som ändrat skick. Detta innebär att denna typ av utnyttjande av ett ändrat kretsmönster kräver tillstånd från rättighetshavaren så länge det

ursprungliga mönstrets speciella utformning kan återfinnas i det ändrade mönstret. Om däremot någon i fri anslutning till ett kretsmönster och exempelvis med utnyttjande av dess idéer skapar ett nytt och självständigt mönster föreligger inte något intrång i rätten till det ursprungliga kretsmönstret. Här gäller samma princip som på den egentliga upphovsrättens område kommer till uttryck i 4 § andra stycket.

Skyddet är i likhet med andra skyddsformer enligt URL automatiskt och förutsätter inte uppfyllande av några formaliteter.

Rättigheterna tillkommer den som har skapat utformningen av mönstret. Dessa rättigheter kan självfallet överlåtas eller upplåtas genom särskilda avtal eller exempelvis inom ramen för anställningsförhållanden.

I sista meningen anges skyddstiden. Denna har i likhet med t. ex. 49 § och amerikansk lag satts till tio år. Skyddet börjar gälla då det aktuella kretsmönstret skapades och skyddstiden räknas från utgången av det år då så skedde. Om exempelvis bearbetningar görs av ett ursprungligt kretsmönster uppkommer en självständig skyddstid för den bearbetade versionen.

Andra stycket innehåller regler om en särskild inskränkning i mångfaldig-anderätten enligt första stycket. I likhet med vad som har skett i amerikansk lag har införts en regel om s. k. "reverse engineering" som ger möjlighet att oavsett första stycket eller andra regler i URL mångfaldiga det skyddade kretsmönstret för undervisning om eller analys av detta. Självfallet torde i sådana fall endast utföranden på papper eller motsvarande bli aktuella och inte någon kopiering i chipsform.

Om en integrerad krets innehåller ett datorprogram blir reglerna härom tillämpliga, exempelvis förbudet mot exemplarframställning för enskilt bruk.

Tredje stycket innehåller inskränkningar i den spridningsrätt som föreskrivs i första stycket. Inskränkningarna tar sikte på fall då kretsarna ingår i produkter som har spritts till allmänheten med rättighetshavarens samtycke.

I specialmotiveringen till den föreslagna lydelsen av 23 § har utvecklats varför någon specialbestämmelse inte ansetts nödvändig i URL om friheten till vidare spridning av produkter innehållande programvara. Att en sådan specialregel har ansetts påkallad när det gäller kretsmönster beror dels på att sådana mönster på ett helt annat sätt än datorprogram tillhandahålls i form av produkter, dels på önskvärdheten av en parallellitet med den amerikanska lagstiftningen.

Den produkt vari kretsmönstret ingår kan vara ett chip men kan också vara en klocka, en fickräknare eller annat där kretsen ingår eller också vara t. ex. en bok där kretsen eller en del därav är avbildad. I likhet med vad som gäller inom den egentliga upphovsrätten innebär den föreslagna bestämmelsen att rätten att kontrollera spridningen av sådana produktexemplar upphör. De får alltså utan samtycke säljas vidare eller göras till föremål för exempelvis utyrning eller utlåning till allmänheten. Att detsamma gäller i fråga om kretsmönster som utgör verk – även i fall då mönstret innehåller en programvara – följer dels av att bestämmelsen i tredje stycket gäller även i fall då kretsmönstret är ett verk (se motiven till femte stycket nedan) dels av

vad som har sagts i specialmotiveringen till 23 § rörande datorprogram. Vad som där sägs om t.ex. fall då programvaran lösgörs från produkten har principiellt sett samma tillämpning på fall då det underlag där kretsmönstret finns lösgörs och utnyttjas för sig.

Fjärde stycket innehåller en hänvisning till 27 och 28 §§. Av hänvisningen till 27 § följer att de rättigheter som det här gäller får överlåtas helt eller delvis och att de övriga reglerna i denna paragraf får motsvarande tillämpning. Av hänvisningen till 28 § följer bl. a. att, om inte annat har avtalats, en överlåtelse av rätten inte innefattar rätt att ändra kretsmönstret eller att överlåta rätten vidare.

I *femte stycket* slutligen finns en regel om att de särskilda bestämmelserna i den nu aktuella paragrafens första stycke inte utesluter tillämpningen av de egentliga upphovsrättsliga reglerna om mönstret eller del därav kan anses omfattade av dessa regler. Så kan vara fallet om utformningen av kretsmönstret utgör ett verk i URL:s mening. I sådana situationer kan upphovsmannen till kretsmönstret/verket ingripa mot utnyttjanden utan samtycke vilka faller under exempelvis förfoganderätten enligt 2 §. Även de ideella rättigheterna enligt den egentliga upphovsrätten kan då göras gällande.

Att hänvisning bara har gjorts till första stycket innebär att andra stycket om s. k. "reverse engineering" är tillämpligt också i fall då en krets är skyddad av upphovsrätten. Detta följer f. ö. redan av själva lydelsen av andra stycket. Bestämmelsen om "reverse engineering" är mycket betydelsefull för halvledarindustrin och det är rimligt att detta förfarande skall få tillämpas i de fall då upphovsrättskydd föreligger. Om inte samma regler gäller skulle dessutom många tolkningstvister om förekomsten av upphovsrättskydd i enskilda fall kunna uppkomma.

Att hänvisning inte har gjorts till tredje stycket innebär att spridningsrätten är konsumerad även om ett kretsmönster skulle ha upphovsrättsligt skydd men till äventyrs exempelvis inte skulle vara att anse som ett litterärt verk och därför inte omfattas av konsumtionsbestämmelsen i 23 §.

Det bör i sammanhanget framhållas att den föreslagna 49 a §, till skillnad från övriga paragrafer i 5 kap. URL, inte innehåller någon hänvisning till olika paragrafer som reglerar den egentliga upphovsrätten (med undantag för hänvisningarna till 27 och 28 §§). Härav följer att t.ex. någon ideell rätt enligt 3 § inte tillkommer skaparen av ett kretsmönster. Inte heller blir reglerna i 2 kap. URL om inskränkningar i ensamrätten, t.ex. exemplarframställning för enskilt bruk eller citaträtt, tillämpliga.

61 §

Paragrafens nuvarande lydelse innehåller regler om tillämpningsområdet för bestämmelserna om närstående rättigheter enligt 45–48 §§ och för katalogskyddet enligt 49 §.

I paragrafen har införts ett nytt *tredje stycke* som anger tillämpningsområdet för det skydd för integrerade kretsmönster som föreskrivs i 49 a §. Skyddet anges, i viss anslutning till vad som gäller för alster enligt 49 §, vara

tillämpligt på kretsmönster som är skapade av svenska medborgare eller personer som har sin vanliga vistelseort här i landet. Detta skydd gäller oavsett om och var utgivning har skett av kretsmönstret. Därjämte föreskrivs emellertid att skyddet även gäller för kretsmönster där den första utgivningen har skett i Sverige. Det gäller alltså här oberoende av nationaliteten eller den vanliga vistelseorten hos mönstrets skapare.

Det nu nämnda tillämpningsområdet för skyddet är rent nationellt. Det särskilda skydd som föreskrivs i 49 a § ligger utanför den egentliga upphovsrätten och omfattas alltså inte av de multilaterala konventioner på detta område som Sverige är bundet av. Om och i vad mån skyddet skall utsträckas också till kretsmönster med ursprung i andra länder ankommer på regeringen att under förutsättning av ömsesidighet föreskriva med stöd av 62 §.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagstiftningen har angetts träda i kraft den ..... I enlighet med gängse principer vid ändringar i den upphovsrättsliga lagstiftningen anges att de nya reglerna tillämpas också på verk och andra prestationer som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Bestämmelsen i 40 a § har gjorts tillämplig även på avtal om överlåtelse som har ingåtts dessförinnan.

Det har inte ansetts nödvändigt att införa några speciella regler om användningen av exemplar som har framställts med stöd av äldre lag.

Bilaga 1

Recommendations for settlement of copyright problems arising from the use of computer systems for access to or the creation of works

Noting that states and international organizations are now giving high priority to information policy;

Recognizing that creation of systems for the organization and co-ordination of information and documentation has become a main element for the performance of the various functions of the society, in particular in scientific, economic, technical, political, cultural, educational and social fields,

Noting also that the rapid development of information technology and the importance of information products and services in international trade have led to the creation of computerized information systems, networks, and data bases, on both national and international levels, to enable information-seeking users to have direct access to such systems,

Taking into account that, at present, more and more works protected by copyright are used for storage in and retrieval from computer systems and this practice is likely to grow,

Considering that, at present, technological developments in the computer area have led to changes in methods of producing various categories of creative works which may respond to the general requirements for international and national copyright protection,

Recognizing the important role of copyright as a stimulus for creativity and the development of society,

Considering also that the use of the new technologies for access to or the creation of works should be facilitated consistently with the appropriate protection of works,

Taking note of the provisions of the international conventions on copyright actually in force,

Bearing in mind that the use of computer systems for access to or the creation of works has given rise to certain problems in the field of copyright,

Considering that the development towards international computerized information systems and the increasing transborder flow of data make it highly desirable to harmonize international views on the settlement of these

copyright problems and to achieve co-operation among states on common and practical solutions in this connection,

The Committee is of the opinion that:

- (a) the use of computer systems for access to or the creation of protected works should be governed by the general principles of copyright protection as laid down in particular in the international copyright conventions and such use does not at present require amendments to these principles;
- (b) the copyright problems raised by such use are complex and while settling them national legislation should take into account the legitimate interests of both the copyright owners and the users of the protected works in order to stimulate creativity of authors and not hamper the dissemination of works by means of computer technology;
- (c) states, while seeking legal solutions on the basis of the existing principles or enacting specific legal provisions governing the problems arising from the use of computer systems for access to or the creation of works, should be guided by the following recommendations:

Use of computer systems for access to protected works

Subject-matter to which the recommendations apply

1. These recommendations apply to material which either constitutes intellectual creation and therefore is to be considered as enjoying protection under copyright legislation or otherwise enjoys protection under such legislation (hereinafter referred to as "protected works"). Bibliographic data as such of particular protected works (name of the author, title, publisher, year of publication, etc.) are not included in this definition.
2. Subject to the provisions of paragraph 1 above, protected works may embrace in particular the following categories:
  - (a) full texts, or substantial parts thereof and other complete representation of protected works;
  - (b) abbreviated representations of protected works either in the form of adaptations or derivative works or in the forms of independent works;
  - (c) collections and compilations of information, whether or not resulting from data processing, independently of the kind of information contained in them and of their material support (including collections and compilations of bibliographic data of several works);
  - (d) thesauri and similar works intended for the exploitation of computerized data bases.

Rights concerned

3. Storage in and retrieval from computer systems (input and output) of protected works may, as the case may be, involve at least the following rights

of authors provided for in either international conventions or national legislation on copyright or both:

- (a) the right to make or authorize making of translations, adaptations or other derivative works;
- (b) the right to reproduce any work involved;
- (c) the right to make the work available to the public by direct communication;
- (d) the moral rights.

Acts concerned

Input

4. The act of input of protected works into a computer system includes reproducing the works on a machine-readable material support and fixation of the works in the memory of a computer system. These acts (such as reproduction) should be considered as acts governed by the international Conventions (Article 9 (1) of the Berne Convention and Article IVbis 1. of the Universal Copyright Convention as revised in 1971) and national legislation on copyright and therefore subjected to the author's exclusive rights and the requirement of prior authorization by the copyright owner.

For the purposes of this paragraph a work should be considered as reproduced when it is fixed in a form sufficiently stable to permit its communication to an individual.

Output

5. States should consider granting protection under copyright legislation in respect of output of protected subject-matter from computer systems whether this constitutes:

- (a) a reproduction or a corresponding act (e.g. production of a hard copy print-out or fixation of texts, of drawings, of machine-readable forms, of sounds, of audio-visual works, etc. on analogous physical medium or a transmission of the contents of a data base into the memory of another computer system with or without an intermediary fixation); or
- (b) an act whereby such subject-matter is made available to the public (e.g. as visual images or other perceivable form of a presentation of a work).

Provisions of national legislation concerning reproduction and direct communication to the public must normally apply to such acts.

6. However, in order to harmonize the approach of states in settling the problems relating to input and output and to provide the authors with the real possibility of exercising control when their works are put into computer systems, states should consider the desirability of express recognition under their national laws of the exclusive right of the author to make his work available to the public by means of computer systems from which a perceivable version may be obtained. Such a right may apply to the acts of

input or output or to the act of input only, the latter being, in this case, the starting-point of control exercised by the author over the destination of his work.

Moral rights

7. General provisions in national and international law on moral rights are also applicable to the use of computers for access to protected works. States should consequently ensure that the obligations in this respect following from the relevant instruments are duly taken into account.

Limitations on copyright

8. States should give special consideration to the application of the limitations of copyrights protection permitted under international conventions (Article 9 (2), 10 and 10 bis of the Berne Convention and Article IVbis, paragraph 2, of the Universal Copyright Convention) and provided for in national laws with regard to the use of protected materials in computerized systems, taking into account the developments in the field of computerized systems and the impact which these sophisticated techniques may have on the application of such limitations.

9. States may consider the possibility of allowing in their domestic laws, as an exception to the exclusive rights, certain uses of protected materials in computer systems but such use must be within the limits established by the international conventions on copyright and in no way reduce the level of protection provided for under the conventions.

10. To the extent to which the right of translation and reproduction is concerned, in relation to storage in and retrieval from computer systems of protected works, the developing countries may avail themselves under national legislation of the relevant special provisions contained in the Paris Act of the Berne Convention and the Universal Copyright Convention as revised in 1971.

Administration and exercise of rights and legislative measures

11. Storage in together with retrieval from computer systems of protected works should be based upon contractual agreements or other freely negotiated licences arranged either individually or collectively. Taking into account that both authors and society at large are mutually interested in rapid and easy dissemination of works, states should consider undertaking appropriate measures to facilitate effective systems for the proper exercise and administration of rights in respect of works used in computer systems and practical possibilities for the exercise of moral rights.

12. The introduction of non-voluntary licences in respect of use of protected works in computer systems is permissible only when freely negotiated licences as mentioned in the preceding paragraph are not practicable and only to the extent to which such licences are compatible with the relevant

provisions of the international conventions on copyright. Although such use of protected works in computer systems can have a transborder character, the effect of non-voluntary licences would be applicable only in the state where such licences have been prescribed.

Use of computer systems for creation of protected works

13. These recommendations do not deal with or affect the protection of computer software or programs as such which may enjoy protection under national laws (e.g. copyright, patent, unfair competition or trade secrets).

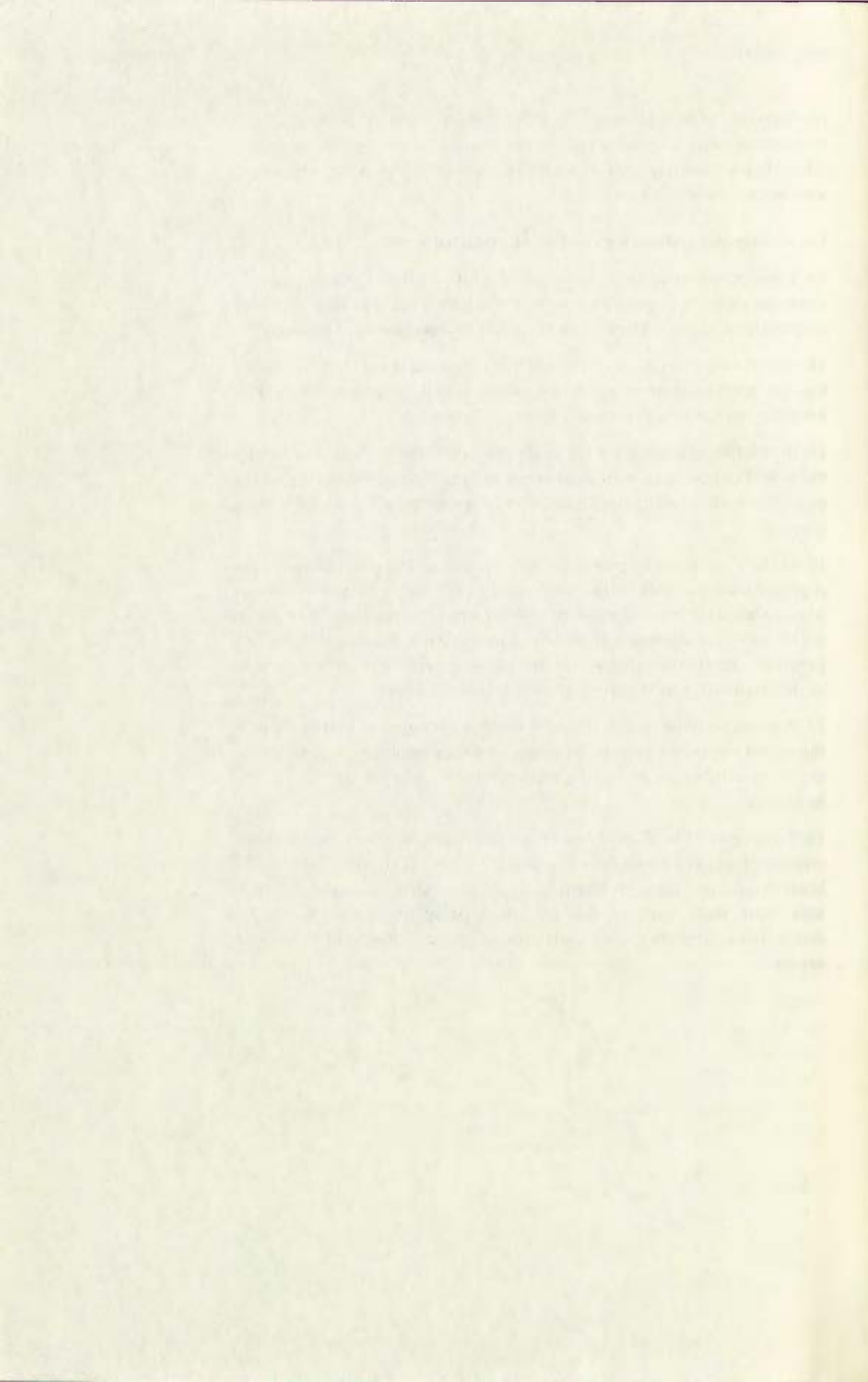
14. Where computer systems are used for the creation of works, states should basically consider them as a technical means used in the process of creation for achieving the results desired by human beings.

15. In order to be eligible for copyright protection the work produced with the help of computer systems must satisfy the general requirements for such protection established by the international conventions and national laws on copyright.

16. In the case of works produced with the use of computer systems, the copyright owner in such works can basically only be the person or persons who produced the creative element without which the resulting work would not be entitled to copyright protection. Consequently, the programmer (the person who created the programs) could be recognized as co-author only if he or she contributed to the work by such a creative effort.

17. When a computer system is used in the case of commissioned works or in the case of works by a person or persons under an employment contract the matter of attribution of copyright ownership should be left to national legislation.

18. Paragraphs 13 to 17 deal mainly with problems in connection with the creation of works by means of computer systems. It should, however, be borne in mind that these problems have, to some extent, aspects in common with those dealt with in the preceding paragraphs, e.g. as regards compilations, adaptations or translations produced by means of a computer system.

Bilaga 2

Model provisions
on the
protection of computer software

Section 1*Definitions*

For the purposes of this Law:

- (i) "computer program" means a set of instructions capable, when incorporated in a machine-readable medium, of causing a machine having information-processing capabilities to indicate, perform or achieve a particular function, task or result;
- (ii) "program description" means a complete procedural presentation in verbal, schematic or other form, in sufficient detail to determine a set of instructions constituting a corresponding computer program;
- (iii) "supporting material" means any material, other than a computer program or a program description, created for aiding the understanding or application of a computer program, for example problem descriptions and user instructions;
- (iv) "computer software" means any or several of the items referred to in (i) to (iii);
- (v) "proprietor" means the person, including a legal entity, to whom the rights under this Law belong according to Section 2(1), or his successor in title according to Section 2(2).

Section 2*Proprietorship; Transfer and Devolution or Rights in Respect of
Computer Software*

(1) The rights under this Law in respect of computer software shall belong to the person who created such software; however, where the software was created by an employee in the course of performing his duties as employee, the said rights shall, unless otherwise agreed, belong to the employer.

(2) The rights under this Law in respect of computer software may be transferred, in whole or in part, by contract. Upon the death of the proprietor, the said rights shall devolve according to the law of testamentary or intestate succession, as the case may be.

Section 3

Originality

This Law applies only to computer software which is original in the sense that it is the result of its creator's own intellectual effort.

Section 4

Concepts

The rights under this Law shall not extend to the concepts on which the computer software is based.

Section 5

Rights of the Proprietor

The proprietor shall have the right to prevent any person from:

- (i) disclosing the computer software or facilitating its disclosure to any person before it is made accessible to the public with the consent of the proprietor;
- (ii) allowing or facilitating access by any person to any object storing or reproducing the computer software, before the computer software is made accessible to the public with the consent of the proprietor;
- (iii) copying by any means or in any form the computer software;
- (iv) using the computer program to produce the same or a substantially similar computer program or a program description of the computer program or of a substantially similar computer program;
- (v) using the program description to produce the same or a substantially similar program description or to produce a corresponding computer program;
- (vi) using the computer program or a computer program produced as described in (iii), (iv) or (v) to control the operation of a machine having information-processing capabilities, or storing it in such a machine;
- (vii) offering or stocking for the purpose of sale, hire or license, selling, importing, exporting, leasing or licensing the computer software or computer software produced as described in (iii), (iv) or (v).

Section 6*Infringements*

- (1) Any act referred to in Section 5(i) to (viii) shall, unless authorized by the proprietor, be an infringement of the proprietor's rights.
- (2) The independent creation by any person of computer software, which is the same as, or substantially similar to, the computer software of another person, or the doing of any act referred to in Section 5(i) to (viii) in respect of such independently created computer software, shall not be an infringement of the rights of the latter under this Law.
- (3) Any presence of the computer software on foreign vessels, aircraft, spacecraft or land vehicles, temporarily or accidentally entering the waters, airspace or land of this country, and any use of computer software during such entry, shall not be considered an infringement of the rights under this Law.

Section 7*Duration of Rights*

- (1) The rights under this Law shall begin at the time when the computer software was created.
- (2)(a) Subject to paragraph (b), the rights under this Law shall expire at the end of a period of 20 years calculated from the earlier of the following dates:
  - (i) the date when the computer program is, for purposes other than study, trial or research, first used in any country in controlling the operation of a machine having information-processing capabilities, by or with the consent of the proprietor;
  - (ii) the date when the computer software is first sold, leased or licensed in any country or offered for those purposes.
- (b) The rights under this Law shall in no case extend beyond 25 years from the time when the computer software was created.

Section 8*Relief*

- (1) Where any of the proprietor's rights have been, or are likely to be, infringed, he shall be entitled to an injunction, unless the grant of an injunction would be unreasonable having regard to the circumstances of the case.
- (2) Where any of the proprietor's rights have been infringed, he shall be entitled to damages or such compensation as may be appropriate having regard to the circumstances of the case.

Section 9*Application of Other Laws*

This Law shall not preclude, in respect of the protection of computer software, the application of the general principles of law or the application of any other law, such as the Patent Law, the Copyright Law or the Law on Unfair Competition.

Kronologisk förteckning

---

1. Församlingar i samverkan. C.
  2. Livsmedelsforskning II. Jo.
  3. Leva som äldre. S.
  4. Rättshjälp. J.
  5. Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. J.
  6. Förför av bostadsrätter. B.
  7. Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. A.
  8. Beredningsarbete i AMS-regi. A.
  9. Kulturarbetsförmedling. A.
  10. Pantsättning av patent. J.
  11. Ny räntelag. J.
  12. Skolbarnsomsorgen. S.
  13. Fornlämningar om exploatering. V.
  14. Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. S.
  15. Handel med alkoholdrycker. S.
  16. Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. C.
  17. Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. C.
  18. Den svenska psalmboken. Text- och musikkommentarer. Volym 3. C.
  19. Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. C.
  20. Sammanhållen skatteförvaltning. Fi.
  21. Ökat förtroendemännainflytande i försäkringskassorna. S.
  22. Förskola - skola. U.
  23. Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet. Fö.
  24. Ordningslag m. m. J.
  25. Kunskap för kemikaliekontroll. Jo.
  26. JO-ämbetet. R.
  27. Gripen, anhållen, häktad. Ju.
  28. Aktivt folkstyre i kommuner och landsting. C.
  29. Principer för ny kommunallag. C.
  30. Skola för delaktighet. C.
  31. Dagens äldre. S.
  32. Hushållning för välfärd. Fi.
  33. Några barn- och ungdomsfrågor 1982-1985. SB.
  34. Gruppförsäkring. Fi.
  35. Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret. Fö.
  36. Värnplikten i samhället. Fö.
  37. Om smittskydd. S.
  38. Reavinstuppskov - fastigheter. Del 1 Förslag. Fi.
  39. Reavinstuppskov - fastigheter. Del 2 Bilagor. Fi.
  40. Regeringen, myndigheterna och myndigheternas ledning. C.
  41. Affärsverken och deras företag. C.
  42. Förenklad taxering. Fi.
  43. Med sikte på nedrustning. Ud.
  44. Svenska kyrkans gudstjänst. Band 6. C.
Veckans och kyrkoårets bönegudstjänster
  45. Svenska kyrkans gudstjänst. Band 7. C.
Vignings-, mottagnings- och invigningshandlingar
  46. Svenska kyrkans gudstjänst. Band 8. C.
Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster.
Kyrkliga handlingar.
  47. Svenska kyrkans gudstjänst. Band 9. C.
Musik.
  48. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 6. C.
Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, kommunionaktuella liturgiska utvecklingslinjer.
  49. Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 7. C.
Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, kommunionaktuella liturgiska utvecklingslinjer.
  50. Bred datautbildning. C.
  51. Upphovsrätt och dator teknik. Ju.
-

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Rättshjälp. [4]
Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. [5]
Pantsättning av patent. [10]
Ny räntelag. [11]
Ordningslag. [24]
Gripen anhållen häktad. [27]
Upphovsrätt och datorteknik. [51]

Utrikesdepartementet

Med sikte på nedrustning. [43]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet [23]
Ersättningar och förmåner inom totalförsvaret. [35]
Värnplikten i samhället. [36]

Socialdepartementet

Leva som äldre. [3]
Skolbarnsomsorgen. [12]
Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. [14]
Handel med alkoholdrycker. [15]
Ökat förtroendemännainflytande i försäkringskassorna. [21]
Om smittskydd. [37]

Finansdepartementet

Sammanhållen skatteförvaltning [20]
Hushållning för välfärd. [32]
Gruppförsäkring. [34]
Reavinstuppskov – fastigheter. Del 1 Förslag. [38]
Reavinstuppskov – fastigheter. Del 2 Bilagor. [39]
Förenklad taxering. [42]

Utbildningsdepartementet

Fornlämningar och exploatering. [13]
Förskola - skola [22]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelsforskning II. [2]

Civildepartementet

Församlingar i samverkan. [1]
Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. [16]
Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. [17]
Den svenska psalmboken. Text- och musikkommentarer. Volym 3. [18]
Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. [19]
Aktivt folkstyre i kommuner och landsting. [28]
Principer för en ny kommunallag. [29]
Skola för delaktighet. [30]
Regeringen, myndigheterna och myndigheternas ledning. [40]
Affärsverken och deras företag. [41]
Svenska kyrkans gudstjänst. Band 6. [44]
Veckans och kyrkoårets bönegudstjänster
Svenska kyrkans gudstjänst. Band 7. [45]
Vignings-, mottagnings- och invigningshandlingar
Svenska kyrkans gudstjänst. Band 8. [46]
Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster.
Kyrkliga handlingar.

Svenska kyrkans gudstjänst. Band 9. [47]

Musik.

Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 6. [48]

Vägen in i kyrkan. Dop, konfirmation, kommunionaktuella liturgiska utvecklingslinjer.

Svenska kyrkans gudstjänst. Bilaga 7. [49]

Vägen in i kyrkan. Dop, knfirmation, kommunionaktuella liturgiska utvecklingslinjer

Bred datautbildning. [50]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. [7]

Beredskapsarbete i AMS-regi. [8]

Kulturarbetsförmedling. [9]

Bostadsdepartementet

Förköp av bostadsrätter. [6]

KUNGL. BIBL.
1985-10-24

 Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-09014-7

ISSN 0375-250X